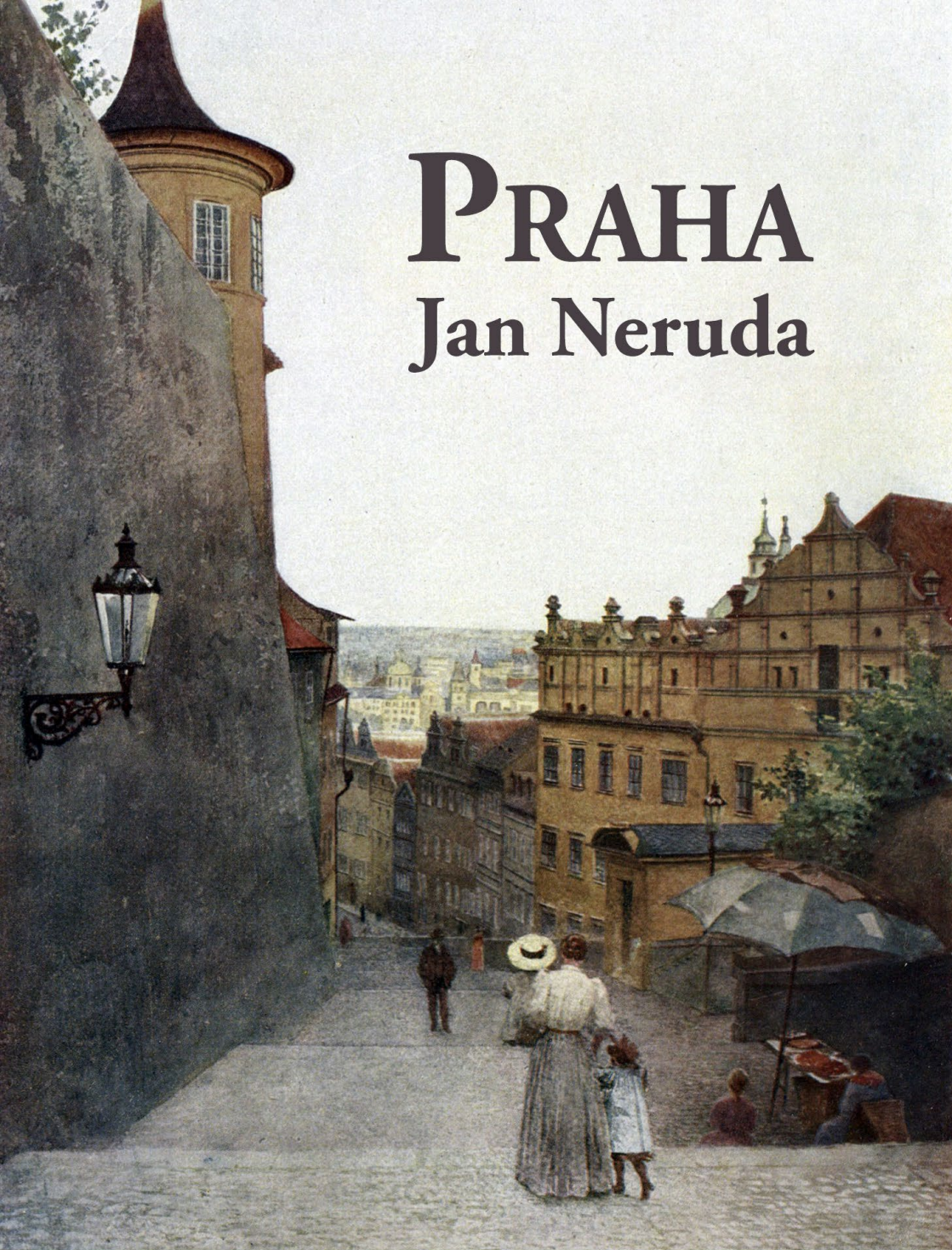

PRAHA

Jan Neruda

Hledáte místo, kde...

... můžete celý den studovat nebo pracovat?

... seženete knížku pro zábavu, do školy, k poučení?

... stahujete e-knihy, posloucháte hudbu, tisknete 3D?

... osobně potkáte české i světové autory?

... můžete zajít na koncert, filmy artové i 3D?

Právě jste ho našli!

Městská knihovna v Praze

43 poboček, **3** pojízdné knihovny, **4 000** akcí ročně,
2 000 000 dokumentů, **60** Kč za registraci

www.mlp.cz

knihovna@mlp.cz

www.e-knihovna.cz

www.facebook.com/knihovna

Praha

Jan Neruda

Znění tohoto textu vychází z díla [Praha](#) tak, jak bylo vydáno nakladatelstvím Čin v Praze v roce 1942. Pro potřeby vydání Městské knihovny v Praze byl text redakčně zpracován.

Text díla (Jan Neruda: Praha), publikovaného [Městskou knihovnou v Praze](#), není vázán autorskými právy.

Vydání (obálka, upoutávka, citační stránka a grafická úprava), jehož autorem je Městská knihovna v Praze, podléhá licenci [Creative Commons Uved'te autora-Nevyužívejte dílo komerčně-Zachovejte licenci 3.0 Česko](#).

Verze 1.0 z 9. 10. 2019.

OBSAH

Zlatá ulička na Hradčanech.....	7
Procházky po Praze.....	12
I.....	12
II.....	14
Kříž.....	18
Marie poustevnice.....	21
Kamenná panna.....	24
Procházka po Karlově mostě.....	27
Na Svatovítském chrámě.....	30
Nové výlety Pražanů.....	33
Suchá procházka po mokré Praze.....	37
Kus zelené budoucnosti.....	40
Radosti Pražanů.....	43
Návrh – na dobrou uváženou!.....	46
O pražském dláždění, módě a činži.....	49
Výlet Pražana do Prahy.....	53
Pražanky.....	58
Poslední hlásný.....	62
Rozkošný čas.....	67
Jarní.....	72
Na předměstí a v Praze.....	77
Trochu vzpomínek na starou Prahu.....	82
Úprava Václavského náměstí.....	87
Květinová tržnice.....	92
Za krásnou Prahu!.....	96
Po katastrofě Karlova mostu.....	100
Poesie Prahy.....	104
Jubilejní výstava.....	111
Stromovka.....	111
Referát o příští jubilejní výstavě.....	115

Jubilejní výstava – česká, národní výstava.....	119
Výstava v zimě	123
Výstava starých mládenců.....	128

Zlatá ulička na Hradčanech

Starobylé části měst mají do sebe podivný ráz. Naproti částem co do času mladším vypadají jako kmetové naproti mladšímu pokolení. Jejich kroj je staromódní, jejich ozdoby překonané a jejich svršky podobají se krásně myšleným vlásenkám středověkým. Jsou to pamětníci dávných dob, kmetové, kteříž „doběhli už na výši sněžné hory“, dlouhá léta probojovali, a nyní zlehounka se smrti učíce, mlčky zrají v slabém zadumání v resignaci. Ano, resignace jest hlavním rázem starobylých částí stále se zvětšujících měst. Někdy ovšem přidruží se ke kmetu, jemuž už přísloví moudrost připisuje, místo této mnohá špinavá náruživost, a podobně tomu mívají i skupeniny starých budov, místo tichou, aristokratickou resignaci jen špinavou chátou a nízké náruživosti ve svém lůně. Naše Hradčany pražské spojují obě tyto vlastnosti podivně v sobě; nikde se zde mezi sebou tyto neproplétají, a přece stojí těsně pohromadě. Nepodotýkám zcela pro sebe uzavřenou část, tak zvaný „Nový Svět“, jenž nyní už většinu své bývalé špíny ztratil a dosti pěknými a výstavnými domky se honosí; ale myslím zde spíše na hradčanskou „Zlatou uličku“, posud zajisté alespoň devíti desetinám rodilých Pražanů neznámou tu končinu.

Není ovšem divu, že chudobné části větších měst některým obyvatelům vždy neznámy zůstanou; chudoba sráží se v koutcích dohromady, je jí tam snáz než mezi přepychem spoluměšťanů; tamto už pocit stejné bídy a stejné práce ulehčuje. A jako se chudoba za svou nahotu stydí, tak se jí za touž příčinou přepych zase štítí. Kdo jen poněkud diplomovanější postavení společenské má, míní, že je vyšší těch, kteří den ode dne nejistě žijí; kdo jen poněkud lepší kabát nosí, pokládá hadry za hlavní hřích, a kdo o tři léta déle školné platiti mohl, myslí, že chudší ani myslit nedovede.

Už vchod do „Zlaté uličky“, která v těch končinách leží, kde alchymisté Rudolfovi zlatu jmění i rozum obětovali, jest dosti ukryt. Kolem bývalého kláštera svatojirského a nynějších tedy kasáren vede cesta vzhůru a pak vpravo na malý plácek, s něhož se jakoby s malého pahorku do Zlaté uličky schází. Už vchod je zajímavý. Scházíme-li k Zlaté uličce, stojí na levé straně naší dosti úhledný, dvoupatrový dům (pod číslem 30) a na pravé leží rozvaliny jakés dřívější budovy. Prvnější zachované stavení známo pode jménem „domu baronova“. Povídá se, že dům ten byl posledním zbytkem velkého jmění a jeho majitel že se sem z pěkných a bohatých paláců co do posledního svého útočiště přestěhoval. Byl to baron, který zchudlost svou přílišně zálibě v divadelním umění a v umělkyních je provozujících vyčítati musil. Však ani zde neměl ještě pokoje. Chtěl sobě co nějakou náhradu alespoň malé domácí divadlo zřídit. Po celém domě však ani místečka vhodného, vyjímaje – půdu! Však i ta byla omezena, a baron musil zvláštní duševní síly snad až příliš namáhati, aby docílil, čeho sobě přál. Půda sama rozdělena na dvě patra, pro hořejší utvořena podlaha z prken od sebe daleko odstávajících. Zde nahoře seděli diváci a dívali se mezerami u svých nohou dolů na herce. Tito však měli vzdor tomu tak málo ještě místa, že např. náповěda ani na jevišti samém býti nesměl. Proražena jest tedy střecha a tesař upravil zde nízkou budku tak, že náповěda v pravém slova smyslu mezi nebem a zemí visel. Posud jsou na vazbě pudy té stopy nalepených dekorací. A ani zde pan baron dlouho nevydržel, a v Zlaté uličce ukazuje se jiný, paláci zcela nepodobný domek, kde krásný svůj život bídne dokonati měl.

Sestoupíme-li se zmíněného už plácku ke „Zlaté“ uličce, stojí tato přímo naproti nám a rozkládá se k levé i pravé naší ruce. Vlevo zakončuje se už po několika krocích zadními částmi vyšších budov, vpravo pak jde mnohem dále. Kdo pravou tou částí dále nekráčí, vidí asi po padesátém kroku vzdálenosti uličku příčným domkem zastavenou; mýlil by se však, kdyby myslel, že to už konec „Zlaté“

ulice. Dveře dole u domu se otevřou a jimi vejdeš do nejzadnější části „Zlaté“ uličky, táhnoucí se ještě as na dvacet kroků a končící – v kuchyni. Ulička je velmi úzká, sotvaže na půl druhého kroku široká; proto také stojí obydlené domky toliko po levé straně, pravá strana je určena pro dřevníky atd., přesvědčil jsem se ale, že i v poslednějších mnohému bídáku „z milosti bydlit dovoleno“. Domky jsou vesměs nizounké a malé, přistavené k chodbě, vedoucí z bývalého purkrabství ku věži „Mihulce“. Chodba ta zakrývá zevnějšek „Zlaté“ uličky pozorovatelům ze strany „Prašného mostu“ a „Jeleních příkopů“. Nikdo by neřekl, že tato řada dosti stejných oken, upravených v jediné dlouhé zdi a pod společnou střechou ku pestře rozdílným domkům náleží a celou ulici tvoří. Přistavením tím ku purkrabské chodbě stalo se ale zároveň, že „pan domácí“ jen kousek střechy svou nazývati může. I vnitřek domku je velmi omezen. Z uličky vejde se do předsíně, sotva na půl čtvercového sáhu veliké, a odtud do hlavní a jediné světnice, někdy čtvercový sáh, někdy i méně měřící. Mimo to má ale každý domek ještě jakés první poschodí, malé to klenutíčko mezi stropem a přízemím a zbytkem purkrabské chodby. V tom „prvním poschodí“ bydlí obyčejně „nájemník“ tak zvaný „noclehář“, který skutečně bytu svého k něčemu jinému než noclehu použití nemůže, jelikož v něm pro nízkost jeho skoro ani seděti nemůže. Do této „palandy“ „leze“ se z předsíně buď po žebříku, buď po schůdcích, které se za dne složí a vyvýší, aby nepřekážely. Strop takové předsíně je k vůli tomu zřízen jako příklon sklepní a slouží zároveň co dveře.

Obyvatelstvo sestává z lidí oné nejnížší pracující třídy, která za šerého rána už byty své opouští, do dílen, ohrad na dřevo, předsíní kostelů a tak dále pospíchá a někdy pozdě večer se teprve zase vrací. Za dne je zde tedy mrtvo a pusto; jednotlivé ženy s nemluvňaty a leckterý chorobný jsou pak jedinými obyvateli.

Vůkolí „Zlaté“ uličky je dějepisně tak zajímavé a zevnějškem svým zvláštní, že není divu, když i bohatství zvláštních a zcela

původních pověstí zdejší obyvatele vyznačuje. Nevypravuje se však toliko o známé „kamenné panně“ v klášteře Svatojirském, která, jak v jisté knížečce stojí, „v Jeleních příkopech od svého milého zavražděna a pak v kamenu vysekána jest byla“, aneb o svaté Ludmile a Daliboru, „jenž ve věži zplesnivěl a při tom housle hrát se naučil“, o „Železné panně“ a věčných krvavých skvrnách v místnostech purkrabství atd., ale vypravují se i pověsti čistě fantastické, krásné a významné, jakých sobě myslí lidu všudy spřádá a maluje.

Do okna jistého domku „Zlaté uličky“ nepřijde po celý rok ani slunce, ani měsíc; jet zastaveno blízkou vysokou věží. Příčina tato přirozená lidu však nedostačuje, a bez ohledu na věž vypravuje sobě důvody jiné a důmyslnější:

V „Jeleních příkopech“ vyrůstá a rozkvétá vždy z jara podivuhodná květinka, jejížto jak krev červená kvítka se pro svou podobu „srdínka“ nazývají. Jaké učené jméno květinka ta má, nevím, jelikož jsem se o to starati nechtěl. Kdož by se také ohlížel po tom, když květinka tak krásné jméno má, když se „srdínka“ nazývá! Může také být, že i jinde roste, než v „Jeleních příkopech“, žádný to ale lidu nevymluví, že odtud původ svůj vzala a že hlavně pod oním, ani sluncem ani měsícem nenavštíveným oknem se daří. V onom okně bydlel čaroděj, byl velemocný, jeho moc ale, jak to už bývá, nezávisela celistvě toliko od něho. Měl krásnou, nevinnou dceru, a dokud by tato se nezamilovala, byl on mocen. Jednou však přijde čaroděj za večera domů, nalezl mladíka jakéhos u své dcery. Drželi se v objetí a dívali se při tom roztouženě oknem v hluboký, lesem zarostlý příkop a protější sady. Snadže to šumění stromů, to hrčení dovádivé Brusky, to vzdálené hučení Vltavy a ty daleké, tajuplné noční zvuky i ty blízké, sladké popěvky bdících ptáčat něco milencům porozumitelného a milého do sebe měly. Jedním skokem zasáhl čaroděj nepřipravené milence, dvojí bodnutí – a mrtvá těla visela z okna nad hlubinou a z prsou se jim řinula teplá, jasná krev na mechovou půdu.

Neviděl to mimo měsíc nikdo. Spácháš-li vraždu a vidí-li tě při tom někdo, musíš sobě v krvi jeho ruce umýti, a pak se nikdy neprozradíš. Čaroděj přinesl tedy sobě nádobu s vodou, a když se měsíc v ní koupati počal, umyl sobě rychle jeho obrazem zkrvácené ruce. Od těch dob nesvítí ani měsíc ani slunce v okno více.

Krev je ale divný, čarodějný mok, a nejdivnější tenkrát, když v lásce proceděná! Sotvaže dopadly kapky na mech, počal tento pučeti a narůstat a vykvetla z něho krvavá, krásná „srdínka“. Z počátku byla prý vždy jen dvě kvítka na každém keříku, později ale přibýlo jich více, vypučelo zkrvácených „dětí lásky“.

Obrazy života, 1860

Procházky po Praze

I

Praha má mnoho a mnoho překrásných míst, mnoho zvláštností, kteréž jiným městům scházejí, kterými se každý Pražan vychloubá, kterýchž každý cizinec rád uznává. Rovněž však často jako chloubu a uznání slýcháme také výčitku, že Pražané přirozených výhod svých dostatečně užívat i neumějí, že jich nevyčerpají, jak by mohli. Výčitka ta není neodůvodněna. Nepotřebujem na doklad poukazovati teprve k hojným, krásným místům v blízkém vúkolí, hodícím se k výletům, kteráž navštěvovatelům poskytují i romantiky i milého poklidu, např. co do zřízení hostinců však ještě na velmi primitivním, skoro vesnickém stanovisku stojí. Dokladem nejlepším a nejbližším jest Belvédér, stojící skorem ještě v městě samém, poskytující pěknou procházku, nejdokladnější, nejvzácnější vyhlídku. Kdyby se ho nebyl ujal spolek pro sazbu stromů, kterýž bychom mimo jiné hlavně zbirovským nebohým lesům přáli, stál by Belvédér posud pustopustý, s bídými cestami, polo spálenými pastvinami, s několika zakrnělými stromy. Pěkně položený hostinec Hasenburk na hoře Petříně, tedy uprostřed města, přestal již dávno býti hostincem, a Pražané mají o jedno povznesené, vzácnou vyhlídku poskytující místo méně.

K hlavním okrasám pražským náležejí také krásná skupení ostrovů: Žofín, Střelecký, Židovský ostrov – Štvanice, Keplovka čili Rohanka atd. – Prvnějšímu souostroví zdá se kynouti velká budoucnost, neboť náhlým vzrůstem Smíchova, novým mostem k Vyšehradu, doplněním a rozšířením Nového Města, jímž konečně i těsnící městské zdi prasknouti musí, českým národním divadlem bude pošinuto tržiště Prahy, a tím i hořejší souostroví pošinuto do středu

města. Nyní již je mnohem rozkvetlejší a upravenější než souostroví dolejší. Z úpravnosti té vyjímáme pouze Židovský ostrov, který slouží leda za bělidlo, řádnou úpravou však a především návozem hlíny, značným zvýšením nad normální zrcadlo Vltavy a malým můstkem o jediném oblouku na levý břeh zvláště Smíchovu státi by se mohl příjemnou hostinskou místností. Některé změny se stanou na všechen způsob také s ostatními dvěma ostrovy, ač mají každý takřka již historický svůj ráz, jenž pomocí konservativnosti, tiché Praze u velké míře zvláštní, velmi dlouho zápasiti bude. Nejelegantnější plesy, velké koncerty, které se na Žofínu odbývají, určují ráz Žofína i co procházky. Je to procházka elegantního světa, cylindrů a fraků, velkých krinolín a drahých shawlů, zívajících obličejů a šeptajících rtů. V nepochybný prospěch majitelů ostrova změní se blízkým národním divadlem, v němž všechny třídy společenské scházeti se budou, i počet i ráz navštěvovatelů žofínských. Ostrov Střelecký má již proto ráz měšťanštější, že patří městským střelcům, že zde i ostatní sbory městské své zábavy pořádají. Střelecký ostrov najde co milá procházka uprostřed města ležící vždy větší a větší oblibu. Povstal kdysi projekt, aby se všechny tři ostrovy spojily mosty v jediné místo zábavní. Vydání k tomu potřebná sotva by se vyplatila, a projekt samý nemohl by se snad dříve ani uskutečniti, pokud by nebyly všechny tři ostrovy jaksi stejnorodější. Mimo to by se musila přední část ostrova Střeleckého, kamž by most nevyhnutelně jíti musil a kde střelnice nyní jest, zcela změniti a střelnice by byla zde nemožná.

Souostroví druhé však poněkud utrpí, čemuž ostatně majitelé včas a vydatně předejiti mohou. Mnoho vynáší nyní přívoz na Štvanci, mnoho však z toho výnosu odpadne, jakmile bude projektovaný most z Františku na Belvédér vyveden. Není ovšem pochybnosti, že vodní síly zdejší, že i místa samého po ostrovích není posud k průmyslovým podnikům právě nadužito, avšak i bez těchto se může již např. dobře zřízenými koupelemi mnoho vytěžiti. Illnerova

myšlenka třetí plovárny nebyla zajisté nepraktická. Co by se ale na některém z ostrovů dolejších na všečen způsob provést mohlo, byla by aréna pod zvláštním divadelním ředitelstvím. Místnost, necht' již na Štvanici nebo Keplovce, byla by zajisté velepříhodna. Již jednou mluvilo se o spojeném divadle smíchovsko-karlínském, a co podnikatelé byli jmenováni tehdy pánové Karel Hof, nynější redaktor „Rodinné kroniky“, a pan Švanda ze Semčic. Myšlenku svou stran arény karlínské klademe pánům těm, k podniku takovému zcela způsobilým, nyní na srdce. Činíme to ve prospěch Karlína vzdor tomu, že dle doslechu má již ředitelství českého divadla prozatímního odděleno býti od ředitelství divadla německého, a že se prý jeden z právě jmenovaných pánů co kandidát nového ředitelství hlásí. Myslíme, že by se aréna vzdor možným zátopám ostrovů přece trvale a pevně na povýšených zdech vybudovati mohla. Otevřená aréna je pro Pražany, jak se právě letošního roku skvěle dokazuje, věcí nevyhnutelně potřebnou a tím i výnosnou.

II

Snad nikde není nádhera a chudoba, společenská vznešenost a společenská nízkost tak těsně, tak nápadně vedle sebe postavena, jako na Hradčanech. Náhoda vrhla sem jedno i druhé, aby již samy sobě byly vzájemnou kritikou, zlato v rámci chudobném, bída v rámci zlatém. Se zvláštním zalíbením psal jsem již několikráte o podivném tom družstvu, o Hradčanech, sídle krále i žebráka. Větší části Pražanů, zvláště ve vzdálenějších čtvrtích bydlících, jsou Hradčany skoro terra incognita, znají je právě tak jako cizinci, kteří za krátkého pobytu seznali hradní dvory, kostel sv. Víta, strahovskou knihovnu, loretánský poklad. Ano, mnohý Pražan nezná, třeba by i ku vzdělavcům náležel, ani tolik, mnoho-li taký cizinec. Pokládá za nemožné, aby se dovnitř hradu dostal, na knihovnu se podívat je mu

věcí malichernou, do pokladní síně vejít odkládá. Málokterý odloží netečnost, jakou předměty příliš blízké vyvolávají, a vyhledá sobě s jakýms sebezapřením potřebnou příležitost. A přece je pyšen na všechny ty vzácnosti, jaké Hradčany v sobě uzavírají, přece by se nepřiznal, že jich zcela dobře nezná. Obyčejně užijí doby letní, kdy cizinci proudem Prahu navštěvují, a pak lze viděti leckterou dosti známou osobnost zdejší, která se v Praze narodila a město – leda na velkou cestu „až do Brandejsa“ opustila, jak bloudí ulicemi a náměstími s červeně vázaným Zapem, Baedekerem nebo Klutschakem. Tváří se co zcela neznalí cizinci, tážou se po ulicích jim velmi dobře známých, v nichž snad sami po léta bydlili, a vžijí se dokonale do pocitu skutečného cizinství.

* * *

I pro toho, kdo kvůli změně někdy se raději městem prochází, než by do zahrad si vyšel, musí být Hradčany místem nad jiná milým. Panuje zde zvláštní poklid a ničím nejsi vytrhován ze sterých myšlenek, které se v tobě budí a rozprádají při pohledu na ty pomníky dávných dob, na ty němé pamětníky bývalé slávy. Jen kolem jednotlivých vojenských kasáren je mezi dnem čilejší život, v ostatních částech panuje buď aristokratické, buď duchovní, takměř kostelní ticho, a i v místech, kde chudý, pracující lid bydlí, zaslechneš leda hlasy ženské a dětské, ostatní obyvatelstvo vyšlo zrána někam za výdělkem a vzbudí zde ruch a život teprve zvečera, průmyslných neb obchodnických podniků není tu skorem žádných. Klidný, polomrtvý ráz ten podrží nejvyšší čtvrt pražská zajisté velmi dlouho, snad povždy, neboť scházejí zde skoro všechny podmínky ku valným změnám.

Již procházka na Hradčany poskytuje mnoho krás. Sotvaže vyjdem ke hradu nahoru, máme jednu z nejrozkošnějších vyhlídek na mocnou Prahu. Pod námi jsou zahrady kajetánské, bohatá Malá

Strana s vyčnívajícími, stavěkými paláci a kostely, naproti nám zelená hora, Petřín s bělajícími se kapličkami, povznesený Strahov; v dálce vidíme velebný Vyšehrad, celé Nové, Staré i Josefovské město leží vlevo krásně rozestřeno, za posledním trčí černé komíny průmyslného Karlína, a Vltavu může oko sledovati od Podola až k libeňskému záhybu. Pro svou povznesenost mají Hradčany více otevřených, ještě krásnější vyhlídky poskytujících míst, jakými jsou zvláště předhradí nad Starozámeckými schody, Chotkovy sady a Mariánské hradby, hořejší část Hluboké cesty, zahrada strahovská, a přede všemi čarovný Petřín. Kdo toho ještě nikdy neprožil, necht' zajde sobě na Petřín zvláště u večer sobotní, kdy z táhlého městského šumu, sem ztemněle zaléhajícího, vyznívá mohutně dojemný koncert všech zvonů pražských, ohlašujících nastávající svátek. Okamžiky ty jsou věru posvátné.

Nejživěji je ještě na Pohořelci, kudy se běře proud venkovanů ze strany unhošťské. Hluboký klid hned však vedlejšího náměstí loretánského nemohou ani velkolepá kasárna Černínská zrušiti. Náměstí to je nyní urovnáno, před desítiletím vypadalo ještě právě tak hrbolaté, svislé, travinami zde onde porostlé, jako dosavadní cesta kolem protějšího maločernínského domu, až k pustému prostranství před kostelem loretánským a klášterem kapucínským. Dříve se po náměstí loretánském proháněly nesčíslné kupy dětí, neboť nynější kasárna Černínská byla již také dříve kasárnami civilními. Na sta lidí bydlilo v těch palácových místnostech, pronajatých takřka vesměs lidem třídy pracovníké.

Avšak z nevyrovnané, pusté půdy té vykvetla celá kytice poetických pověstí. Některé z nich podal jsem již obecenstvu v „Obrazech života“, hodlám je upravit nyní v samostatný svazeček. A vskutku, kdo na příklad jen do předdvoří loretánského vstoupil, jest již ovanut poetickým dechem. Zvláště za jasného letního dne mníme se býti v Itálii samé. Kostel, koridory, malé loreto uprostřed předdvoří jsou přísně napodobeny Lorettu italskému. Ba ani osoby,

spatříš-li zde vůbec nějaké, nevyruší tě z milého klamu. Tichý kapucín ve svém hnědém kajícím šatu, sluncem snad již na skořicovou barvu vybledlém, kostelní sluha ve zvláštním, řasnatém modrém šatu, vše zde hodí se harmonicky dohromady. Ani ty žebračky v pestrých hadrech svých, sedí-li nějaké u vchodu nebo v chodbách, neruší –

„vždyť chudoba je všudy stejně nahá“!

Náhle začnou loretánské zvonky hráti nad tebou milou, starou svou píseň – dle pověsti pějí to dříve zemřelé děti dokonávající matce umíráčka.

Kam zde vkročíš, všudy tě vítá stará pověst. Před kapucínským klášteřem stojí kříž divotvorný. Vyrosl ze země na paměť zázraku, jímž zde vybavila Panenka Maria malé děvčátko ze zlého kouzla. Do dřeva kříže, do všech štěrbin jeho jsou zaráženy lidské zuby, probátní to prostředek, a oběť proti bolení zubů vůbec. O sto kroků dále je umrlčí komora. Kolem té obchází každé noci stín člověka, který prý as před stoletím strážcem zde byl, a vlastní matku, když z polomrtvého spánku procitla, násilně k vůli nepatrnému dědictví dobil. Tedy český Franz Moor!

Odtud schází se k zajímavému, skoro ze samých malých domků sestávajícímu Novému Světu. Tak mnohý Pražan nezavítal sem za svého živobytí nikdy a zná „Nový Svět“ právě tak málo, jako hradčanskou „Zlatou uličku“, nejoriginálnější snad ulici evropskou.

Hlas, 1862

Kříž

Několik kroků před kapucínským klášteřem na Hradčanech stojí červeně natřený, vysoký kříž. Stojí zde skutečně jakoby k doplnění krásného obrazu, jakýž tichý a jednoduchý klášter, nádherně vystavěný loretánský kostel a klidné prostranství podává; stojí zde, jakoby doplněk k poetickým předmětům, které v prsou důmyslného pozorovatele celý svět blahé poesie budí, mysl jeho skoro dětskou činí, a dech brzy zrychlují, brzy zarážejí.

Kříž ten nestál zde ale vždy – bylo to podivné, jak sem vlastně přišel.

V malém Černickém domě žily kdysi dvě vdovy. Byly sousedkami; kdybys byl z jedné dveří dva kroky učinil, vcházel už do dveří druhé vdovy. Nepřecházela zde ale svornost z prahu na práh, vdovy žily v nepřátelství vzdor tomu, že jedné z nich lidé sobě vůkolní vážili a že vpravdě správností svou se vyznamenávala. Druhá žena ovdověla prý záhy, zabili jí muže při jakémś nedovoleném podniknutí. Může být, že neštěstím, může ale být také, že úsměšky lidí stala se tak zlomyslnou, jakou skutečně byla. Vdova zlá byla bezdětná, a tím se vysvětluje také její zášť naproti vdově druhé, neboť tato měla co potěchu své siroby dcerušku tak krásnou, že ji sousedé nejínek než „panským dítětem“ nazývali. Bylo to vskutku děvčátko překrásné; když se někdo na ni zadíval, mněl, že to vtělený jarní den. Kadeřavé vlasy její byly jakoby sluneční paprsky, zlatem se stkvějící a v srdce člověka se dobývající. Tváře byly krásnější než růže, oči tmavější než fialka a jasnější než studánka, a pleť měla bělost jarního dne, hebkost sametového kvítka.

Tak krásnou byla už co děvče tříleté. Zlá vdova tvrdila tenkrát, že z krásy vyroste. Minula však další tři léta a děvče vzrůstalo ještě spíše do krásy než z ní. Bohatí lidé z vůkolí dávali matce její peníze

a šatstvo, aby dcerunku dobře a její kráse přiměřeně vychovati mohla; neboť taká krása je Boží dar a nesmí se zašlapat. To ovšem popudilo zlou vdovu nanejvýš a umínila sobě, že tomu překazí.

Zavolala si jednou dcerunku sousedčinu do své světnice a pravi-la: „Vidiš, holko, tys krásna, a co při tobě nejkrásnějšího, to jsou tvoje zuby. Ztratíš je ale brzy, já to znám; mám tě ráda a chci ti pomoci. Otevři ústa, natru ti dásně sílící mastí, a nevypadají ti nikdy.“ I natřela jí dásně.

Od té doby nastal druhé vdově z dítěte kříž místo radosti. Děvčátku nabíhaly a otékaly každodenně dásně a tváře tak, že obličej se neforemným stal. Dítě musilo si obličej svůj stále plenami obalovat i a zakusilo nevýslovné bolesti. Žádné nakuřování, žádné ohřívání nepomohlo, nemoc vzmáhala se vždy více a více, už se počaly i zoubky drobit a vypadávat. Všichni litovali krásné to dítě, sousedé platili i zvláštního lékaře, ale žádné pomoci!

Bylo to v chladné podzimi. Děvčátko, nemohouc více bolestí doma vydržet, bloudilo po loretánském prostranství. Bolest a palčivost nesnesitelná hnaly ji s místa na místo. Náhle měla tak mocný pocit, jako by se jí hlava rozskočiti chtěla; znala už pocit ten, vždy se při něm zase některý bílý zoubek vylouppl. I tenkrát vyndala jeden z úst.

Němě kráčela ke kapucínskému klášteru, nevědouc ani, co ji tak mocně blíže vábí. Unavena bolestí nedošla však, skleslat' ve vzdálí několika kroků na kolena. Mimovolně pozdvihla oči ke klášteru – vtom však také zastřela je rukou, neboť z kostelního okna vynikala taková oslňující záře, jako by se v něm slunce obrace-lo.

„Ó, matičko Boží, pomoz mně!“ zavzdychla hlasitě. „Skryj mne pod svůj svatý plášť, nenech mne více trpět!“ A nevědouc skoro ani, co činí, ulomila prut z vedle stojícího roští, přelomila ve dvě, svázala trávou, do níž vyloupplý právě zub obalila, v podobu kříže, políbila kříž ten a zastrčila ho v kyprou zem. Počala se modlit. Tu se jí zdálo, že přikročila k ní překrásná a jasná ženská postava,

zahalená v blyštící se bohatý plášť. Postava ta pohladila ji po vlasech a po tvářích, vložila jí prst do úst a položila si ji pak na svůj klín, přikrývajíc ji starostlivě pláštěm.

Teprve zrána podařilo se poděšené matce a pomáhajícím jí sousedům, že děvčátko našli. Jaké ale bylo jejich podivení! Na místě dříve prázdném vypíнал se dřevěný kříž a pod ním leželo děvče v trávě a rose tak zdravé jako porosená růže...

Podnes je ještě kříž ten divotvorným. Půjdeš-li, čtenáři, někdy ke „kapucínské Panence Marii“, jak ji lid nazývá, všimni sobě dřevěného kříže před klášterem a najdeš v jeho dřevě zaražené zuby, jež tam věřící kvůli zproštění se dalších bolestí obětovali.

1860

Marie poustevnice

„Je to Marie poustevnice!“ Divné to pořekadlo uslyšíš někdy od obyvatel Hradčan nebo sousedících částí. Ptáš-li se, co tím myslí, odpoví ti, že je ta osoba, o které se mluví, starou pannou.

Jdeme-li do Ostruhové ulice k zámku, naleznem na místě, překrásný pohled na Prahu poskytujícím, jak známo, dvě sochy, za nimiž dosti velká terasa mříží uzavřena. Místečko to nazývají vůkolní u „Marie poustevnice“ čili také „Maria Einsiedel“.

Krásná byla ta dcerka páně inspektorova a přitom tak dobrá, že i nejzlejší lidé ji rádi mítí musili. Jednu chybu ale měla přece, velkou chybu, kterou jí ovšem odpustit nemohli. Dcera bohatého inspektora milovala chudého řemeslníka, syna druhdy sice zámožného domácího pána, který však v bídě dokonal, a prachudinké vdovy, která mimo syna svého a malou světničku, doživotní to výminek jakž pro ni tak pro syna, žádného majetku neměla. Syn ji ovšem živil, lidé ho také proto chválili, ale to jemu opět odpustit nemohli, že očí svých povznesl k bohaté Alžbětě, které navzájem ničeho mimo svou světničku podati nemohl. Sám pan inspektor pravil, že by proti tomu člověku ničeho neměl, jen kdyby se mu do rodiny vetřít nechtěl. Navrhoval dceři sílu ženichů jiných, mnohý byl mezi nimi, který mládím i krásou vynikal, Alžběta ale chovala se tak chladně k nim, že je všechny zase zapudila. Stěžili každý její krok, dovedla je však přece oklamat. Často zablesklo se podvečer v jistém oknu Švarcenberského paláce a jako v odpověď zazářilo pak zase malé okénko pod střechou jednoho domu dole v Ostruhové ulici. Pak se dovedla Alžběta vykrást z domova, a zakrátko procházela se už se svým milencem po hradčanských alejích.

To vše nemohlo se nadlouho zatajit. I uposlechl její otec radu několika dobrých přátel a dal mladého řemeslníka na vojnu odvést.

Bolestné bylo loučení se mladých milenců. Dali sobě slovo, že věrni sobě zůstanou, byť i smrt je dělití měla.

„Já zajisté dostojím slovu,“ pravila Alžběta, „a slibuji ti tímto, že denně podvečer pozorovati a čekati budu, zableskne-li se v oknu tvém světlo co znamení. Nejsem-li pak na smrt nemocna nebo už dokonce mrtva, najdeš mne na místě posavadních schůzek, ať je pohoda příležitá nebo ne.“

Syna odvedli a matku podporovala bohatá Alžběta. Rok po roku minul, odplynula už dlouhá řada let, umřel otec Alžbětin, umřela i matka jejího milence – ona sama zůstala sobě ve všem stejná. Proměnily se už několikrát také kroje, ona ale, ač zámožná, podržela kroj svůj dávnější, třeba se tím lišila od ostatních. V kroji tom byla se zalíbila jemu. Musila po smrti otcově byt svůj dřívější opustit a jinam se přestěhovat. Z oken starého bytu mohla dobře osudné pro ni dolejší okénko pozorovat; nyní ale musila k vůli tomu každého večera z domu vyjít.

Ona socha Panenky Marie, jež pod Švarcenberským domem stojí, stála prý tam už velmi dávno. U sochy té dlela Alžběta každý večer, necht' bylo jasno nebo sychravo, teplo nebo zimavo. Nejhorší pohoda nebyla s to ji doma uzavřít, za deště stála zde s rozestřeným deštníkem, za zimy zaobalena v kožichy. Lidé se jí ovšem smáli a nazvali ji posměšným jménem „poustevnice“. Později pak zapomněli už vůbec její jméno a nazývali ji „Marie poustevnice“, dle vedle stojící sochy. Tak uplynulo dlouhých, předlouhých pětmecíťma let, v chování Alžbětině se ničeho nezměnilo, dříve ale svěží a dosti mladistvá stárla teď už skoro očividně.

Byl večer mrazného ledna. Praha byla vrstvami sněhu zakryta a podobala se za noci s výše sněžnému poli. Šedá, sněhem nasycená obloha nepropouštěla měsíčního světla a město obdrželo šedivou pokrývkou svou truchlivý ráz. Jen zde onde prokmitlo osamotnělé

světlo jakoby bázlivě z té sněhové spousty. Toho všeho nevšímal sobě ale osamělá jedna ženská postava, která o zeď opřena se zámecké zdi dolů se dívala. Zrak její byl upřen toliko na dům protější a od toho se neodvracel.

Tuhá zima jako by na okamžik popustila, sněh počal poletovati, až se sypal vždy hustěji a hustěji. Ženská postava byla při své nepohnutosti už celá sněhem pokryta, aniž sobě toho všímala.

Sníh přestal opět padat a nastal za nějaký čas zase tentýž krutý, praskající mráz, jaký byl dříve. Žena se nehýbala. Hodina po hodině minula, půlnoc zazněla z pražských věží, hlásní ohlašovali ospaleji k ránu pokračující hodiny – žena stála jakoby kouzlem připevněna nepohnutě na témž místě. Šeřilo se už, slunce za mraky skryté vyluzovalo přece mocnější a mocnější vždy denní světlo – žena se posud nepohnula!

Přecházející ranní hlídka přistoupila konečně k ní. Dotknutím ji neprobudili, chopili se jí tedy silou. Obrátili ji tedy obličejem k sobě, v rukou ležela jim – ztuhlá mrtvola. Na tvářích jejích stály velké ledové kapky, jakoby zmrzlé slzy...

O Alžbětině milém se nikdo už nedověděl.

1860

Kamenná panna

Pražská vzpomínka

Když skonají známé osobnosti, jako by kámen do vody mrští: zavíří to, zabublá, mocné kruhy ženou se dál a dál, až zmizí; takž i mysl lidská na chvíli se rozechvěje, konečně ale přece zapomenutím se utiší. A k nejznámějším osobnostem pražským zajisté náležela „kamenná panna“ svatojirská, alias „panna Brigita“, třeba by bývala za živa jen z mrtvého kamene. Zabili ji po prvé, dokud byla ještě z masa a kostí, zabili po druhé, i z kamene vytesanou; porazili starou pannu, a ona, beztoho bolestně dojata nad tím, že ji byli ze staletého obydlí v kapli postavili před nedávnem na výminek do tmavé chodby, nyní studem pro utrpenou porážku rozlétna se zrovna o půl čtvrté na čtyři kusy dobře počítané. Hradčanští a malostranští ztratili tichou a dávnou sousedku, o jejíž nesmrtelnosti byl dříve každý přesvědčen. A jako u mrtvoly prostá mysl těšívá, „že zesnulý přetrpěl a teď nebeské království má“, takž sobě nyní vypravují babičky, že je „duše milence kamenné panny teď z očiště vysvobozena, neboť prý musil tak dlouho v očiště trpět, pokud sama ze svatojirského kostela nevyjde“. Ty dobré duše měly již z vyobcování z kaple na chodbu radost, a povídaly, že prý „už jde“. Nu a nyní nejspíše již i pískové zbytky její vyhodili!

Na zjevu kamenné panny spočívá pel mnohé pověsti. Nejznámější je ovšem pověst, že švadlena Brigita měla milence sochaře Italiana a ten že, vrátiv se z cesty delší a našed ji nevěrnou, zavraždil ji v dolině Jeleních příkopů i zakopal. Po letech sám se z činu vyznal a jest k smrti odsouzen; vyprosil sobě, aby před popravou směl dle vyhrabané mrtvoly milenčiny sochu zrobit. Dohotovil sochu a nástrojem jedním učinil sám životu svému konec.

Co hošici malí jsme nevěrné švadleně hrubě nepřáli, nešťastného sochaře měli jsme u mnohem větší vážnosti. Hořejší Jelení příkopy, posud obecenstvu přístupné, měly tenkrát velkou část divokou, neupravenou; svislá stráň byla holá, jen trávou porostlá, v dolině stálo vysoké, husté stromoví, pod nímž věčný stín a věčně vlhká půda; avšak místo to mělo pro chlapeckou mysl právě pro neupravenost svou velký půvab. Stromoví zmizelo, malé stromky jsou tu místo velkých a košatých, dětským vzpomínkám je tu při pohledu tom až teskno a člověku se ani nechce sejít dolů, aby se přesvědčil, je-li tam ještě ten pahrbek s tím vysokým stromem černého bezu, pod nímž prý Brigita byla zakopána. Že jsme Brigitě nepřáli, otloukali jsme vždy bezový květ kameny. A všelijak jinak jsme ji ještě škádlili. Z místa, kde čistá „Jelení voda“, u jejíhož pramene jsme ze skály lesklé krápníky stloukali, mísí se s Bruskou špinavou, posílali jsme jí na korových lodičkách potupná psaníčka. Uměli jsme také písničku o ní, kteráž začínala:

„Žába z panny vyskočí,
panenka se zatočí,
zatočí a zakulhá,
milýho zas obelhá.“

Obdoba Brigitina, kamenná panna v postranní kapli svatojirského kláštera, byla nám však něčím zcela jiným; tu jsme měli v úctě a navštívili ji, kdykoli bylo otevřeno, načež jsme se vždy velmi těšili. Málo jest as Pražanů, kterým by se při vzpomínce na klášter ten nevmísila zároveň vzpomínka na sochu kamenné panny, neboť socha ta musila v chudém chrámě nápadna býti i beze všech pověstí.

Kostel svatojirský činí na navštěvovatele zvláštní dojem. Nahé stěny, chudé oltáře, na nich místo svíce voskových svíce dřevěné, zaprášené, všude vetchost, přežilost, zapadlý čas, a vzduch zde samá plíseň a hrobový puch. A přece je zde Čechu tak volno vzdor

stísněnosti jakés, neboť vybledlé ty pokrývky a divné ty staré nápisy na hrobích českých knížat z pradávné minulosti vyvolávají myšlenky hlubší než studeň hluboká, v níž se dopadávající kámen ani neslyší. Avšak o dávných knížatech těch vědí školní knihy naše jen málo a pražský lid ještě méně. Ten se nezastavoval u náhrobků a spěchal hned do tmavé kaple postranní, kde se šklebila kostra kamenné panny a z jejíchž vnitřností vyčuhovaly žáby a ještěrky. Krásným nebyl právě pohled na ni a s estetického stanoviska nemůže se panně praničeho namítat proti tomu, že „vyšla“. Zvyk je ale mocná věc, a k vůli lidem panně navyklým neměli bychom s druhé zase strany ničeho proti tomu, kdyby výše zmíněné čtyři panenské kusy slepiti se mohly opět v dřívější krásně-ošklivý celek. Beztoho je ještě z natištěných knížek o „kamenné panně“ mnoho nerozprodáno.

1864

Procházka po Karlově mostě

Vpravo sv. Anna, vlevo sv. Josef, vpravo sv. Ignác Loyola, vlevo sv. František Xaverský, apoštol Indiánů, vzor Radeckého – totiž pomníku Radeckého. Pyšně vznáší se nad malostranským náměstím rakouský maršálek, stojící na štítu, neseném rozmanitými, malebně přioděnými vojíny; rovněž pyšně vznáší se nad Vltavou „apoštol“, stojící na štítu neseném rozmanitými, malebně nahými divochy. Šťastní divochové, kteří byli mnichy na víru lásky obráceni! Sotvaže byli pokřtěni, již byli také vymořeni a vyhubeni, snad proto, aby neupadali dále do pokušení tohoto světa.

Ale mnohem pyšněji ještě než nachýlený poněkud sv. František stojí naproti němu sv. Ignác Loyola s hlavou mocně vzpřímenou. Zakladateli jesuitského řádu nestačí již pouhý štít, nestačí národ divoký, jeho podstavcem jest celá zeměkoule, drtící pod sebou v prach národy i obrovitá zvířata. Myšlenka opanování celého světa vedla Loyolu i loyolity, jí se řídili vždy a všude, také u nás, kde jí dali v středu země, v středu hlavního města, uprostřed velebného mostu zřejmý plastický výraz. Loyola, kterého jesuité staví přímo vedle prvních apoštolů křesťanských, jenž dle smělé jesuitské legendy v nebi zachází s papeži jako sv. Petr velkými, jen s císařovkami jako Panna Maria a jen se suverénními vládci jako Bůh Otec a Bůh Syn: velký ten sv. Loyola nemohl obdržet méně za podstavec než celou zeměkouli!

Ale jaké to krásné místo má socha ta! Jesuité stavěli všude a vždy – na dojem. Obrátte se zpět k Starému Městu, a hned za mostem vidíte celou bývalou pevnost jesuitskou, mohutné Klementinum, mající v objemu na dva tisíce stop, uvnitř sedm dvorů, dva kostely, několik kaplí atd., stojící na místě, na kterém dříve stál klášter, 32 domy, 2 zahrady, 2 ulice, 7 náměstí atd.! A podívejte se před

sebe k Malé Straně! Odtamtud zírá na vás imposantní kupole jesuity vystaveného obrovského chrámu sv. Mikuláše, vedle ní ta nákladná vysoká věž, pod ní dlouhé střechy bývalého domu profesního, jehož rozsáhlost jest jen rozsáhlostí Klementina překonána. To vše stálo miliony! K tomu sobě vzpomeňte na jesuitský konvikt v Bartolomějské ulici, na jesuitskou zahradu za přívozem, na nesmírnou, nyní botanickou, dříve taktéž jesuitskou zahradu na Smíchově! Na venkově tytéž budovy, tentýž náklad! A *mimo to* měli jesuité již za krátkých šedesáte let od doby, kdy je byl páter Canisius do Čech přivedl, vlastního jmění *patnácte* milionův, a Klementinum samo, když jim bylo odňato, mělo na tři miliony jmění svého! Člověku jde tím nákladem a těmi miliony hlava kolem!

V Čechách dařilo se jim tak dobře, že opět a opět vyhnání opět a opět se vetřeli, toliko na počátku sedmnáctého věku byli třikráte vypuzeni a třikráte se zase vrátili. Italská jedna satira 17. věku nechává řád jesuitský mluvit:

Figlia son d'un Soldato, odio la pace.

Jesuité chtějí za každou cenu panovat, panovat i kde jsou veškery mysle proti nim – „odio la pace“. Nejdříve získají sobě bohatství, bohatstvím se dobře vládne, pak přiosobí sobě vychování, tím se vládne nejlíp! Nestaví nikde nemocnic, chudobinců, staví jen školy, své *jesuitské* školy. Jaké to školy byly a jsou, víme všichni, a má se nyní zase každé dítě české dovědět, půjde-li to ovšem po smyslu pánů jesuitů. „Blahověst“, jenž je nyní nejohavnivější partyzán jesuitů, arcí zase na nás houkne nějakým důmyslným: „Co je vám po tom, kterak ten neb onen *svých* peněz užije?“ Nuže, vy pánové z „Blahověsta“, přejem vám požehnání nebes pro vaše péra, aby se stala nejen ohebnější a méně hrubá, jakž se na váš ctihodný stav sluší, ale i výmluvnější a věci znalejší; přes to přese všechno však musíme přímo říci, že nám do užívání nabytých v zemi peněz skutečně vždy bylo, jest a bude, jakmile jimi nevládne jednotlivec, nýbrž celý veřejný řád. A že již jednou jsme tací, že se neřídíme ve věci nám

jasné dle nejasných autorit třeba by blahověstných, budem vždy co nejurčitěji proti tomu, aby jesuité za nově nabyté u nás peníze chtěli vychovávat mládež naši.

„Svých peněz!“ Svých milionů, svých paláců atd. Přinesli sem snad jediný svůj krejcar? Nebojte se, že zvrátím vaši blahověstnou otázku: „Co jest nám po tom, mnoho-li ta neb ona rodina má peněz?“ Nebojte se také, že sáhnu nyní do historie nabytých peněz a sdělím ten či onen případ pikantní! Jest těch případů mnoho, počínaje od pověstného benátského procesu stran dědictví Ondřeje Lippomaniho, jenž se provedl již za samého Ignáce Loyoly, až po obrovský belgický proces stran dědictví Benedikta de Bucka, jenž se provedl již za nejnovějších našich dnů a na nějž se každý dobře pamatuje, kdož čítal na sklonku roku 1863 časopisy.

Řeknete nám snad, že řád jezuitský pro sebe nenabýval nikdy ničeho? Co je to „pro sebe“? Pro tělesný svůj blahobyť či pro tendence řádu čelící k opanování světa? Základní pravidla jezuitská, stvrzená papežem Pavlem III., mluví sice o slibu věčné chudoby, avšak bez oddechu hned nato praví: „Avšak má jim volno býti, aby na universitách měli jednu či více kolejí, jimž se pak odepříti nesmí, aby přijímaly statky a nemovitosti i jiné příjmy a úroky, by jich užili ve prospěch studujících.“

Dohled nad tím příslušel ale výhradně generálu jezuitů, žádná moc světská neb duchovní neměla dle papežských bul výkonné moci nad řádem jezuitským, řád jezuitský stál nad panovníkem, ano i nad papežem. Svrchovanost svou sobě udržeti hleděli v době každé, hledí i nyní. Již je máme zase v Čechách...

Figlia son d'un Soldato, odio la pace!

Národní listy, 1866

Na Svatovítském chrámě

Rozhlédli jsme se po zevnějšku Svatovítského chrámu. Je již mnoho na něm změněno, opraveno a obnoveno, vypolérováno a uhlazeno, a všechny ty části, jichž se byla již dotkla ruka pečlivá, lesknou se a svítí svátečně, s veselým klidem dívají se do blankytné záře krásného rána a z pohledu na ně vzchází radost ve vlastních prsou našich. Dojem ten však nezůstává nerušen. Před sebou máme veselí, za sebou stesk. Před námi, vyrván z věkovitého tlení a ze zamrkávajících se, o truchlé sešlosti svědčících snů, mládne a znovu rozkvétá Svatovítský dóm, za námi zapadá v tím hlubší sen starobylá část královského hradu. Krásná je ta budova Vladislavská, v níž stará holdovní síň, stará sněmovna česká; krásna je, ale zapomenuta, opuštěna, život svůj již dodřimující. Nikdo neodstraňuje sžírající mech se stěn jejích, v ozdobných výklencích sbírá se déšť, po smělych výběžcích bují tráva, každý déšť smyje drobty a každý víchtr strhuje kousky rozpadávajícího se hávu – nikdo se jí neužívá. Na Hradčanech možno mnohému se učit a o mnohém přemýšlet; zde lze přemýšlet třeba také o tom, že dóm patří lidu, a kdekoli lid žítí smí, že nenechává rozpadnouti se slávě své.

Rozhlédli jsme se po zevnějšku zdola a odevzdali se pak vedení muže, jemuž dostalo se čestného věna býti dědicem Matěje z Arrasu a Petra Parlera. Vzhůru to šlo štíhlou vížkou a točitými schody, poté improvizovanými schody přes střechu postranní chórové chodby a vešli jsme na mohutné lešení, dělíci chrám u výši první galerie po celé šířce jeho. Zde jsme teprv nabyli pravého pojmu o podniknuté práci, která je zde větší a namáhavější, než jaká bude v části přední, ze samých základů nově budované. Zvětralé balvany se odstraňují a nahrazují novými, rozvlhlá žebra mohutná ustupují novým a pevným, vyžilé a zvadlé květy gotické jsou skláceny a na jich

místě rozkvetly jiné a svěží. Zdá se to být dílna umělců obrů, kteří ohromnými pilíři zápolí sem a tam a při tom všem zbožně se řídí dle pravidel věčné krásy a vše ovívají dechem nejněžnější poesie. Dole, uvnitř chrámu, je dojem stavby tak mohutné ovšem také mocný; avšak tam nám vadilo vždy vystrojení vnitřní, přeplněnost a četné slohové chyby její. Gotika působí nejvíc sama sebou, ve větším chrámě slohu gotického musí nám být jako v obrovitém pralese, jenž nikdy nemá podrůstu cizího, jehož kmeny ve světlé vzdálenosti od sebe pnou se do výše mocně a prostě a teprv vysoko, vysoko nad hlavami našimi bezpočetnými větvemi klenou se do sebe, každá větev zas pro sebe strom, vybíhající ve větve menší, v pružnou haluz a ozdobný list. V takovém chrámě rozepne se pak myšlenka volně a rozletí se orlem. Takový dojem měli jsme kdys v prostě velebném dómě v Kolínu nad Rýnem a dojem ten se obnovil, jakmile jsme stoupili do přepažené nyní lešením svrchní části dómu hradčanského. Jak milo procházet se zde v živé a ušlechtilé kvetoucí říši gotiky, nad níž nemá vynálezu krásnějšího budující duch lidský.

Laskavý průvodce náš vedl nás dále větrnými vízkami, uzounkými stezkami až na střechu, zde pak podél zábradlí a místy závratnými až na samý vrch budovy, s něhož panuješ rozhledu co nejširšímu a nejrozsáhlejšímu, a stále vysvětloval i vykládal se západem o všem, co se ještě dítí má na dobudování našeho dómu. Ti, kdož uvázali se v provedení podniku tak obrovského, tři sobě položili úkoly: vyměnit chatrné dobrým a novým, odstranit nepříslušné a dobudovat scházející. Mnoho, velmi mnoho podstoupili, avšak s důvěrou nezlomitelnou hledí do budoucnosti – „nejdéle do patnácti let je dóm dokončen,“ praví s úsměvem plným jistoty, spoléhající na podporu českého lidu. A český lid zajisté že v důvěře jich nezklame, vždyť je to otázkou jeho cti, ba je to světu dlužen. Každý národ hledí se ozdobiti co nejvýše, hledí bohatými díly uměleckými přispěti k umělecké pokladně celého lidstva. Někdy přebírají bohatí jednotlivci náklad děl těch, hlavně ale starává se vláda

o to, aby jimi okrášlena byla vlast, vzděláván lid a slavně zachována památka toho lidu.

Velká umělecká díla mimo poesii jim vlastní mají vždy ještě jiný poetický kruh pěkných pověstí a krásných náhod kolem sebe. Ambros vypravuje jednu takovou ve svém díle o dómě hradčanském. Za Leopolda I. myslilo se již na dobudování chrámu a tenkrát nejvřeleji ujímal se díla kanovník Tomáš Pěšina z Čechorodu. Nyní myšlenku tu znovu vzbudil a k vtělení jí pomohl zas jmenovec jeho kanovník Václav Pěšina z Čechorodu. Jsa ještě farářem na Moravě a tedy velmi vzdálen kanonikátu pražského, ba nepomýšleje ani naň, měl Václav Pěšina po třikrátě sny o dómě pražském a zdálo se mu, že přicházejí k němu zástupy lidu a podávají mu tři miliony na dostavění chrámu. Podivnými náhodami dostal se Pěšina na kanonikát pražský a právě na místo dómského kustosa. Myšlenka ve snu pojatá nyní probudila se v něm, myslil na uskutečnění její a konal všemožné přípravy. Jednou z nich byla cesta do Kolína nad Rýnem a zde mu Zwirner na dotaz jeho, mnoho-li by bylo třeba na dobudování pražského chrámu, jmenoval touž sumu, o které se mu bylo kdys zdálo.

Ještě jednu pověst! Ta dí: Které kníže dostaví chrám Svatovítský, osvobodí také cařihradský chrám sv. Žofie a osvobodí národy ode jha tureckého.

Národní listy, 1867

Nové výlety Pražanů

Kolem elegického Vyšehradu a ještě zadumanějšího Zlíchova, kolem strmých vápenců branických a údolí chuchelského, kolem historických Modřan, slavné Zbraslavi a romantické Závisti, malebnými výšinami Vran, Trnovy, Davle a kolem rozkošného ústí zlatopískové Sázavy přicházíme proti vodě po čtyřech hodinách co nejrozmantější a nejpříjemnější plavby do zelených Štěchovic. Poobědvali jsme již na parní lodi, nebo odbudem důležitý ten „návyk“ velmi dobře a zároveň velmi lacině v některém ze štěchovických hostinců, a již nakládá najatý průvodce naše plědy a svrchníky, aby nás vedl dosti příkrou, ale také dosti příjemnou lesnatou cestou k sv. Janu pod Slapy. Cesta trvá něco přes hodinu, máme ale na ni skoro tři hodiny čas a zatáboříme si hodinku v některé lesní mýtině. Někdo ze společnosti má snad košíček se studeným jídlem a zteplelým vínem s sebou a stane se s zásobami svými vítaným středem společnosti, neboť dopolední čtyři hodiny, strávené na palubě – vždyť je známo, že „slaný vzduch“ tráví! Pak to jde čtvrt hodinku údolím plným skalních rozvalin, stinných olšin a brčálových kapradin dolů k levému břehu Vltavy. Jsme v novém světě! Vpravo táhlé údolí vltavské se strmými zelenými břehy, vlevo pokračování Vltavy, ale ne řeka víc, nýbrž pěnivé, vařící se jezero, vysoké, bílé vlny, šlehající sebou jako delfíni, běží proti proudu, jako by se odrážely od těch nebetyčných, blízkých skal, které řeku pevně zde uzamykati se zdají. Zde sobě příroda česká zahrála na poctu romantika a uchvácen divou krásou velebné básně její sklesneš v drn, abys rozohněným zrakem vsál v ducha obraz, jehož nikdy nezapomeneš.

Avšak tot' teprv první verš té české básně „Svatojanské proudy“, přijdou verše další a ještě krásnější, ba slohy přemáhajícího dojmu!

Na břehu čeká již lodice s kormidelníkem a dvěma veslaři. Po pravém břehu byli koněm lodici tříhodinnou jízdou vytáhli, pak koně i lodici přeplavili na břeh levý, koně již poslali lesnatým vrchem domů a lodici zatím na břehu „zahejnili“. Nyní ji připravují k jízdě a kladou prkna přespříč boků co sedátka. Mezitím upozorňuje nás průvodčí na sochu sv. Jana, stojící pod skalou, a na blížící se vor, jehož „vrátný“ již zdaleka před sochou smeká, aby šťastně překlouzl přes osudná skaliska. Vor již vnikl do „proudů“ prvních a letí jako šíp pěnou dál. My již také sedáme. Kormidelník, ač byl s úsměvem díval se na poklonu „vrátného“, pošoupne čepici sám také a řekne: „Nu spánembohem!“

Několik rázů veslařských, loď se skloní a tančí po divokých vlnách. Můžem se bezpečně oddat plavbě, neboť plavci naši zde znají každé písečné zrnko na dně a ty vlny byly jejich kolébkou a jsou jejich nejdůvěrnějšími známými. Ale zrak náš neví, kam by se dřív zadíval, co by dříve vpil. Divoké skály nad námi, divoké vlny pod námi, obraz celistvý, uchvacující. Ty skály mají tvary co nejmalebnější a mladá zeleň a podivně jako stařec trpaslík vypadající stromy zdobí jich vrcholy a koření se v jich slujích, visí nad jich rozsedlinami a jeskyněmi. A ty vlny mocné a divoké, se sněhobílými hřebeny a barvou čistého topasu skotačí jako kočky v náhlých, neočekávaných skocích kolem; chceš si zahrát s blížící se nevinnou vlnkou a ochladit v ní ruku svou, ale náhle vyrazí vlna druhá a ochladí ti i rameno čistým mokem svým. A když vesla do vln se ponoří a zase se vznesou, jako žhavé jiskry letí kapky od nich.

„Jed'te po peřejích,“ zaprosíme plavce. Kormidelník se usměje, kolem nás to zavíří a zatančí, bůhví odkud se vzdmula, vyskočí velká vlna jako mocný balvan po boku lodice, hřeben její kloní se k nám, cítíme drobný stříkot ve tváři, dámy se zajektají, ale loď se jen zahoupala, vlna zmizela, postříkavši nám trochu plédy, a na lodi panuje všeobecná veselost. „Drž se jen pořád živé vody,“ káže starý veslař kormidelníkovi, vida, že nám to způsobuje radost, a jme se

povídat a vykládat jména skal, strmících bud' nad vodou, bud' v ní pohroužených. Divně to musí vypadat zde na tvrdém lůně Vltavy!

S „hořejších Slap“ jsme „spadli“ na „Slapy dolejší“ a odtud na „Křemel“. A „padáme“ dál přes neviditelného „Vlka“ na proudy „Medvědic“, odrážíme se od „Strejckého“, houpáme se „na Železné“ a spatřujem „Bednáře“. Má své jméno od toho, že už přemnohý vor a mnohou loď „zabil“; s ní musí být plavec dobře znám, sic „hodí mu to peřej“ a loď je „zabita“. Blízko něho je „Peksova strouha“, mající jméno od skrytého tam kdesi nahoře Peksova mlýnu. Nebožtík starý mlynář Peks byl člověk podivín, rád přenocoval tamhle v té tmavé jeskyni a maloval vápnem na skalní tabule rozličné figury; tamhle ta bílá panna je také od něho, je sice malována trochu rozčápnutým štětcem, ale lpí pevně.

Obzor otvírá a zavírá se co okamžik před námi i za námi, jako by šlo skalní jezero za jezerem, a každé je obklopeno nebetyčnými hradbami. Jezero za jezerem, obraz za obrazem, každý celistvý, divoce romantický, nová, nově uchvacující sloha. Blížíme se zase proudům novým a doháníme vor, jež jsme byli spatřili nad proudy prvními. Musíme jej předhonit, abychom tanec svůj zřídili si dle své chuti, a kormidelník velí, aby se veslaři drželi „vejpůl střídy“ voru. Již jsme u voru, plavci pozdravují, zemdlené hokyně, vařící sobě uprostřed voru bramborový oběd, kývají hlavou, kohout s několika slepicemi zde sedícími marně se namáhá, aby roztáhl svázaná svá křídla. A již jsme je také předjeli a vhoupli se „do Roháčů“. A pod nimi zase voda rozpěněná, jsou tu „Strhané“; jsou sice vystříleny, avšak „voda rabí přes kámen“ a prozrazuje zbytky jich. Objeli jsme „Bílou skálu“ a veslujem k „Mařence“, boubelaté a kulaté, jak se na českou „Lorelei“ sluší. Ted' je „Mařenka“ smutná, neboť její „Kubíček“, který stál dole, není více. Byl velmi zlý na každého plavce, který přicházel shora od Mařenky, a musili střelným prachem učinit jeho statisíceletému životu konec. Zde už skončili i jiní život svůj, před několika lety také dva bratři. Chtěli vybrat vejry, „zahejnili“

si provaz kolem keře, keř se vymkl s kořeny a oba bratři spadli do hlubiny. Divoké skály mají sílu divokých obyvatelů; při plavbě denní spatříš obrovská káňata, sedící co malebná stafáže na skalách, a za noci rozhýkají a rozbědují se skály skuhrotem sov a výrů a štěkotem a vytím lišek. Tu pak kvete obrazotvornost lidu, a chceš-li, baladisto český, vypráví ti plavec o vodnících a vodních žínkách, o plavci, na kterého „to“ žalostně volalo a pak se mu vysmálo, a o rybáři, jehož „to“ při nočním lovu kaprů tahalo z lodi, a jen pustilo, když vykřikl „Ježíš Maria“. Vypravují napolo skepticky, napolo ale opravdově.

Již jsme přejeli přes „Žižkův brod“, kde husitské voje prý přebředly, a skutečně podnes se zbraně husitské nalézají, a dostali jsme se do proudů „Vosin“. Odtud nás přijaly proudy „u Chaloupky“, pak „v Kletecku“, pak „Hořejší Lín“ a „Hořejší Buk“. Pod ním vidíme skalisko, kde byla kdys puchýrna na zlato. Pak přijdou podvodní „Korotve“, pak „Velká“ a „Malá pec“, „Dolení Buk“, jsme již „v Dušni“, smějem se obrovskému „Oslu“ a letíme kolem „Sovíka“ a „Kosy“.

Břehy se rozstupují, obzor údolí se dělí, hory jsou pravidelnější a hustou zelení porostlé a brčálový odlesk jich zrcadlí se ve vodě klidné a liché, proudící se mírně a svítící se jako jasné víno. Nové to obrazy, klidnější, ale rovněž velké a dojemné. Co pravý umělec ukončila příroda svou fantastickou báseň slohami snivě harmonickými, zůstavila v nitru našem soulad, slastný poklid.

Kolik je Pražanů, kteří sobě popřáli již dojmů básně té?

Národní listy, 1868

Suchá procházka po mokré Praze

Pršelo, aréna plavala po krk v blátě a nebylo možno vyjít, lehl jsem si tedy na pohovku a šel takto trochu po Praze procházkou.

Nebohý, pilný, všestranný Erben! Psal nesmrtelné básně a *musel* psát „Autentický ukazatel ulic a náměstí i čísel domovních král. hlavního města Prahy“. Smuten беру knížku tu do ruky, ale zabírám se hloub a hloub; čtu rubriku: „Štíty a jména domovní“. Jak pestrá a divná v těch názvech fantasie, co kotrmelců v názvech a nesmyslu v přidanych vlastnostech! Chcete některé ty kotrmelce slyšet? Praha je v nich neskonale bohata!

Ba je bohata vůbec, skoro celá zlatá je ta Zlatá Praha! Kdo se v Praze třikrát stěhoval, bydlel již alespoň dvakrát u něčeho „zlatého“, např. „u zlaté dvojky“, nebo „u zlatého bažanta“, nebo „u zlatého zvonku“. Naši domácí zlatili si za dávných dob skoro všechny své domy, teď je jen „zlatkují“, řekl bych, kdybych chtěl udělat pramizerný vtip. Z oněch dob máme kouli, klíč, věnec, kříž, hrušku, hřeb, šíp, hrozen, palmu ze zlata, máme z téhož ošemetného metalu kapra a labuť, čápa a koníka, hada, tygra, okouna, vola, jezevce, zajíce a velblouda, ano i „zlatou skálu“, celý „zlatý vrch“, „zlatou slámu“, preclík, anděla, studnu, sesli, lopatu, rumpál, čapku, housku, zlatou *oháňku*, zlatou *abecedu*, ba docela také zlatý *obličej*! Že také „zlatou botu“, rozumí se pak už samo sebou, ale v botách je vůbec velký výběr, máme také modrou, zelenou, bílou, červenou, černou, žlutou a velkou botu, ano i dva „velké střevíce“, jeden na Starém Městě a druhý až na Malé Straně, pro budoucí kolos pražský, přepnutý přes Vltavu. Jako jsou boty pestrobarevné, jsou barvy vůbec pestře rozloženy skoro po všech štítech, a zdá se, že i černá byla v oblibě, mámeť „černou lišku“, „černého orla“, kočku, kříž, berana, růži, hada, černé hrábě, černou hlavu, ano i černého Kupida,

černého anděla a černé slunce, kteréž poslední dokazuje, že básník čítal našeho „autentického ukazovatele“, aby vždy nabral nových poetických obrazů.

Z číslic byla nejoblíbenější *trojka*. Ta se přidávala ke všemu, k mečům, bubnům, špačkům, kosům, snopům, vlkům, kalichům, sekyrkám, rajským jablkům, podkovám, andělům, kůzlátkům, cypřišům, králíkům, měsícům i medvědům. Známe „tři kominíky“, „tři Turkey“, „tři jezdce“, „tři Uhry“, „tři svaté krále“ a „tři mušketéry“, „U tří duh míru“ budou nejspíš teď, totiž až po vyrovnání, bydlet redakce tří velkých časopisů českých. Jinde tak oblíbená svatá *sedmička* nezdála se u nás mítí dobrou pověst, neboť je tu jen „sedm Švábů“, „sedm hvězd“, „sedm zlatých svícňů“ a „sedm mečů“. Líp již byla v tom *dvojka* („dva diví“, „dva šermíři“, „dva okounky“, „dvě černé hlavy“ atd.), ostatní čísla jsou již jen sporadická; máme tu v Praze sice několikrát „deset panen“, ale jen „pět skřivanů“ a „pět ran“, „šest beránků a šest penízů“, pak „čtrnáct pomocníků“.

Zbožná mysl měla pro štíty velký výběr. „Panna Maria“, „Panna Maria pomocnice“ a „krásná Panna Maria“ opakují se dosti často, rovněž domy „U Ježíška“ (jeden z nich měl pro tuto svou zřejmou zbožnost potahování s policií), pak „u krucifixu“. Kdo chce, může bydlet v „arše Noemově“, v „*hlavě svatého Jana*“, v „nebi“, v „ráji“, ano i v „*Božím oku*“. Že by se v „Božím rouchu“ mohly skrývat flaštičky nejlepšího likéru, je sice pravdě nepodobno, ale kdo si zajde na Perštýn, přesvědčí se přece o tom. Kdo platí správně činži, přijmou ho také u „Šalamouna“, „Abrahama“, „Samuela a Izáka“, „u Samsona“ a „u Goliáše a Davida“. „Kaina“ ne, tam je židovská porážka.

Ostatek názvů je divoký nápad jako „umrlčí hlava“, nebo náhoda jako „bílá svíčka“, „léto a zima“, nebo kudrlinka jako „myší díra“, „osel v kolíbce“, „kamenná hlava“ a „žába v kaluži“, nebo i naznačení řemeslné, jako „u vinaře“, „u malířů“, cukrářů, sedláka, havířů, juristů, husarů atd. Velmi krásný je název „u diamantů“, chřupavý a vonný je „u škvarků“, hravý a hezounký „u malého truhláře“, ale

prahrubíánský je pro pořádné nájemníky název „u Unwerthů“, „u Maňasů“, „u trubačů“, „u špalků“, „u reptylů“ a „u prasatků“. Byty tam mimo to nejsou o nic lacinější. Štít „u človíčků“ neříká vlastně pranic, může to být pouhý žert a také hrubiánství, to závisí od domácího.

Déšť bubnoval do oken, měl jsem čas a „autentický ukazovatel“ vzbudil ve mně myšlenku, že se u nás nebydlí dobře a správně. Kdybych měl co poroučet, měl bych ihned po ruce jednu z těch „petrolejových“ myšlenek, jichž je právě nyní i na českém skladě dost. Však já bych věděl, koho dát k Maňasům, koho k trubačům, a koho k reptylům, jenže by musil magistrát přikoupit několik vedlejších domů, aby nadbytek nečekal dlouho na ulici.

A kde bych bydlel já sám? Ještě nenapadlo nikoho, aby mne od srdce pochválil, proč bych si to nenahradil a byl skromný! Konečně není také pražádná nouze o dobré, *vhodné* byty a „autentický ukazovatel“ zná *dva* domy „u velkého muže“. Cokoliv Erben napsal, vše bylo prospěšné!

P. S. Předposlední větu, stran toho „velkého muže“ nabízím „Pokroku“ co vhodný zas citát z fejetonu „Národních Listů“.

Národní listy, 1871

Kus zelené budoucnosti

Kdo by chtěl učinit špatný vtip, mohl by jít na radnici, prohlédnout si plány budoucího městského parku a pak o sobě říci, že už není člověkem. „Budoucnost kdo by znal, nebyl by člověkem“, jakž Scheferův „breviář pro laiky“ v Purkyňově překladu praví, a ty plány nám zvěstují právě kus nové *zelené budoucnosti pražské*. Ovšem ji nezvěstují ještě *dopodrobna* určitou. Kdyby byl dnes již přijat najisto kterýkoli z nich, přijímá se přec jen základní jeho myšlenka, u provedení budou ještě změny mnohonásobné – jakož formu myšlenky své měníme také my lidé, píšící ještě mezi tím, co ji již kladem na papír.

V síni, kde jsou plány vystaveny, je stále množství lidu. Důkaz to, jak ten obrázek „budoucí nové Prahy“ zajímá. Již dávno cítila Praha v těch končinách, kde městský park nyní již najisto rozkládati se bude, tíži svírajících ji pevnostních hradeb, byly můrou ležící na prsou, bránící dechu. Konečně máme jistotu, že pouta ta budou nejen rozbita, nýbrž že na prostranství získaném zřízen bude velkolepý park. Dlouho dost jsme byli v nejistotách. Člověk má již vůbec zvláštnost tu pro sebe, že přítomnost je mu vždycky málo, že všemi svými myšlenkami pracuje do budoucnosti, tam že zakotvuje všechna svá přání – člověku Pražanu zvláště byla ale ta pevnostní přítomnost již nesnesitelná, a příčiny bylo dost ke strachu o budoucnost celé milé Prahy. Proto stálé to promlouvání a obmílání otázky té ve všech společnostech pražských, ty nekonečné články a zprávy v časopisech, ta svornost po mnohých letech po prvé zas vízící obecenstvo obou národností alespoň v otázce jedné, a teď ta potěcha všeobecná. Plány na městský park byly vystaveny ovšem také již v nedávné výstavě inženýrské, ale tu nám byly ještě pouhá pia desideria, nyní přistupuje obecenstvo k nim s pocitem naprosto

již jiným. Každému je, jako by měl sám rozhodnout a zvolit. Hlava se kloní k výkresům – není těžko jim porozumět, kde je barva červená, má růst Praha do kamene, kde zelená, má růst do přírody, do krásy. Ta zeleň vypadá jako zeleň poupěte, z něhož rozpukne pyšná květina.

Nejsou nyní vystaveny zde plány všechny, které byly na výstavě inženýrské. Schází tam především návrh Schulzův, jenž překvapoval milou svou elegancí, Fingrův, jenž mínil zastavit veškerou skoro půdu z hradeb bývalých a učinit tam nanejvýš nové nějaké Příkopy, a scházejí oba dřívější plány, vyšlé z městského stavebního úřadu. Zato jest tu z téhož úřadu od rady p. Jenšovského vystaven pěkný plán nový, pak nalézáme plán Ullmannův a konečně plán pánů Wiehla, Zeyera a Martina, jenž po nějakou dobu také ve výloze knihkupectví Grégra a Dattla zraky kolemjdoucích vábil.

V některých věcech shodují se zhotovitelé plánů naprosto. Takž např. v rozluštění, jakým způsobem má se ukončit imposantní naše S. Václavské náměstí po stržení Koňské brány. Že se musí ukončení to stát nějakým dílem vysokým, mohutným, je jisto. Navrhován vysoký fontán (vyšší a rozměrnější než fontán v druhém dvoře na Hradčanech) s vodopády a vodojemy a za ním, v povzdálí, nová a monumentální budova českého Musea. Museum staví všichni navrhovatelé na výšinu za branou a fontán přijali také, jenže jej stlačili na rozměry nižší (k vůli těžšímu v té výši vodnímu tlaku) a někteří jej posunuli až k samé museální budově. Dále se shodli všichni v tom, že vyznačili nutné již pro Prahu zvláštní „rejdiště dětské“ a položili je na místo mezi branou Koňskou a Žitnou. Konečně se k našemu potěšení shodli i v tom, že ohraničení nových prostor, po délce totiž, neučinili čarou rovnou, nýbrž oblou. Nejsme přátelé těch „jako by bičem šlehl“ rovných ulic a cest, vídeňská v půlkruhu běžící Ringstrasse se stále tedy měnícím se obzorem svým je nám v ohledu tom vzorem. V umístění české arény plány se již neshodly. Jeden ji postavil do cípu vlevo od nynější Koňské brány, druhý do

pole vpravo od příští budovy museální. Druhý ten nápad líbí se nám spíše. Jeť místo to dosti vzdáleno od nádražního hluku.

Co se týče mané vyznačených procházek a rozdělení parkového vnitřku, navrhovaných dovnitř a po obrubě fontánů, kiosků, korsa, kolonády pro čas deště, pavilonu, cukráren, restaurací, koncertního altánu, salonů pro pijáky minerálních vod, soch a mříží, nemožno si jich zvláště všimnout. Mnohé z věcí těch budou ovšem nutny, povstanou také najisto, jako všude v parcích velkoměstských, jiné jsou třeba žádoucí, ale sám navrhovatel vekreslil je do plánu svého, jen aby plán poskytoval lákavějšího a pěknějšího „obrazu“. Nám jde především o princip jediný, *o co možná největší rozsáhlost nového parku*. Principu tomu vyhovoval nejvíce plán Schulzův a vyhovuje Wiehlův a spol. Zde se těší oko nepřetržitému a stále dosti širokému zelenému proudu, počínajíc od slepé brány až skoro k státnímu nádraží. Plán z městské kanceláře vyšlý – ostatně velmi souměrný, pěkný obraz poskytující – hledí, aby město při velkém novém nákladu na bourání hradeb, na odškodnění eráru, na zřízení a pak udržování parku mělo alespoň nějakou náhradu z prodeje některých stavebních míst. Takž vlevo od Koňské brány až k Bredovské ulici, pak také skoro od Nové brány až k nádraží zastavuje budovami nynější hradby a ještě značný kus půdy dál. Je nám líto každé píde volné země, jsme náhledu Drexlerova, jenž každý „nevysázený strom“ považuje za hřích spáchaný na potomstvu.

Národní listy, 1874

Radosti Pražanů

Můj slavný patron, sv. Jan Nepomucký, zachoval se mně letos právě tak jako jindy. Totiž ten na kamenném mostě pražském. Má pořád těch svých sedmdesát tisíc kapitálu, a když se měla kolem jeho postavy stlouci zase ta stará, dávno již koupená bouda a když mělo se lojem naplnit as sto lampiček, chodili „zplnomocněnci“ od domu k domu, ode dveří k dveřím, harašili těžkými pokladnami a vybírali od obecenstva těžce vydělané krejcary. Až vzroste kapitál na sto tisíc a na dvě stě tisíc, bude se pořád ještě žebrot dál. Nač je skromné, pevně ulité soše potřebí tak velkého kapitálu, nikdo neví, nikdo neuhodne. Lidé o tom rozmlouvají, a právě nyní poukazují i jinam – na Svatovítský chrám. Je tam as dvanáct pánů kanovníků, mezi nimi jednotliví, kteří mají až 40.000 ročních příjmů, fondy kostelní jsou tu vůbec nesmírn, stačily by velmi dobře samy na dobudování chrámu, a přece se žebře.

A uplynul od svatého Jana do svaté Julie, panny a mučednice, týden a byl všecek as tak zajímavý, jak bývá pražské nedělní odpůldne. Znáte přec pražské nedělní odpůldne! Po ulicích fadessa a prach, v domech fadessa a zívání, za branami fadessa a strašný prach. Jediný den, kdy Pražan se odváží dostat se z Prahy až ven. Dnešního dne je takové podniknutí už hotovou výpravou. Praha se rozložila na všechny strany již tak daleko, že kdo bydlí v jejím středu, potřebuje celou hodinu, aby se dostal jen ven. Je záhodno vzít si nejlepší boty, co možná mnoho peněz, učinit pořádek s Bohem a lidmi, jako před každou větší cestou.

Zato ovšem ta pochoutka, když se člověk dostane až ven, „do přírody“, jak se říká. Po stráních šumí dobře škrobené ženské šaty, údolí jsou oživena bubláním politizujících tatíků a příjemným, romantickým klepáním pomlouvajících matek, v každém keři tluče

kvarteto hubou, že sobě kukačky až bavlnku do uší cpou, aby se nenaučily falši, a vzduch je naplněn třepetavým prachem, povstálým ženskými vlečkami, neboť bez vleček se přec nemůže na venek! Možno, že se nad tím vším i zlaté slunko směje, ale není ho pro prach vidět. Také ve venkovských hostincích je všechno pohodlí pražských hostů jak náleží připraveno. U špinavých stolů čekají špinavé lavice, v neumytých sklenicích září kalné pivo, káva má milou příchut' přičmoudlé smetany, máslo a sýr chutnají žíravě jako přestárlý salám, na husu je přilita omáčka z telecí pečeně – kdožpak by ale dovedl vyčíst všechny zvláštní výhody, jakými se honosí naše pražské vůkolí a jež bys jinde zcela marně hledal! Unaveni vracejí se dobří Pražané zase domů, jsou jakoby ztlučeni a polámaní, a říkají: „To je od toho silného jarního vzduchu.“

Všedního dne ovšem sobě může jen málokdo popřát radosti podobných. Není na to času, zbývající hodinka k večeru nestačí nikam. Zvláště malé dětské nožky jsou příliš krátký, než aby – nebohé děti! Tyto dny zaslala nám jistá dáma přípis, plný ušlechtilého ohně a vskutku dobrých myšlenek, vyzývající nás, abychom se ujali přec rázně těch nebohých dítek pražských, které nemají, kde by si pohrály, té odrůstající mládeže, která nemá, kde by se proháněla. „Mládež má přec mít u příslušných úřadů tatáž práva jako lidé dorostlí, úřadové mají se přec starat o děti právě tak jako o jiné lidi.“ Vážená dámo! Jen pozorně s tím dovoláváním se rovnoprávnosti také pro děti, sic to uslyší pan berní komisař a co nevidět bude daň uvalena také na děti. Rovnoprávnost není prý zde na světě ani možná, bude prý až tam nahoře v nebi, kde budou mít děti trávníků dost a celé zeleně louky. Tady se nemůžu ani my dorostlí domoci rovnoprávnosti – a děti! hm! hodně krátké hm!

Co se v tom ohledu již napsal nebožtík Hálek! Jeho duši, tak vnímavou pro všechny krásy přírody, palčivě dojímal, že ti tisícové pražských dítek mají vyrůstati beze všech mohutných a zušlechtujících dojmů přírodních. Psal a naléhal, nevypsal přece ničeho. Nyní

je na plánu budoucího městského parku vyznačen jistý cípek co budoucí pražský „park dětský“. Bude tak velký, že na čtvercový palec půdy přijde as 29 dětí, a až vnoučata našich vnuků budou mít vnuky, mohou tito děti své snad již do parku toho posílat. Máme sady velké, např. na Karlově náměstí, ty jsou ale s vybranou rafinovaností, právě tak jako naše sady ostatní, vymyšleny co pravé trestnice pro děti. Ani v písku si tu nemůže dítě zapopelit a s hromádkami zahrát, že prý by „překáželo“ procházejícím se dorostlým. Na trávník již docela nesmí, nejspíš by se seno pokazilo a obec by utrpěla nesmírnou ztrátu. Obecní strážník bdí, aby se nezkrivilo ani jediné stébélko, raděj ať se zkříví děti pro Karlov.

Snad pomohou poněkud ty drobnější sady, které náš nový zahradník městský vsutku s tak vybraným vkusem nyní zřizuje. Sady na nábreží jsou předělány a mají teď stín, park u Jindřišského kostela vzrostl vzdor skuhrání sejčků takřka přes noc – jen více, jen hodně mnoho drobných sadů těch a všechny trávníky v nich přenechte dětem, všechny! A ještě na jednu maličkost upozorňuju. Je všeobecný stesk, že na posypání cestiček v sadech bere se písek příliš drobnozrnný, který při nejmenším větříku do očí šlehá jako jehly. Kterýmžto pískem posypávám tedy již tyto řádky své, v příjemné naději, že nebudou pranic platny.

Národní listy, 1875

Návrh – na dobrou uváženou!

Snad není jediného, „zlatou kamennou matičku“ svou milujícího Pražana inteligentního, který by si v obrazotvornosti své nezahrál někdy jako malé dítě. A všechny ty dětsky hravé myšlenky velkých lidí mají jeden cíl: okrasu Prahy. Jeden zbourá šmahem celé židovské město, postaví tam podél Vltavy krásné nábřeží s elegantními budovami, prorazí středem široký bulvár, vroubený alejemi a moderními domy a prolamovaný několika malými sady, sad od sadu tak asi pět set kroků; třicet milionů tu věc spraví, řekněm čtyřicet. Druhý, navrátiv se právě z výstavy pařížské nebo z cesty po severní Itálii, koná touž práci někde na Starém Městě, např. ve vřkolu Anenského dvora, a buduje tam velkolepou krytou Avenue de l'Opéra nebo kryté milánské korso. Třetí staví na Petříně Slavín s obrovskými schody až na úpatí dolů; čtvrtý korunuje Vyšehrad svítivou, velebnou basilikou, item se schody dolů k řece. Pátý rozsívá po celém vřkolu elegantní vily a dodává mu rázu florentinského. Šestý staví na počátek Václavského náměstí sochu Husovu (se skupením), a nahoru k hlavě „to nové“ museum, před nímž, jako skvoucí se démantový diadém na čele, stojí dvoupatrový fontán, lijící spousty lesklých vod. Jsou to samé fantastické hračky, zajisté, k jichž realizování i v nejšťastnějším případě bylo by potřebí znenáhlé práce dlouhých let, v nynějších poměrech celé věčnosti. Ale všechny vyslovují jednu pravdu a tíhnou k jedné věci: k nutné okrase Prahy.

Krásna je naše Praha, zajisté. Je krásna svou polohou, která je ovšem již „od věčnosti“. Je krásná *starobylými* budovami řídké ceny. A čeho jí všichni instinktivně přejem, jest: *krása moderní*. Novověká města hledí se všude zdobit směrem stejným: přírodou, uměním stavitelským, uměním plastickým. Sady se umísťují, kde dříve byl kámen, veřejné budovy hledí být triumfem nynějšího stavitelského

umění, sochařství klade díla svá po městech, jakoby šperky na kra-
savici.

V prvních dvou směrech děje se u nás málo, ale přece něco, v posledním – vyjma pomník Jungmannův a sochy na divadle ná-
rodním – neděje se nic. Co kde se na veřejná náměstí postavuje, je
přímo hřích proti sv. Duchu – např. ty studny recte hřbitovní po-
mníky na Josefském a Mikulášském náměstí. Za tytéž snad peníze,
za málo víc, lze dosáhnout něčeho stylizovaného umělecky. Rovněž
nepatrným nákladem, sukcesivně rok od roku povoleným, mohly
by se fontánky nebo sochami ozdobit sady Karlovy, nový městský
park, menší parky pražské. V tom není *pranic* fantastického. My
sobě ale nevážíme dostatkem ani věcí již existujících. Díla slavného
Brokoffa, např. karyatidy na paláci Morzinském a skupiny námestní,
díla to michelangelovsky dokonalá, jinde by se v dobrých odlitcích
již dávno skvěla v museu.

Došel mne v té celé věci návrh vsutku pozoruhodný. Je vzdálen
vší fantastičnosti, je praktický. Pochází od mladého umělce, který
část života svého v Římě strávil. Pracoval a zdokonaloval se tam
ve svém uměleckém „studiu“, a když unaven ze studia si vyšel ven,
chodil obyčejně pookrát na Monte Mario nebo Monte Pincio. Zce-
la přirozeno, že odtud v myšlenkách Prahu porovnával s Římem.
Mát' Řím mnohou podobnost s naší Prahou. Málo parků, totiž
každodenně přístupných. Množství chrámových věží. Ale jedna
je nepodoba velká. Tam dole sídlí Vlaši, národ ke svým mužům
nad jiné vděčný, a zde v Praze sídlíme my, jichž paměť zároveň se
s hrobem našich dobrodinců povždy zasypává.

Velký, krásný park na Monte Pincio založen také teprv v tomto
věku. Vděční Římané nezapomněli zakladatele. Na pěkném místě
stojí tu „herina“ jeho: poprsí v nadživotní velikosti vyvedené, po-
stavené na sloup, ozdobený nápisem zcela jednoduchým.

Dnes se tu nalézají již celá sbírka herní vynikajících mužů po všech
alejích a cestách parku. Putujem kolem poprsí Danteho, Petrarcy,

Savonaroly, Michelangela, Rafaela, Tassa, Manzoniho, Cavoura a m. j. v. Je jich tu *přes sto*, a každá postavena pod vavřínový strom.

Sloup, poprsí, nápis, nemůže být nic jednoduššího! Náklad peněžitý není velký. Byly všechny ty hermy na Monte Pinciu postaveny snad nákladem státním nebo obecním? Ani to ne! Na mnohých z nich čtem dole ještě jméno jiné – jméno dárcovo. Některý z krajanů je unesen krásou „Gerusalemme liberata“, a dá tam postavit poprsí Tassovo. Některý cizinec, třeba Američan, pokochal se opětým čtením „I promessi sposi“, a dá postavit hermu Manzoniho.

Jak snadno, jak poměrně lacino lze tím způsobem proměnit nový náš městský park v nejrozkošnější Slavín! Herma Čelakovského a za ní naše lípa, herma Erbena, Šafaříka atd. a zase lípy nebo třeba jiný strom krajiny naší. Obecenstvo se tu prochází, mládež vidí výrazu plnou tvář oslavencovu, čte jméno jeho, paměť podržuje podobu i jméno, spisy, díla, činy předstupují živě – pro národní vychování, pro utužení národního vědomí záležitost to nesmírné důležitosti. Praha nabude okrasy posud postrádané. Sochařskému našemu umění poskytne se příležitost k rozvoji.

Obec může *malým* nákladem ročním podniknout zde věc poměrně velkou. A nepochybujem, že by u nás našli se jednotlivci, již co obdivovatelé toho či onoho z vynikajících mužů našich obětovali by náklad na jeho hermu – jemu i sobě ke cti.

Nepřipojuji schválně žádných důvodů dalších. Praktičnost návrhu je tak jasna a výmluvná, že výsledek lze očekávat najisto dobrý.

Národní listy, 1878

O pražském dláždění, módě a činži

Vyzdvihuju levý ukazováček do výše – pravý nemohu, vždyť musím přec pravou rukou tuhleto psát – a pravím: „Kolegové z ‚Národních‘, poděkujte Pánu Bohu vřele, co nejvřeleji, že mne zase máte. Neboť což je nyní hlavním úkolem českého žurnalisty? Je-liž to co jiného, než psát o pražském dláždění! A kdo je nejschopnější, nejzpůsobilejší psáti o dláždění tom? Zajisté ten, komu chůze dělá obtíže všeliké! A komu je dělá – he? Považuju se nyní za nejschopnějšího českého žurnalistu vůbec, a když to pro redakci není výhoda nemalá, tedy... (ted' mne nenapadá honem co ,tedy'). Tak už jste se poděkovali Pánu Bohu? Dobře. Mohu sundat ukazováček zas ze vzduchu, beztoho se mně to špatně píše, když si levičkou nepřidržuju papír.“

Inu je to přec jen prach.....ské dláždění, to pražské! Malebné je, to je pravda. Rozmanité, bohatě profilované, bizarní, groteskní, vše, co na světě jen chcete, ale myslím, že pro nás se nehodí, my že mu ještě nerozumíme. Neumíme po něm chodit, kroky a čas si náležitě roztržit. Jsem přec rodilý Pražan a sám to neumím. Mám např. dovoleno vyjít si denně na celou hodinu na procházku. Dobře. Ale než projdu údolím mezi dvěma pražskými dlaždičkami, uplyne půlhodina, a pak abych se tedy obrátil a šel zase domů.

Inu prachprach – atd.! Tadyhle jsem učinil výlet delší; z Betlémského náměstí celou Škořápkovou uličkou až na Uhelný trh. Zde jsou dlaždičky zvláště malebné; pomalu jsem se tedy jimi procházel a oči se pásly na jich pitoreskních, přerůzných formách. Vtom mne někdo volá jménem. „Pane N.! Pane N.!“ a vidím, jak mi dobrý známý můj, profesor, běží v ústrety. Podává mi radostně obě ruce, chvěly se mu zimničně, a oči se mu tetelily jakous nejistotou. „Konečně že tu vidím člověka! Prosím vás, kde to pro pánaboha jsem!? Domníval jsem se, že jsem někde poblíž Ferdinandovy tří-

dy, šel jsem v myšlenkách zabrán a v roztržitosti své jsem nejspíš vyšel městskou branou docela ven. Najednou jsem se našel zde v té pusté krajině – kolem mne samá nebetýčná skála, nevidím nic než skály a nebe – dvě hodiny už bloudím sem tam a nemohu se dostat nikam, kde bych se orientoval. Pomozte mi odtud, prosím vás pro všechno!“ Laskavě jsem se na něho pousmál, vzal ho za ruku, dovedl ho znenáhla až na temeno nejbližší dlaždičky a ukázal mlčky prstem k straně jihovýchodní. „Jejeje – tot' Platejs!“ zvolal profesor všecek překvapen, „ted' už si budu směr pamatovat – díky!“ a běžel druhým svahem dlaždičky rychle dolů. Profesor je ženat, má čtyři děti – vrátil jsem ženě manžela, dětem otce. Byl jsem pohnut. Ale myslím si, kdyby tohleto vypravoval Rabelais, bude to as mnohý považovat prostě za pantagruelovsky obrovskou lež. Ovšem je u mne jinak – vždyť povídám, kde se to stalo.

Inu 3× prach – atd.! Člověk vidí např. nějakou extrapěknou dívčinu. Chce se ještě jednou a dobře na ni podívat – ano, jen kdyby nebyla zmizela už za nejbližší dlaždičkou – ohlížej se, jak chceš, více jí nespatriš! Ovšem je těch extrapěkných ted' ještě pořádku. Jejich toaleta je dosud neurčitá, polo letní, polo zimní, vypadají jako brouček, když právě teprve napolo vylezl z kukle a křídélka mu ještě nedorostla. A pak – ta hlavní, ta fenomenální móda letošní není vlastně ani zimní a objeví se u nás teprv na bálech. Míním módu „trikotovou“ – viděli jste už módu trikotovou? Visí v krámech a vypadá pro běžného pozorovatele jako splasklá rybářská síť. Ale podívejte se na ten pyšný „mannequin“ ve výloze hned vedle, kde je „šat“ ten natažen přes poprsí a boky ženské pupy! Základní myšlenkou té nové módy je: šatů co nejmíň. Už jich bylo arci při letošní módě jarní, při té „shawlové“, pokrývající ženské tělo jen jakoby lehkým hedvábným šátkem a dovolující pátravému našemu oku studium forem co nejpodrobnější, už při té módě bylo šatů co nejmíň, ale ted' je jich ještě míň. Oskar Blumenthal míní, že „o krok dál a dámy si pak už dají ‚vzorek‘ jen vytisknout na vlastní kůži svou“.

Možná, ale neviděl bych v tom rozumu ani důslednosti. Není čistá plet' lidská nejpěknějším, nejzářivějším „vzorkem“? Pročpak malují Makartové ty své známé postavy ženské? Nepřicházíme bez šatů na svět a není v tom vyšší pokyn? Není známo hluboké slovo mudrce, že „dívka je už skvostně oblečena, když ji kryje roucho nevinnosti“? Nu tak tedy! Ovšem by naznačený pokrok měl své obtíže – ne policií, ta je bezmocná proti módě – ale naším i v létě poněkud nevlídným počasím. Ale ony by dámy hrdinně podstoupily už zápas ten, vzdor „husí kůži“! A jak výborně by se hodily k tomu ty nejnovější pařížské „klobouky stydlavé“, které mají na skráních ty ocelové přasky – skloní-li nebo nakloní-li dáma hlavičku svou, tisknou přasky do spánků, krev se vžene do tváří, a tvář se rumění „studem a rozpaky“. Pěkný, časově už přímo – zvláště pro masopust – nutný vynález, a přece tak dlouho nám scházel! Dávno už umějí dámy kvůli tenkým kotníčkům dát si nějaký týden před bálem pustit nad chodidlem žilou. Nebo kvůli jemné pleti zůstat 14 dní doma a mít na tvářích pšeničné těsto. Nebo kvůli velké panence v očích sedět 3 dny před bálem v tmavé komůrce. Uměly uživati falešných kytek, vlasů, boků a ňader – ale teď, teď to začervenání, když přistoupí tanečník, když něco lichotivého řekne tanečník, když zašeptá: „A smím doufat?“ tanečník – ne! (Vsadí-li některý z talentovanějších našich skladatelů tento můj fejton do hudby, jsem žádostiv, jak vyvede tohleto „ne“!)

Oni ale ti naši hudebníci (vztahuje se k tomu v těch závorkách) nemají v mých očích ceny žádné. Pouzí „štopkaři“, jak jim v naší hospůdce výborně říkáme – dle té jejich čmáraniny, která vypadá jako samé štopky od višně, s peckami na nich. Já, být hudebníkem, mně by věru nešel právě *dnes* poslední činžovní náš svatý se světa, abych já mu byl nesloužil a nezahrál nějaký tuze krásný marš! Copak si toho od nás nezasloužil? Copak činžovní svatí neměli pro nás význam vždy zcela slušný? A zvláště svatý Havel, miláček můj mezi nimi! Skromný ve všem, i v tom, že se postavil co poslední v roce. On nebyl za živa pyšným „rytířem“ jako svatý Jiří, aniž se

dal po své smrti razit jako svatý Jakub na penězích španělských, brunšvických, peserských, lutyšských a j. j.; on zaživa, když vůbec něco dělal, zakládal kláštery a tahal dle legendy medvědům trny z nohou – a po smrti – no to nesmí přec nikdo říci, že když přišla jeho „čtvrť“, nevytáhl on nám peníze zrovna tak dobře z kapsy, jako kterýkoli z obou ostatních, trochu zpejchlých svatých!

Ani není vhodnější vůbec doby pro placení činže, než je tahle svatohavelská! Je po žních, kapsy jsou natřískány. Je doba stříhání kuponů a každý může přec stříhat tak dlouho, jak chce. Je sklonek roku a celoroční úspory naše jsou už tedy nahromaděny. Také arci je to bohatství všude vidět, i v těch insertech, nabízejících zásoby, šaty, uhlí, vše možné ha zimu. Jenže musím tolik říci, že jako po celý rok jsou mně také teď knihkupci a nakladatelé ze všech obchodníků nejkomičtější! Jmenují nyníšek „svou sezonou“ a vydávají k ní houfně nové spisy. Počítají: jsou dlouhé večery, více se čte; jsou nepěkné dny, méně se koná procházek a pohybu, méně je celodenní únavy, a navečer berou si lidé knihy ještě do postele s sebou. Ach, ti bláhoví! Bývalo, bývalo, že se v Čechách do nocí čtlo, ano že se braly knihy i na lože s sebou. Ale my už nepotřebujem věru knih do postelí, my – „my spíme už nazpaměť.“

Národní listy, 1880

Výlet Pražana do Prahy

Vysoce ctěná!

Píšu Vám vzdor nebezpečí, že mne zbije a) Váš manžel, b) ještě spíš Váš milenec, c) možná i Váš bratr, a že čtenář, stejně zkušený jak duchaplný, řekne: „Neobratná, vyšvechtalá lež! nejobyčejnější, nejobnošenější forma fejetonu! – když pan fejetonista neví už pražádnou z tak zvaných forem ‚pikantních‘, tváří se, jako by psal nějaké dámě, ‚anonymce‘, ‚interpelantce‘ atd., ale adresu té dámy zapomene zpravidla připsat. – Lež!“ A přece jen se čtenář v zázračné své duchaplnosti zmýlil – Vy, vysoce ctěná, vidíte až na grunt mé nevinné duše, Vy zajisté cítíte trpce, jak ten čtenář zle ubližuje mysli mé jasné a nefalšované, a může-li Vás něco pohnout k milosrdí, je to právě ta do nebe volající křivda a nespravedlnost, a Vy mi zítra – řekněme pozítří – pošlete svou adresu pravou a upřímnou, abych přišel a poklonil se Vaší kráse. S manželem, milencem, bratrem atd. si to pak už nějak spravím!

Vždyť je ta věc skoro až hanba nevinná, o kterou se mezi námi jedná. „Řekl jste ondy,“ píšete, „chce-li Pražan užít nedělního odpočinku v klidu a osvěžující samotě, že má jít – do Prahy; vypracujte nám a podejte tedy k tomu ‚výletu‘ dobrý, podrobný plán!“ Nu, teď snad nikdo už neřekne, že tento můj dopis je pouhým výmyslem, holou výpomocí v těžké letní době!

Je pravda, léto je pro nás novináře doba zlá. Politikové dělají málo politiky a dámy málo mód; nejzajímavější lidé jsou roztroušeni nepovědomo kde po lázních a sama cholera i jiná neštěstí mají perutě skleslé a líné – zkrátka: léto a parno leží na lidstvu jako těžké olovo. Ale na to je přece pořádný novinář už zvyklý! to vše se mu může i v jinou roční dobu stát! My novináři nemůžeme např. v politice

vždycky jen čekat, až jak Jireček, Gladstone nebo Zeithammer zatočí zase dějinami lidstva! Jakpak kdyby kdykoli Jirečka, Gladstona nebo Zeithammra napadlo a oni by řekli: „Punktum a dost. Ted' chci mít 14 dní pokoj. Franc, dojdou mi pro holbu piva a ustelou mi na kanapi!“ Můžeme my proto přestat snad vydávat noviny?

Když není ruch, my si *uděláme* ruch. Ve všem. Já např. ted' tuším, že v nastávajících dnech bude v pražském obyvatelství mrtvo. Co udělám? Vezmu péro a s oním čtveračivým úsměvem, který mně tak nevýslovně sluší, napíšu lokálku: *Největší hodiny* v Praze jsou, jak známo, ty transparentní u Suchého. Průměr jejich ciferníku obnáší $1\frac{1}{2}$ metru, minutová ručička je přes loket, hodinová skoro loket dlouhá; kyvadlo má délku celých dvou sáhů; závaží váží 25 liber.“

Dobrá! Předně následuje po Praze ihned náramná láce lidských kůží. Vylítit' z nich veškerí hodináři i se svými tovaryši a učedníky, dobrá polovice obecních úředníků, asi čtyřicet starožitníků, historiků a milovníků mechanického umění, 1.205 „obeznalých“ Pražanů atd. Po všech hospodách se o mně mluví a není jediného stolu, u kterého by se neuznalo, že jsem osel. Do redakce prší opravy, historické připomínky, rozměry kyvadel u kladiv, centy závažové, sáhy ručičkové, objemy ciferníků, výšky jednotlivých čísel. Zkrátka je ruch a vyhověno všem stranám.

Nebo bych mohl se klepavě rozhlédnout, cože dělají moji literární přátelé, kolegové na Parnasu, v této letní době a po letních svých sídlech. Mám o tom od nich samých bezpečné zprávy. Jeden mi píše, že sobě sám voskuje podlahu, poněvadž mu „to jiný tak dobře nedovede“. Druhý dojí denně kozu a špehuje slepice, kam zanášejí. Třetí koupá a češe děti a ovařuje si k ranní a odpolední kávě sám mléko, poněvadž „žena je nechává vždycky vytéct“. A nebudou-li ti přátelé hodni, vskutku to všechno a jmenovitě na ně povím. Ostatně – já se přiznám – když jsem dnes ráno ty dopisy četl, měl jsem tisíc chutí, přátele své trochu následovat. Je dnes sobota. Pořád mi něco říká,

abych vzal škopek, věchtoví a hadr, klekl a vydrhl kuchyň. Ale do nynějšího okamžiku jsem se ještě přemohl.

Každý tedy už jasně z uvedených několika příkladů vidí, že o vysoce zajímavé předměty a podněty ku psaní není věru nouze. A *proto*, velectěná, přání Vašemu – nevyhovím! Vzдор tomu, že bych si přízně Vaší získal rád – ach! tak rád! *Nevyhovím*, ať už mně manžel, milenec a bratr Váš spílají třeba „nevzdělanců“! Vždyť nemohu – byl by to fejeton *příliš* laciný! Jen když už je fejetonista v přímém zoufalství, když vskutku jednou nic, ale pranicoucí nic už neví – nu pak vezme arci šematismus svého města, sestaví si z jeho jmen osobních „humoristický“ článek, jak jednou učinil jakýs Neruda, nebo zflastruje cosi podobného ze jmen ulic, náměstí atd., jak právě teď činí „Ulk“, „Figaro“, „Schalk“ a jiné ještě listy. Já toho však nemám zapotřebí. Zaplat' pánbůh!

Což je o to – Praha je vábivá – bohatá – rozmanitá – o jé. V Praze lze říci, že je o každého občana postaráno od kolébky až do hrobu co nejznamenitěji, jeho vzrůst a zdraví, o jeho výdělek a výživu, o práci zábavu, o všechno.

Pořádný Pražan se vylíhne, to se rozumí ve *Skořápce*. V *Cikánské* ulici vyrůstá, v *Nekázance* se učí pro život tak velepotřebné neposlušnosti, *Na struze*, *Na rybníčku*, *Na náspu* cvičí se v dětských hrách, a potřebuje-li spoluhráčů, nejlíp se mu hodí soujmenovci z ulice *Pavelské* nebo *Janské*, *Jindřišské* nebo *Klimentské*, *Břetislavské* nebo *Apolinářské*, *Mariánské* atd.

Odbyv sobě protivné návštěvy v ulici *Školské*, rozhodne se Pražan tedy pak pro tak zvané životní povolání a obrátí se do ulice *Truhlářské* nebo *Soukenické*, *Řeznické* nebo *Barvířské* nebo jakékoli jiné. Totiž oddal-li se povolání světskému; k stavu duchovnímu ho zve zase ulice *Biskupská*, *Rabínská*, *Opatovická*, náměstí *Kapucínské*, *Františkánské*, *Velkopřevorské*, *Maltézské* a *Křižovnické*.

Roznemůže-li se, přijme ho ulice *Špitálská*; poklesne-li, obejmě *Věžeňská*. Ale on poklesnout nemusí, vždyť ho varují veřejně na ná-

rožích přibité, velké tabule, kdeže se nalézají např. ulice *Hampejzská*, jakož mu zase jinde vábně kyne jasná, čistotná ulice *Liliová*, hodící se ovšem hlavně pro nás mládence opravdové a vzorné.

Takž sprovází starostlivá matička Praha synka svého, i toho hloupějšího, od kroku ke kroku, a když se konečně přece dovrší dnové jeho, může on se na nějaký termín přestěhovat tedy do ulice *Závětové* a usídlit pak *U hřbitova* nebo *Na hrobci*, až do okamžiku, když ho dobří lidé umístí sami v ulici *Umrlčí* nebo už *V jámě*. Za sedm let ho ostatně zase pak vyndají a dají do ulice *Kostečné*.

Nejlíp učiní ovšem každý Pražan, když stran svého životního povolání hezky záhy se rozhodne a vestěhuje hned do ulice *Panské*. Ať je vůbec pozorliv! Nač bydlet v ulici *Úzké*, když je tu *Široká*, v *Černé*, když je tu *Červená*, v *Cihlové* nebo *Dřevní*, když máme *Křemencovou*, v *Kožné*, když známe *Železnou*, v *Náplavní*, když obezřelá obec zřídila *Dlažebnou*, na *Pohořelci* nebo v ulici *Spálené*, v *Úvoze*, *Tůních*, *Na náspu* nebo docela *V kotcích* a *V kolnách*, když je tu překrásná ulice *Stříbrná*, *Zlatá*, ano – achich – i *Perlová*.

Rovněž dobře učiní Pražan, když se nikdy neubytuje v ulici *Sanytrové*, *Sirkové* nebo *Kočíčí*, *U vápenice* nebo *U ratejny*, k vůli vzduchu totiž. Jaký čistý, vskutku venkovský vzduch dýcháme zato v ulici *Žitné*, *Ječné* nebo *Viničné*, jak se osvěžujeme v ulici *Horské* a *Větrnické*, jaké aroma vane na nás z ulice *Jalovcové*, jaké záplavy zdravé vůně nesou se ulicemi *Růžovou*, *Ovocnou*, *Lípovou*, *Melounovou*, *Senovážnou*, *Šeříkovou*, *Hroznovou* a *Fialkovou*! Podotýkám, že ta Fialková voní v páté čtvrti – v té čtvrti tak hanobené, ponižované!

A protože výborný vzduch také výborně tráví, postarala se pražská obec i o bohaté potraviny, znamenitě rozdušené. Máme nejen *Vaječný trh*, nýbrž i celou ulici jen *Bílkovou*, nejen ulici všeobecně *Rybní*, nýbrž zvláštní *Kaprovou*, nejen *Dobytčí trh*, *Masný trh*, ulici *Masnou*, *Masařskou* a *Řeznickou*, nýbrž také *Kozí*, *Jelení*, *Kamzíkovou*, *Pštrosovou*, ba i *Plží*!

Přeješ si, Pražane, mužně, po rytířsku se pobavit? Okovej se v ulici *Ostruhové*, kup si oře na *Koňském trhu*, zaboč si s ním do ulice *Jezdecké*! Chceš ven, ven do širého světa, mezi jiný lid, k nepoznaným dosud zjevům? Ejhle – tamtudy se jde do ulice *Lužické* a *Míšeňské*, tamhle zas do *Chorvatské*, *Krakovské*, *Vlašské*! Jsi milovníkem umění? Navštiv *Florenc*! Táhne tě touha k místům posvátným? Ej, tu ulice *Jeruzalémská*! Omrzela tě už Evropa? Viz tam na Hradčanech *Nový Svět*: za zlatku tě tam drožkář doveze!

Vy vidíte, vysoce ctěná, že žádaný Vámi plán sestavit bylo by mně hračkou. Ale já *nechci* – já Vám to už odepřel – muž dostojí slovu! Ne a ne!

Národní listy, 1884

Pražanky

Jen kdyby pámbiček dal a bylo nastávající týden hezky! Aby sluníčko svítilo, vzduch byl vlažný, nebičko se usmívalo a holčičky mohly v jarních, nových, lehkých, čiperných šatičkách, s modlitbami v rukou ven na ulice, od kostela ke kostelu, a já abych mohl neblátivou cestou pěkně kolem nich a podívat se dobře na ně. Ne snad z jakési staromládenecké zamilovanosti – o ne! Ale můj nakladatel mi řekl: „Podívejte se tadyhle na tu knihu – ‚Přírodopis Berlíňanek‘ – napište mi přec nějaký podobný ‚Přírodopis Pražanek‘! Vy dovedete ten pražský napsat duchaplněji, ne tak bezmyšlenkovitě“, lichotil můj nakladatel. „A já vám zaplatím znamenitý honorář“, dodal můj nakladatel.

Což je o braní honoráře! Což je o psaní! Ale ty přípravy, ty studie! Kdosi vypočetl, že včela, když chce sebrat kilo medu, musí navštívit 125.000 paliček jetele; a poněvadž každá taková palička skládá se asi ze 60 květů, musí včela vysát těch květů sedm milionů a 500.000!

Se studováním žen má se to ale zrovna jako se sbíráním medu. Kladu tu příští knihu svou o Pražankách tedy na roveň jen s jedním kilem přirozené té sladkosti a budu dle toho musít prozkoumat asi 125.000 ženských paliček čili hlaviček, a poněvadž každá ženská hlavička skládá se rovněž alespoň ze 60 různých květů, budu musít – pro pána boha, jakpak to budu vypadat!

Každý nahlédne už, proč že si přeju od Pána boha, jehož považuju za zcela obzvláštního příznivce české literatury, pěkného tedy počasí. Chci studovat ženské po skupinách a začít – ani nevím proč – s mladými. Ty lze ale houfně studovat jen dvakrát v roce: na jaro o Velikonocích, když se vyhrnou po prvé v „letošní“ frizúře a v nejnovějších jarních šatech, a pak na zimu v prvním sněhu, když vezmou na hlavu zase nejnovější karkulky teplé. Jako by se jich

byla příroda dotkla pokaždé pak kouzelným prutem! Včera žábě nikým ještě nepovšimnuté, a dnes už vábí všechny zraky mužské! Pojednou všude kolem půvabných tvářiček, o nichž jsme do té minuty neměli ani zdání! To dělá ta frizúra, ta karkulka. Znímám je náhled, že „každý člověk na světě jednou zbohatne – jen když se toho dočká“. A mnohem ještě oprávněněji lze říci, že *každé* děvče jednou dojde krásy – jen když je *dosti dlouho mladé* a dočká se té pravé frizúry, té případné módy.

Budu to mít s tím přírodopisem přece jen kříž! Pražanka se tak přírodně nevyznačuje, neodlišuje, jako proslulé obyvatelky některých měst jiných. Mluví se o graciózní Pařížance, ohnivé Varšavance, fešné Vídeňance, krásné Římance – o Pražance nemluví se pranic.

Jsem zcela upřímný, zcela spravedlivý, a pravím: Krásných Pražanek, tak krásných, že jak říkáme člověku, až dech se tají, je žalostně málo – ale zato jsou příjemny – až k zbláznění příjemny! Povídá se: z každé Pařížanky můžeš udělat celé drama; o každé Vídeňance můžeš napsat celý román; každá Berlínka je sama knihou, o níž můžeš učených výkladů napsat jako o Goethově „Faustu“. A já přísahám: každá Pražanka je lyrickou písní, miloučkou, dojemnou, že ti až k srdci sáhne, že ti až slzu z oka vynutí – písní, o níž není možno jinak psát, než zase písněmi, sterými, tisícerými – viz básnickou literaturu českou!

Pražankám vytkli už často cizinci, že jsou tělesně tak nepodobny např. kyprým Vídeňankám, že jsou, jak říkáme trochu plochy atd. Ano, ano – vypadají zpravidla vskutku tak tenký, tak subtilní jako ta štíhlá lilie, kterou tamhleten svatý na oltáři v ruce drží! Muž se na ně zahledí, myslí si: „Nu, tenhleten křížek v životě unesu!“ a ožení se. Ale uplyne v manželství sotva rok a z tenké lilie stala se pyšná jirinka, dvě léta a vyvinula se kulatá slunečnice – jenom úskok byla ta štíhlost, hotový úskok! Neživím se takto zradou, ale tohleto nemohu smlčet!

Také je pravda, že rovněž co do toalety Pražanky nejsou význačné, nejsou vynalézavy, že nemají jaksi krasochuti své vlastní. Vidí se to v domácnosti, na ulici, v salonech, na divadelním jevišti, všude. A rovněž je pravda, že ani co do chůze, do pohybu, do držení těla nevyznamenávají se zvláštním půvabným rázem nějakým. Ale o těch věcech bude řeč až v té mé knize, napíšu-li ji, a v jednotlivých kapitolách jejích o pražské měšťance, úřednici, obchodnici, dámě procházkové, dámě ve spolkovém životě činné, o služce, o její paní atd. Užiju nejspíše lsti a budu se vyptávat jedné na druhou. Hluboce ale lituju hned teď, že služby zpravidla nedovedou samy psát, samy pérem nakreslit podobiznu milované své paní...

Teď jen už abych měl alespoň kapitolu první! Pámbíčku na nebesích, dej nám tenhle týden pěknou pohodu, ano? Aby se ty 15- až 18leté lyrické písničky o Velký pátek vyhrnuly ze všech domů a bytů na ulici ven, veselým krůčkem, v motýlových šatičkách, jako mohutný vodotrysk, jehož jednotlivé kapky v zlatém sluníčku zazáří co samý, samý dým! Ovšem ti nemohou za to slíbit, že snad budou zvláště pobožny.

Nebo že se budou alespoň z gruntu srdce těšit z toho krásného počasí, že budou za ně vděčny. Copak je takové holčičce příroda, co všechna vůkolní krása! Sluníčko usmívá se jen proto tak vesele, že to děvčátko tady je k pomilování hezké. Nebíčko si pomlaskává: „To jsem rádo, že jsem zmodralo – nebyla by mohla vzít své šatičky nové, a tak pěkně jí sluší!“ Vlažný vzduch šeptá: „Saprlot, saprlot – jsou to nožky!“ Děvčátko je středem celé přírody, cílem všech očí, předmětem všech řečí, ono to cítí – vymluvme mu to!

A nebude-li mít některá zrovna nové šatičky, dej jí, Pámbíčku, něco jiného nového – neboť něco nového na Velikonoce musí mít každá, to přece víš. Dej jí např. prvního nebo aspoň tedy nového ctitele. Jakéhokoli – třeba takového osla, jakým jsem byl já.

O Velký pátek byl jsem vám věru s to, třeba čtyři hodiny běhal za holčičkou hezkou! Kamkoli vešla do kostela, už jsem tam stál vedle

Božího hrobu jako římský žoldněř a díval se pitomě na ni. A po ulici jsem se držel někdy sice v uctivé vzdálenosti, někdy jsem se ale přece odvážil blíž, a kde svítilo slunce, zařídil jsem si svoji chůzi tak, aby stín mé hlavy – její nožky líbal.

Což všechno jsem ale pak dělal arci i mimo Velký pátek. Když se tak rozpomenu! Až do Stromovky jsem denně běhal, abych zahlédl „ji“, kteráž se tam procházívala se svou tetou. Psal jsem vyznání lásky, psal hezounké verše na papírky bílé a trousil je po oblíbených jejích cestách. Ale když se blížila, honem jsem papírky zase sebral. Povídám – osel!

A jednou – jednou – nu já to na sebe tedy řeknu! Jednou jsem si koupil pistoli, opravdovou, a postavil se za keř. Nelekejte se – nechtěl jsem zastřelit ani „ji“ ani tetu její – ta opravdová pistole nebyla ani nabita – ale chtěl jsem pojednou vystoupit, tetu zastrašit, děvčeti se vyznat.

Viděl jsem je už sestupovat s vršku. Kráčet obvyklou cestou. Blížít se osudnému keři. A když přišly ještě blíž – tu – tu jsem ležel já za keřem v trávě, pistole někde vedle mne – a tam jsem vám ležel a plakal až do klekání, do večerní rosy!

Ach, Bože – kéž mohu být ještě jednou tak hloupý!

Národní listy, 1885

Poslední hlásný

Hu-u-u! Zaplat' pánbůh, že už nechodím k večeru do hospody a pozdě v noci z ní domů – mne by to dojalo nesmírně!

Musí to být ukrutné! Když ten nebožák za noci za černé, němé noci začne kvílet a naříkat! Když pohlédne on vzhůru k hvězdnatému nebi, když zrak jeho letí k tichým vrchům i přes valící se vody, když zkoumavě oko bloudí mořem budov, statisíci obydleným městem, hledá, hledá – a nikde, *nikde* nevidí, ba ani netuší duše sourodé – když ta hrozná myšlenka: „Jsem svého rodu poslední!“ stlačí ho na kolena – ach, kdož by se pak podivil, že ten nešťastný zaúpí, až se zachvějí petřínské lesy, že zahýká bolestí, až mráz kosti láme!

Mluvím, to se rozumí, o posledním pražském hlásném. „Poslední Táborita“, „Poslední Obotrita“, „Poslední Rožmberk“, teď už i „*poslední hlásný*“. Že prý jich už není zapotřebí, těch hlásných v Praze, řekla obec, a propustila je tedy všechny, až na jediného, že prý bude jejich službu teď vykonávat požární telegraf, který nejspíš má oči a vidí tedy už sám, kde hoří. A toho jediného zbylého hlásného usadila obec na Mikulášskou věž na Malé Straně, nejspíš proto, že je s ní – nejmíň vidět! I vždyť my rozumíme! Chcete mít příčinu, abyste dokázali zbytečnost i toho. Abyste nám utloukli i toho. Abyste – eh jděte – vy tu obec spravujete čistě!

Nebohá mládeži! Nebohé potomstvo! Zdalipak ti zbude alespoň kousek, kousíček poesie v té naší Praze!? Copak bude té naší mládeži sebe krásnější věž platna, když nebude podnětu více, aby se do ní nabájilo něco, něco vedomýšlelo! Sloup chladného kamene, zděná zbytečnost uprostřed města! Nikdo pak ani více nezdvihne hlavy, tam k tomu ochozu pod samou střechou věže, když bude vědět, že tam nežije ani živé duše!

Ted' ještě každé dítě znalo, že tam nahoře, v té oblačné výši, hnízdí orel-člověk, jakoby na nepřístupném temeni skalném. Obdivovalo se tomu vznešenému muži. Závidělo jeho synům-klukům. Dovedlo se vesnit v rodinné štěstí, srdečnou přítulnost těch, kteří tam nahoře poukázání jsou jen druh na druhu – v tu poesii malé domácnosti, uprostřed žalujících větrů a zuřících bouří. Věž celá oživila myšlenkou na rodinku malou – věž byla teplá.

Málokdy sestoupil hlásný dolů mezi spoluobčany svoje, málokdo ho osobně znal blíže. Sobě rovných pak už vídal hlásný docela málo. Vždyť byli v Praze, myslím, vůbec jen čtyři – kvartet orlů! A o těch se vyprávělo, že *jednou* za rok – dne 4. května, v den sv. Floriána, patrona ohně – mají pro večer dovoleno, a tu že se tedy sejdou v tak zvaném „psinci“ u Dominikánů na Starém Městě a pijí a mají se rádi a hrají bulku. A rok co rok vyprávělo se ještě k tomu, že v noci pak si spletli věže a každý vylez' na jinou, a tu že se strh' pak rámus, že to bylo slyšet po celé Praze. Ani nechci opakovat, cože se povídalo všechno!

Vůbec se o nich povídalo dosti mnoho, a také ty ostatní pověsti byly „věčně stejné ve své kráse“. Že prý hlásný od sv. Mikuláše si koupil fortepiano a potáhnou je dnes odpoledne, zrovna ve dvě hodiny, po provaze vzhůru. Že prý hlásný „na zámku“ dnes „vozí dříví“. Že prý zase ten onen z hlásných bude mít dnes křtiny: nemluvně spustí v košíku po provaze dolů na ulici, kde bude už stát pan farář s kostelníkem, a pak hned, až kluka pokřtěného vytáhnou zase vzhůru, že bude „ouvod“ – paní hlásná objeví se na schodu, klekne, a pan farář ji zdola požehná. Rozumí se samo sebou, že jsme pak do školy nešli, že jsme byli my kluci pod věží a čekali, až to přijde.

Pamatuju se alespoň na dva výprasky zcela pěkné, jichž jsem si tím dobyl. A ještě byla jedna pověst, vlastně jedno povídání: že prý všichni hlásní mají – špinavé uši. Pro nedostatek vody tam v té výši.

Ale já miloval hlásné přece. Zvláště toho ze zámku sv. Víta. Nebyl sice k nám, mladistvým zbožňovatelům svým, ani zrovna vlídný; ale

my ho znali ze všech hlásných nejlíp. Věděli jsme, kdy den co den tahá si po provaze dříví a vodu vzhůru. Kdy sám jde s košíkem do města, aby potravin koupil. Kdy k večeru pije na Vikárce dvě holby a pak si tři žejdlíky v láhvi ještě nese domů, pro sebe a ženu. A znali jsme dobře také celé obydlí jeho. Svatovítská věž byla jediná z věží pražských obecenstvu přístupna, a jmenovitě já užíval jsem práva toho až nadbytkem někdy – byloť mi tam nahoře tak nějak blaze, tak volně.

Za zimy bylo schodiště věžní ovšem hermeticky uzavřeno a směli jsme leda až doprostřed věže, do zvonice, ale za léta, za letních neděl a svátků, otevřelo se nám i schodiště vyšší. Sotvaže byla tedy školská pobožnost nedělní odbyta, už jsem letěl k věži. Strmé točité schody tmavé jako pytel; jen někde okenečko malé, vedoucí do šeré dutiny věžní, a tu jsme pak postáli, když jsme slyšeli někoho přicházeti shora, abychom se dovedli vyhnout.

Za několik minut byl jsem ve zvonici; jen krátký odpočinek, jen tak, abych pohladil trochu „Zikmunda“ obra a zatáh' souseda „Josefa“ trochu za provaz, a pak zase útokem dále a výše! Nohy se v kolenou už třásly, prsa až klokotala, ale čím výš, tím stoupal jsem rychleji, až najednou přibývalo světla, a otevřenými dveřmi vyrazil jsem ven do galerie, že hlásný se až ulek' a zaklel. Povinný krejcar držel jsem ale už zdola pořád mezi prsty, a teď jsem mu jej rychle dával, aby byl tichý! Celé tělo se mi chvělo, tvář jenjen hořela, dech mi sotva stačil – ale teď, ta krása, ta krása!

Ach Praha – ta Praha, již jsem pro krásu její miloval, i když ještě jsem nebyl si citu příčiny ani dobře vědom – ta Praha zde pode mnou! Na ní všude slunce, po ní všude modravý lesk, Vltava jako stříbro, lada a chlumpy všude samý smaragd a safír – ani jsem nezkoumal částí toho obrazu, nehledal jednotlivostí v něm, vše, vše najednou byl bych rád vysál pohledem jediným, dlouhým!

A když jsem se vzpamatoval z prvního dojmu, obcházel jsem zase galerii a zkoumal věci bližší. Díval se zapevněným dalekohledem,

nařízeným zrovna na Vyšehrad. Baval se v arkýři, v němž upravena „camera obscura“. Hleděl oknem na paní hlásnou, jak vaří oběd. Stál před tím temně červeným, špinavým praporem v koutě, jímž hlásný označoval směr požárů. A čtvrt hodinka mýjela po čtvrt hodině, až muselo přec jen nastat rozloučení zase. Někdy bylo málo, někdy více času, ale tolik jsem si ho dovolil přece vždy, abych tu slyšel alespoň jednou tlukot hodin. Náhle to zachvělo věží. Po chvíli zas. A pak zarachotilo kladivo a dopadlo na bambuli. Rána zachvěla věží – a druhá – a třetí, a věž třásla se až v základech – mně se třásl srdéčko v těle – blahem a štěstím!

Svatovítská věž mne byla největší znamenitostí Prahy. Nabádal jsem každého k lásce k ní; vodil jsem k její koruně, kdo se mi vodit dal. I našeho dědečka, matčina otce, příslého z venkova na návštěvu k nám, přiměl jsem k té pouti. Byl už sedmdesátník a pak nám chudáček ležel týden.

Jednou ale přece zkalil se na čas můj poměr k svatovítské věži. Totiž – předmět mé lásky zůstal arci tentýž; ale se mnou, s milencem, to bylo divné. Což se stalo takhle:

Šli jsme kdysi z letní procházky domů, otec, jeho přítel dělostřelecký desátník, a já. Bylo ještě před večerem a cesta šla po Mariánských hradbách.

Pan Koupe – tak se jmenoval přítel otcův – vytáhl hodinky a pohlížel k věži. „Podívejme se, z komínu na věži se kouří, u hlásného si vaří večeři.“

„Mhm,“ podotkl otec, a po chvílce dodal: „Dal bych nevím co za to, kdyby mi někdo řekl, co si hlásný dnes k večeři vaří!“

A když jsme šli po Prašném mostě, pronesl se otec ještě jednou: „Jen kdybych to věděl!“

„Tomu muži má být spomoženo!“ pomyslil jsem si tak asi s Karlem Moorem, a na cestě hradem jsem se ztratil.

Běžel jsem k věži. Dveře dole byly zavřeny; ale vždyť je tu zvonec! Beze všeho rozmýšlení vyskočil jsem tedy se země – bylť jsem

ještě tak maličký, malý – a trhnul. Drát zaharašil; já však cítil, že stalo se jen slabě a nahoře že o mém trhnutí neví asi nikdo. Vyskočil jsem tedy ještě jednou, pověsil se na zvon a houpal sebou sem tam.

Pojednou to shůry zahřmí. Hlásný stál tam u své hlásné trouby a hleděl dolů na mne.

„Co chceš?“ hrčí to shora.

Ano – co chci! Jakpak mu to mohu říci? Můj hlas tam nedonese – a i kdybych měl hlásnou troubu jako on – cožpak se ho mohu jen tak zeptat, co žena jeho teď vaří?

Stál jsem tu chvíli bez hnutí, drže ruku pořád ještě nataženou k výši.

„Co chceš?“ hučí to ještě jednou.

Spustil jsem teď ruku, svěřil hlavu a šel loudavým krokem zase k hradu. Hlásný za mnou volal ještě něco.

Znělo to jako nadávka. Ještě dnes bych se vsadil, že to mělo podobnost s tou jeho troubou.

Po celý rok vyhýbal jsem se pak hlásnému a jeho věži.

Ach – musím říci – já býval pohnutlivě hloupý.

Ale láska – je láska. Nerezaví, vždyť se k ní myšlenkou i citem vracíme zase zpátky, zpět. Musilo nastat to nynější ubíjení pražských hlásných?

Jakpak kdybychom na radnici podali nějakou petici všech „nás mladších“?

Slavná obec! Nech nám ty naše čtyři hlásné! Víš co, propust' si za ně 12 pánů radů! – Ne? No tak ti k nim přidáme ještě 24 sekretáře! – Ještě ne? Tu měj si tedy také ještě 48 oficiálů a třeba 96 adjunktů a auskultantů a asistentů – a 192 aspiranty a praktikanty – a věř, slavná obec, že nám o ně všechny nebude ani líto.

Kdežto pro ty čtyři hlásné pláču.

Národní listy, 1886

Rozkošný čas

Rozkošný čas! Necht' spatřujeme na Zeleném trhu hromádku něžných rostlinek na polívku krajtlovou, nebo ošatku zelených lístků na spařený špenát, necht' se zadíváme před hokynářským krámem s pravým porozuměním na talíř tvrdě vařených, čerstvých vajec, nebo pod podloubím na stažený zadeček kůzlečí či jehněčí, necht' se procházíme za dne po střechách a žlabech a nasloucháme tu zamilovanému štěkotu vrabců, nebo usedneme si za noci někde za komín a rozechvíváme se něžným mňukotem kocourů a koček – všude jaro, mladost, láska! Rozkošný čas – rozkošný čas – znalci tvrdí, že prý bude letos náramně mnoho koťat! Souvisí prý to nějak s tím masopustem dlouhým.

Rozkošný čas! Sníh zmizel už i s nejvyšších vrchů pražských. Na Střeleckém ostrově kvetou už vrby. A Vltava už smrdí. Tu pak není divu, když lidské srdce zatouží po vycházkách – ven, ven již do přírody! A když jarně rozteskněná lidská mysl zalétá přes časy a léta zpátky, ku vlastnímu svému jaru, k bývalému mládí! Je mi tak ouzko, tak pukavě ouzko; teď při vzpomínkách! Vzpomínám si, jak jsem s trojníkem v ruce šel ke kupci a koupil si tu sladkého dřeva – víc než trojník jsem totiž nikdy neměl a něco jiného než sladké dřevo kupec za trojník nedal. Jak jsem pak žvejkuje si kráčel vzhůru k Jelením příkopům. Jak jsem si tam neomylným okem vyhledal nejpěknější větvičku bezu. Jak jsem ji kudlou uříz', kudlou otlouk' a kudlou upravil v píšťalku umnou. Jak jsem si pak usedl na lávku a z píšťalky loudil ty nejkrásnější na světě písně. Jak mne při tom hlídač chyt', jak neuctivě se mnou promluvil a jak mi pak uzmul tu placatou, pěknou, zelenou čepici moji. A jak jsem šel s plačky domů a od otce dostal výprask – ach bože, já si myslím, že už teď ani nikdy není takové jaro milé, nikde takový bez, nikde tak

sladká píseň a nikde takový výprask krásný! Nebohá mládeži – ty už ničeho neužiješ!

Už vanou větry jarní, už se zdvíhá led, už se díváme na každého kolem letícího vrabce, není-li to vlaštovka, už táhne a vandruje všechno a také člověk cítí touhu tu k dáli. Šťastní, kteří mohou vyhovět té touze svojí! Kdo ale nemůže – nu, je alespoň jako ta nehybná Mahomedova hora: Mahomed sám si k ní přijde. Také k nám nehybnějším, na ulici a chodník svůj připoutaným Pražanům zavítá sem zase tedy část toho vandrujícího, poletavého lidstva „cizinstva“. Podívají se na nás, jak vlastně vypadáme, a my s dychtivostí zahledíme se zase na ně, jak se jim líbíme asi. Což o to – Praha se jim líbí, to víme; každý praví, že není druhého města, jež by se jí rovnalo krásou; ale to se jim nelíbívá, jakže my v té Praze žijeme, jak si v ní počínáme. A vědomí toto nás tísní, někdy až k zášti k tomu cizímu lidu popuzuje! Vždyť je ale přece jen v naší vlastní moci, abychom se zbavili té tísně, abychom mohli být pyšní nejen na Prahu krásnou, nýbrž na ten pražský život svůj, aby také každý cizinec uznal, že umíme tedy žít plným proudem časovým, že nevypadáme zadřímle jako kterékoli městečko venkovské, ležící stranou od silnice!

Takováhle řeč by nás však svedla dnes k čiré opravdovosti – ku podivu, že každá zmínka o Praze Pražana ihned k opravdovosti svádí! Také k ní věru netáhne nedělní moje rozpoložení. A snad jí tu konečně opravdu není ani zapotřebí. Už pražské obecnstvo samo se úkolu chápe. Hotely, kavárny a restaurace zřizují se s tak nákladnou krásou, že lákají k sobě stejně cizí jak domácí. Ba i krámy jednotlivé přetvářejí se už v pravé salony, ve skutečná musea ozdůbek architektonických. Zvláště ale krámy a obchody s potravinami, dle dobrých vzorů z ciziny.

Pražané zaujímají vůči těm reformám arci dvojí stanovisko. Jedněm je v mramorové, křišťálové a zlacené nádheře, řekněme přímo: v té úhlednosti a čistotě nevolno, a vyhýbají se jí. Jiným je „to všechno ještě málo“ – „ach, to mají jinde zcela jiné věci, jinou ještě krásu!“

Však to bude také u nás tady, moji drazí, však to bude! Jen vyslovte jakékoli svoje přání! Jen si napněte svoji fantasii. Já např. kdybych...

Bude tomu tyhle první březnové dny zrovna pět let – bude se tedy psát rok 1892 – když si jednou vyjdu k večeru na procházku. Den byl překrásný a vzduch je i teď v podvečer ještě pružný a teplý. Žíly mi hrají, prsa se mi šíří, oči se kolem usmívají – jaro provádí své kouzlo. Ale co platno nejjařnější cítění, co třeba i poetické nadšení, když člověku se hlásí potřeby životní, když se dostavuje šest hodin po obědě vždy zase jakás prázdnota vnitřní, když počíná se ozývatí hlad – ano – prosaický hlad? Drží se mých myšlenek jako dítě maminčiných sukní, volá na mne jako na matku: „Ukoj mne, ukoj!“ Nu, co platno, koupím mu tedy něco a vezmu to domů k večeři!

Tuhle v tom uzenářském závodě jsem ještě nebyl, je zcela nový, podívejme se tam!

Pěkný dům rozlehlý, a věnován svému obchodu celý. Fasáda, mistrné dílo Wiehlovo, vyvedená velmi případně a celá z úběle egyptské, jež jak známo vypadá jako lehýnce nakouřená mořská pěna. Ve výši prvního patra z téhož materiálu rej amoret, dle nákresu Myslbekova; sluší jim výtečně ta egyptsky úbělová barva, těm nahým andělíčkům; vypadají jako nauzené děti. Ne, na co teď už na všechno lidé přijdou!

Vstup pohodlný, jen dva mramorové, kararské stupně; je to dobře, schodů nemiluju. Až jsem se ale lekl! Chlap tu přede mnou jako hora, portýr! Salutoval, vyzdvihl hůl na znamení a tympány a trumpety spustily tuš. Dvě bíle oblečené panny otočily mne bleskorychle hedvábnou stuhou, a jdouce baletně pěkným krokem, vedou mne vysokým vestibulem skrz dvě řady černě oděných, hluboce se klonících sluhů. Pozdravuju a děkuju na všechny strany.

Mohutnou portiérou, jejíž žluté, hedvábné řízy po obou stranách jsou překrásně zavinity, vstupuju do jakés místnosti velké. Vidím, že to sál – obrovský sál, proměněný v tropický lesík. Skupiny rozkošných palem luzně vábí k pohodlným divanům, šumné

vodotrysky hrají ve všech barvách a mile omžené světlo elektrické rozšiřuje kouzelnou záři. Moje dvě panenky vedou mne k jednomu ze sedadel; nechávám se bez odporu jimi vést, jsouť panenky pěkný.

Sotva jsem usedl, vyhrnulo se tu z postranní houštiny, jakoby z kulisy, asi třicet baletních tanečnic, mladých, svěžích, a postavily se už do posice divadelní. A vtom už také spustila skrytá, krásná hudba – patrně velký orchestr – a tanečnice začínají luzný svůj rej. Avšak hudba přechází záhy do piana, silný jakýs zpěvácký sbor přebírá vůdcovství v tom harmonickém ruchu, také ale ten vládne jen po několik taktů, najednou se vylupuje z něho dueto, soprán – bas, z orchestru vynikají téměř již jen harfy, sbor klesá jen na laškovný bzukot průvodní – dojem kouzelný! Rozumím výborně slovům: sdělují mi „lístek jídelní“. Sladký soprán provolává jednotlivá jídla: „klobás – jitrnice!“, markantní bas udává cenu jejich: „dvacet nových – deset nových!“ Skladba od Dvořáka – výtečná! Zvláště pěkně vyjímá se občasný refrén: „chleba a křen“, při němž také zas průvodní sbor a orchestr pronikává do plné síly.

Dívám se na tančící, kroužící se balet, poslouchám hudbu a zpěv. Pojednou, po jubilejní koruně obou hlasů, hudba skončila. Balet zmizel. Nastalo ticho hluboké a významné. Porozuměl jsem, že nyní mám tedy volit z nabídnutého zboží. Vstal jsem z pohovky, mé dvě průvodkyně otočily mne znovu bílou stuhou, a než jsem se nadál, stojím na jakés estrádě a hledím do jiného, velkého sálu, naplněného samými stoly z bílého mramoru, po nichž rozloženy vonné lahůdky nejrozmanitějších uzených druhů. Vedle mne – kde se vzal, tu se vzal – stojí elegantní, vysoký pán, v obleku salonním, s tlustým zlatým řetězem kolem krku: položil pravici uctivě na prsa a hleděl tázavě na mne. Kolem všude ticho, hluboké ticho.

Pochopil jsem: nyní nastal okamžik rozhodující. Učinil jsem tedy důstojně jeden krok kupředu, nadzdvihl levou rukou poněkud klobouk a pronesl hlasem jasným, ale nikoli chlubným: „Za pět krejcarů cerbulát!“

Tuš! „Sláva“ ze sterých hrdel. A přede mnou stojí překrásné děvčátko – Amor a drží cerbulát v elegantním obalu bílém. Chci sáhnout po svém zboží, avšak vysoký pán zabráňuje mi v tom pokynem lehkým: „O prosím, nač by se panstvo u nás tak obtěžovalo, některý sluha to donese Vašnosti domů!“

Mrak sluhů se přihnul, hudba hrála, sbor jásavě zpíval, baletky mne obklopily – jsem zas na ulici...

Vidíte, tak asi to bude vypadat tedy v pražských našich krámech! Za pět let – za kratičkých pět let, soudě dle pokroků posavadních!

Národní listy, 1887

Jarní

Nevídáno – to jsou štráchy! Takové hloupé jaro si myslí pánbůhvíco, když dlouho nejde, a že se už nemůžeme dočkat, a že zrovna už umíráme touhou – no to se rozumí! Copak si myslí, že my nevíme, jak bude letos vypadat? Nebo že očekáváme od chudinky něco nového, něco naprosto nevidaného, něco, při čem nám sluch i oči přejdou? Kdybychom chtěli, hned dnes mu dopodrobna řeknem, jaké letos bude a cože z něho bude, a má-li kus poctivosti v těle, „ne!“ nám neřekne, to víme! My víme už dnes, že listí se bude zelenat. Bez že bude vonět. Růže že se bude rdít. Slavík že bude zpívat. Slunce že se bude usmívat. Větérek že bude vát vlažně. Les že bude šumět. Potok že bude bublat. Čeští básníci že se budou zrovna vztekat a ti z nich, kteří ve všech časopisech českých týden co týden nebudou mít otištěnu alespoň jednu svoji báseň, že zajdou si někam do tiché houštiny lesní, položí se tam řadou a zhynou v bolestech přímo děsných. Bude jich arci zdánlivě škoda, ale „příroda jediná ví, co chce a proč to chce“, a „příroda má vždycky dobře“, dí Goethe.

Ano, tak bude, tak musí jaro letos vypadat! Jediná věc, kterou má na své vůli, jest, že nás může nechat na sebe ještě chvíli čekat. To je nám ale už hrozně jedno, my víme, že přijít konečně *musí*, a pak – my žijeme bez něho jarně, když chcem. My máme jaro už v kalendáři. My odbyli si už „první jarní den“, ať se líbilo jaru nebo ne. My složili už kožichy a bufy a oblékli jarní kajdy. A nerozmyslí-li si jaro ten svůj hloupý zápas s naší pevností a bezohledností, my si odbudem věru bez něho i veškeré jarní svátky, na Moráni, na Slamníku, na Fidlovačce, a třeba i ve Stromovce tedy také ještě „první Máj“! Bude to alespoň zvláštní jux: na Moráni budeme své milé přísahat věčnou lásku v zimních rukavičkách, na Slamníku budeme se válet ve sněhu a na Fidlovačce se budem po Botiči klouzat – padneme-li,

ublžíme-li si, nastydnem-li, promrzнем-li – dobře na to jaro! Proč je tak hloupé!

Ale na dvojí věc bych upozornil stran těch jarních svátků, a to raděj hned dnes než zejtra. Jedna není nova, je prastara a týká se tedy toho velikonočního pondělku na Moráni čili na Slovanech neboli v Emauzích. Je známo, že kdo vůbec v Praze a jejím vùkolí miluje, o velikonoční pondělek zajde si na pouť do Emauz s dotyčnou svojí milou, a tam se jí pod širým nebem a „na bílou duši“ její zeptá, má-li ho opravdu, z gruntu srdce ráda. Předpovídal jí to už po týdny a snad po měsíce: „Zeptám se tě na Moráni, máš-li ke mně srdce věrný,“ a proto téhož dne přichází z blízka do Prahy síla venkovských děvčat, vesměs v pěkných bílých šatech jarních, a za nimi rovněž síla venkovských hochů, v nových kašketech a jarních kajdách. Je to pak rozkošné podívání jak na venkovany, tak na Pražany, jak tam potají či zjevně druh se hledí přitisknout k družce, jak si podají ruce a stisknou si je ve zbožnou přísahu. Zevnějším bývá pak znakem: děvče dá hochovi malované vejce, hoch dá děvčeti srdce z perníku. Dá – vlastně dával – a to mne bolí. Místo perníku dá dnes hoch bez rozmyšlení lámaný marcipán a místo srdce dá kominíka třeba. Ba stalo se i, že dal husara a kolíbku k němu. To je smutné! Je v tom úpadek starého, vpravdě „srdečného“ mravu. Nevážnost otcovských zvyků. Hoši! Čeští hoši! Vratte se k dávným mravům, ke zvykům starým! Dávejte – prosím vás – dávejte holkám *srdce*! Podívejte se, udělejte mi to k vůli – máte-li mne jen trochu rádi! Tedy? Já třikrát neprosím o nic ve světě – však já se u perníkářů zeptám!

A druhá věc je nova a týká se Fidlovačky, jež je jak známo slavnost ševců. Může z ní pojit náramné oživení jak Fidlovačky, tak ševcovského kumštu vůbec. Upozorňuju totiž na to, že z dotyčného kumštu vyšel již i virtuos – Piefke je jméno jeho, Berlín jeho vlast. Týž Piefke produkuje se na veselých jevištích berlínských, budí sensaci, trží ohlušující aplaus. Poslyšte: Piefke si usedne, někdo z přítomných

zuje své roztrhané boty a Piefke mu je za průvodu hudby a před tváří nadšeného obecenstva podrazí v desíti minutách – *v desíti minutách!* A k tomu zdarma! Výkon zajisté obdivuhodný, ba velkolepý. Bratři ševci! Ještě máme do Fidlovačky dnův osmnácte! Bratři, cvičte se dnem i nocí – bratři, překvapte nás! O průvod slavné hudby se nestarejte. O dostatek diváctva nadšeného nemějte strachu. Ba ani o tom nevyhláňte se pochybnost žádná, že bude dosti těch ochotných a hodných, kteří vám ku podrážce svěří obuv svoji. Usednou, zují se, za deset minut se zase obujou a hned kolem nejbližšího flašinetu okusí ovoce vašeho umění. Bratři, mé srdce mi praví, že zdarma jsem nepromluvil, na shledanou pod Nuselskými schody!

Ono ale do té doby jaro přijde snad už přece. Snad si rozmyslí ty neplodné truce svoje a řekne: „Copak je mně nějaký ten týden u maminky konečně platen – do světa přece musím,“ a pojednou se nám zjeví a bude se usmívat na všechny strany. No – nemá říci, že jsme hrubiáni. My se usmějeme na ně tedy také. My se budeme tvářit, jako bychom byli co nejradostněji překvapeni, jako bychom si byli už zoufali – vždyť víme, co je zdvořilost! Zvláště dámy znají takové pousmání se „na planou stranu“ – nu ano, dámy, což o ty, ty se budou jaru arci líbit! Mají svoje přípravy jarní už jakoby ukončeny – jediný pravý sluneční den, kukle praskne a před očima se nám zatřepetá pojednou samý motýl.

Je věru zajímavě na procházce ulicemi poslouchat teď vpravo vlevo a se ženských rtů zachytávat slova a rčení a obdivovat se, jaké bohatství myšlenek, jakou hloubku citu má bytost ženská, když se jedná o – nové šaty! Kdopak by např. řekl, že prochází-li se houfeček dám po ulici, má v té naoko nahodilé a bezúčelné procházce své dokonalý systém!? „Tak teď, děvčata, prohlížejme si látky“, zní heslo první, základní. A dámy jdou od krámu ke krámu, zastavují se před každým sklem, prohlížejí si krajky a blondy, pozorují štůčky satinu a plyše, a se rtů jim splývají slova moudrá a rozsudky jak určité, tak řízné. „Tahle látka se mi líbí; ale co je do toho – za čtrnáct dní je

po ní!“ – „Koukej, to by ti slušelo, šlo by ti k vlasům!“ – „Já nemám puntíčky ráda, mám radši mřížky; ale zcela bez mustru je to ještě spíš podle módy!“

Tak to jde půlhodinu první. „A teď, holky, prohlížejme si střihy!“ A jedna dáma neujde už teď pozornosti houfce, oči kloužou od hlavy k patě, a někdy zůstane pojednou stát houfec celý, zkoumá a hledí, povídá si a dá se do chechtání. Pozorovali jste už někdy, že dvě dámy se potkají a přejdou, najednou pak na osm až deset kroků od sebe se ohlédnou, zůstanou stát a jedna měří druhou? Chladně, mrazivě, člověk trne při tom pohledu tak ledovým, tak nepřátelským, člověk se hrozí, že užuž se vrátí jedna na druhou, zdvihne ruku, flinkne, ale utiš se, člověče, dámy sebou již zase pošklubly, zase se obrátily a jdou, každá svou cestou! Nebyly sobě ani přítelkyně ani nepřítelkyně, ani ženy ani vůbec lidé – spočítaly tu jedna na druhé jenom falble, změřily volanty – byly si navzájem jen asi tolik, co ta dřevěná panna s voskovým obličejem, která stojí tamhle u pana Zatírandy v krámě.

„A teď si prohlížejme mužské, kterým se budeme tedy v těch šatech líbit!“ zní heslo k půlhodině třetí.

Líbit – ony vědí, že se budou líbit! Ta samolibá pýcha, to nezvratné sebevědomí!

Prosím vás, jsou Pražanky *hezky*, nebo *nejsou*? Někteří cizinci přísahají, že jsou; jiní tvrdí, že nejsou. To je nejistota trapná – a my domácí nemáme soudu! Už k vůli téhle jediné, ale předůležitě otázce měl by *každý* přát tomu „Spolku pro zvelebení cizinecké návštěvy v Praze“, abychom slyšeli mínění z úst již nejrozmanitějších, sebrali úsudků co možná mnoho! Nejen proto, že ze spolku toho kyne nám Pražanům i nepochybný prospěch hmotný, nejenže spatřujeme ve spolku mladém počátek krásné i mužné snahy, aby nám ve světě vrácena byla zase pověst dobrá, již pokalily lež a pomluva, nejen se stanoviska vlasteneckého, nýbrž tedy také se stanoviska čistě lidského, řekněme třeba milostného!

Že Praha je krásná, víme už od staletí. Že je také veselá, tvrdí v posledních „Humorech“ najisto ty „obrázky z pražských ulic“. Ale – jsme my Pražané také lidé příjemní? A jsou Pražanky ženy krásné? Přijď, světe, a posud' – ale honem!

Národní listy, 1887

Na předměstí a v Praze

„Napravo šíře hledím, nalevo zrak bystře otáčím“ a mám vztek. Také mně ani ve snách nenapadne, abych se s ním tajil. A čtenář, který je od starších už let členem Matice české a má její mapu „Praha a vůkolí“, najde na té mapě prasnadno předmět mojí zlosti – Praha jím *není*!

Vždyť to věru není už ani k vydržení! Copak je to pro Prahu, pro tu slavnou, krásnou, bohatou, srdečnou, mateřsky laskavou Prahu nějaké jen trochu slušné, hodné a upřímné vůkolí? Vyrostlo nám to zrovna na zádech a domnívá se to, že by to i bez nás bylo teď na světě něčím! Schovalo se to orlu pod křídlo a vylétlo pak ve výši kousíček nad něho, a teď se to nazývá „králem!“ Ještě že se pánbůh postaral, aby stromy nerostly zrovna až do nebe! Karlín je už hotov: vedle něho strmý Žižkov, za ním erární louka – Karlín už neporoste. Smíchov se roztáhne ještě ke Zlíchovu a má pak už také konec. A Vinohrady? Vinohrady se svalí jednoho dne prostě dolů do Nuselského údolí – to je přece vidět – a bude po všem. Přiznám se, že na to už čekám – Vinohrady jsou nejpyšnějším, nejchlubivějším z těch nárostků Prahy – já je nemohu vystát!

Musí se svalit – „pýcha předchází pád“, a takové moudré, staré, vyprubované přísloví se přece nezablámne k vůli nějakým Vinohradům! Přece k nevystání už, tahleta pýcha! Vždyť jsme četli věru i na tomto, jenom kráse a pravdě věnovaném místě (a bylo to k tomu ještě zrovna předevčírem, v den tedy sváteční!) o Vinohradech, že prý je to město čistě „moderně“, ba prý „vzorně“ spravované – zastrč si tu „špičku“ do kapsy, stará Praho! Nu, ano „moderně“, čili nově! Jakkpak se má nebo může spravovat takové včera teprv slepené hnízdo?!

Copak tam ale vlastně máte, v tom svém Karlíně a Žižkově, na Vinohradech a na Smíchově? Domy. Ulice. Někde nějaké náměstí.

Snad radnici a kostel. Tu a tam kousek dláždění. To ale všechno je už odedávna u nás, to jste odkoukali, odstavěli Praze! Něco originálního, zvláštního, vašeho – i ani zdání! A i to, co máte, odkdypak to vlastně stojí? Vždyť vás pamatujeme ještě dobře, vy mladá pýcho, jak jste vypadaly před třicíti, před čtyřicíti lety! Široká, zaprášená silnice, vpravo vlevo za škarpou nízká zídka, za zídkou vpravo vlevo kus zelinářské zahrady – Smíchov! Dvě silnice pod pravým k sobě úhlem, k Nuslím a k Vršovickým, trochu polí a mezi nimi nějaké ty meze, hospoda „U Jelínka“ – Vinohrady! Zase silnice, zase trochu zelinářství, pak dvě kořalny a „Leipzig“ – Karlín!

Ani svoji historii ještě nemáte žádnou! Kolikpak jste – např. – měli tam venku už svých měšťanostů, he? A my jich už měli do set! Když si tak vzpomenu na tu „primátorskou“ síni na naší radnici pražské! Na tu hrdou podobiznovou galerii měšťanostů našich! Sbíráme si je tu sice teprve asi půl století, ale teď už se člověku při pohledu radostí zrovna prsa úží – jakpak bude, až budeme sbírat aspoň takhle dvakrát, třikrát tak dlouho! Tolik zásluh a přece – podívejte se jenom – přece všude taková jednoduchost! Ani zdání o parádě jakés, všichni jen tak po domácku: černý frak, černé spodky, bílá vesta, bílá kravata, několik řádů – člověk je vidí zrovna před sebou, jak sedí v široké lenošce doma, jak si spokojeně zapalují dýmku. A na většině tváří ta skromnost! Ani památky o pýše a chloubě věru že by nepřekvapovalo, kdyby někde řádkou byly tu pod obrazy tabulíčky a na nich nápisy:

„Ptáš se, co jsem udál? Mnedle
zeptej se zde toho vedle!“

Ano, to pak působí! Zde člověk něco vidí, zde si předsevezme: „Počkej, budeš také něco!“

Praničeho nemáte, vy tam venku! Říkáte, že jste se vystěhovali z Prahy „k vůli zdravějšímu vzduchu“. Ani bych se k tomu nepřiznal,

že nesnesu velkoměstského vzduchu, *a kdyby*, byl bych alespoň důsledný a nehrál si pak tam venku tedy pojednou zase na „velkoměšťáka“! Já ale vám řeknu, proč jste se vystěhovali z Prahy. K vůli živobyť, k vůli *láci*! Že se tam platí trochu menší činže, že tam na brambory není akcíz – ano, je to hanba! Však vy to sami cítíte dobře, a proto stavíte domy a domy, jen abyste vylákali přistěhovalce ještě další a měli spoluvinníků do tisíců. I s pánembohem, stěhujte se všichni, kdož nejste dost stateční – stěhujte se třeba až do Vinoře nebo někam k Jenči, alespoň zůstaneme v Praze hezky mezi sebou, my Pražané praví, my, kteří s chvějnou rozkoší platíme pánům domácím těch několik nepatrných stovek, kterým maso pak teprve doopravdy chutná, když je na libru šestákový akcíz, a kteří nefňukáme pořád jen o tom „vzduchu“ – o tom „nesnesitelném vzduchu!“

Nám, vidíte, je v tom pražském vzduchu, o něco snad hustším, náramně dobře! A chceme-li trochu řidšího, no, vždyť můžeme snad do svých sadů? Máme tu např. krásné ty sady na Karlově náměstí. V létě tam ovšem nebylo pro nás místa, nechtěli-li jsme i za pouhé usednutí už nějaký peníz platit; ale teď na zimu postavila tam dobrotivá naše městská správa hezounké lávky, teď si tam mužem i sednout! Využítujme té příležitosti, z jara lávky beztoho zase zmizí.

Nebo máme náměstí sv. Václava. Tam je teď pravá rozkoš. Dosti dlouho se nevědělo, cože s ním, s tím náměstím, a jak je vlastně upravit tedy. Cítilo se dobře, když na hořejším konci dostavěno museum, budova tak velká a krásná, vpravdě monumentální, že by se mělo něco rovněž monumentálního a krásného, jakožto protiváha, postavit i také dál dole. A myslilo se na ledacos. Na sousoší velké: nějaké snad skupení vlastenecké, z mramoru a bronzu. Pak na velký fontán, jaké jsou např. v Římě: červený, svítivý mramor, kaskády hrnouce se s výše, lesknoucí se rozmety vodní. Konečně rozhodnuto: staví se tam veřejný záchod. Ne sice příliš velký, ale pěkný!

Geniální myšlenka, bez odporu, postavit zrovna doprostřed Václavského náměstí veřejný záchod! Jinde, např. tedy v Paříži, podobné ústavy se staví do „pasáží“, do průchodných domů, kde přístup je prý zcela „nenápadný a volný“. Arci, může to mít svoje výhody, ústav snad vyhoví tam praktickému účelu svému dosti dobře; ale k ozdobě města nepřispívá pak jistě!

Vůbec s radostí pozorujeme, že otázka, jak náměstí Václavské upravit, i jinak ještě blíží se teď svému rozluštění a konci. Se stro-
mořadím pryč, tomu se tam nedaří! Znenáhla vysazuje se náměstí jinak: oznámeními, sloupy, sodovými kiosky, tramvajovými čekárnami, veřejnými záchody, a vida – to se daří!

I jiná místa, veřejným záchodům v Praze určená, jsou volena stejně šťastně. Např. na Uhlém trhu. Zrovna uprostřed potravin a květin – gustiósni místo! Arci je tam prostora jen malá, a prodavačky sedí už jedna na druhé, ale ať sedí ještě jedna – na družej – bude to tam pěkné, příjemné, zvláště za letních paren! Nebo např. na... ale ne, vždyť já jsem se svou řečí zbloudil!

Chtěl jsem ještě říci, že kdyby nás netěšilo snad ani Karlovo ani Václavské náměstí, ani kterýkoli jiný z našich sadů, můžeme my Pražané ještě dál a zcela jinam: přes řeku na levý břeh do sedmé čtvrti, do Holešovic a Buben. My jsme se po čertech chytře tom sedmou čtvrtí postarali, abyste nám, vy předměšťáci, nesejali prsa a nepřekazili v dalším ještě vzrůstu! Rosteme přes Letnou, kde je vzduchu víc než v desíti Vinohradech! Šíříme se po holešovické pláni, kde je místa ještě na dvě Prahy!

To tam přibývá ulic! Ani nám na ně už nestačí proslulá česká jména. Už máme v Praze „Jungmannovu třídu č. I“, „Jungmannovu třídu č. II“ – dobře tak, jenom do zásoby, pořád dále tak třeba až do sta, nebude alespoň pak urážky žádné, budeme-li přece ještě pro nějaké jméno potřebovat nějakou tu ulici slušnou – Jungmannovi vezme se jedna bez bolesti a po Jungmannovi dědit není také žádná hanba!

Nezapomenu na nebožtíka Votočka. Chodil po Vinohradech a četl si názvy ulic. Přečetl už celou řadu jmen spisovatelů a politiků, a začal povážlivě kroutit hlavou.

„Načpak vlastně tak pospíchají s tímhle křtěním? Vždyť se člověk věru musí bát, že na něho už nezbude ulice žádná!“

Národní listy, 1888

Trochu vzpomínek na starou Prahu

Neračte se horšit, že plavu ve vzpomínkách. Přišla na mne zpovídací – nevím, co to znamená...

Tentokráte je to *velryba*, jež něžným svým prstíčkem poškrábala moji obrovskou paměť (velryby mají místo ploutví ruce a na nich prsty). Ale ne ta nynější, „u Halánků“, nýbrž ta, která k nám zavítala hned r. 1838 a o které byla řeč před týdnem na tomto místě. Čtenář ten článek četl. Ale čtenář snad kroutil hlavou. Nedivím se mu – důkazy z tehdejších novin! Co všechno se dává do novin! Něco arci jiného, když *současník* svědčí! A já se tedy hlásím za současníka. Kladu levou ruku na srdce, zdvím pravou ruku k výši: „Tak jako že se nebe klene nade mnou, tak jistě byla r. 1838, nebo vůbec tenkrát někdy, v Praze, na Josefském plácku, velryba, a ukazovali ji za peníze v boudě. Přísahám (tříkrát)!“ Tak, teď může být čtenář zcela jist: velryba tu *byla*.

Já jsem jí ovšem neviděl. Byl jsem ještě příliš malý, než aby byli kdykoli v té špetce času, která rodičům vybývala, mohli podniknout vandr od Hluboké cesty až k Josefskému plácku se mnou. A také snad rozhodovala stránka vychovatelská – nechtěli asi, abych trpěl pod zdrcujícím dojmem maličkosti své, aby v duši mé čisté zaklídila černá závist, nepřátelství k mocným a velkým – no já zkrátka nevím. Ale slyšel jsem o té velrybě mluvit na všech stranách. Byla rozvlnila pražskou povídavost tak, že vlny špláchaly až ku vzdáleným Hradčanům vzhůru. A že nelehly si ani po letech ještě. Snad stokrát, snad tisíckrát slyšel jsem o ní mluvit, myslel jsem na ni, zdálo se mi o ní, mluvil a bájl jsem o ní...

Hrome – teď si vzpomínám – vždyť já jsem si tenkrát předsevzal, až budu velký, že půjdu na velryby, že jich nachytám dvě nebo tři sta, dvakrát, třikrát tak velkých jako ta na Josefském plácku, a všechny

že je přivedu do Prahy – vidíte, a zapomněl jsem pak jako na smrt!
No – bude-li někdy ještě času!

Ale myslím, že ani ti velcí kolem mne, tam nahoře na Malé Straně, velryby tenkrát sami neviděli. Vždyť byla v Praze sotva tři měsíce – to nestačí na občana Malé Strany.

Ach – ty má milá, tichá, zlatá ty moje Malá Strano! Ty kolébko dumy, snů a podřímlosti měkké!

Malostraňák je, chcete-li, podivín, ale on je originál, je svůj, v myšlenkách i činech. Život němých ulic mysl jeho nevzruší, jeho procházky vedou ho vždycky jen do odlehlých končin, někam k oblíbené, houštím pozakryté lávce Mariánských sadů, někam na opuštěné hradby „za Kapucíny“, kde tak hluko a ticho, někam za bránu kolem vojenského hřbitova a návrším pak nad Prahu vzhůru – skoro všude je tu sám, nikoho nepotká, s nikým nemluví, oko bloudí po vyhlídkách krásou svou až čárných – duše se šíří, myšlenky zrají, velké nějaké předsevzetí klíčí.

Např.: „Podíváš se přece jednou tedy zase na Staré Město!“ A vskutku – předsevzetí se tuží, opakuje se – pojednou nadešel okamžik rozhodný, neodolatelný, a Malostraňák *jde!* Sestoupí až k hranicím své čtvrti, přejde Kamenným mostem, Karlovou ulicí, náměstím, ulicí Celetnou, zahne Prašnou branou na Příkopy, a teď rovnou zpátky až k Nábřeží a tím zase ke Kamennému mostu. Rozeznáš ho zcela dobře mezi ostatním lidem, jen trochu pozor! Tvář nehybná, tichá; oko pozorné, klidné! Zajímá-li ho krám, zastaví se před ním; zůstane-li ale také někdo jiný zde stát, on již jde dál. Vyhýbá se cestou lidem, chodí obloukem kolem nich, sestupuje s chodníků raději, než aby se tlačil. Krok je pomalý, odměřený; ale když vstoupí Malostraňák konečně už na Kamenný most, stává se krok náhle zas rychlejším, pružným, oko se oživuje, tvář lehýnce jasní...

Snad Malostraňák ledacos osobně nespatří, ale on najisto o všem zví. On rád čte, rád naslouchá zvěstem, rád si porozmluví o nich v kruhu sousedů a známých. O velrybě tedy mluvil tam

tenkrát každý. Proto také mohu já dnes dát svědectví pravdě. Velryba *byla*.

A když už jsem jednou v tom, podám zde raděj ihned také svědectví pravdám ještě jiným. Aby, kdyby si mne Pánbůh jednou k sobě povolati ráčil, nezůstala žádná důležitá věc v nejistotách trapných a žádná pravda v šerých mlhách.

Že děje se jízda dnes po železnici mezi Prahou a Vídní, čtenář ví. Že ta jízda někdy započala, čtenář alespoň tuší. No, já jsem pamětníkem také toho: *započala – zcela jistě započala!!* A sice na podzim r. 1845, což je ale ovšem věc už vedlejší.

Pamatuju se na to jako dnes – totiž ne na první jízdu, ale na rozprávku o ní. Sešli se k nám na táčky každodenní milí navštěvovatelé naši: předně pan Hartmann, bývalý patrimoniální úředník, diurnista pak v „landhause“ pražském. To byl ten, který nosil Rubesova „Palečka“ k nám a vzal mne kdysi v neděli po prvé s sebou do českého divadla – Pánbůh račiž muži tomu, takto dobráku, milostivě odpustiti, že zašil do mé duše to české símě! – Dále pan Fiškandl, item dřívější „pan Franc“, napotomní písař denní. Ten platil za výtečného kaligrafa a vypravovalo se o něm, že píše jenom „hamburskými brky“. Miloval jsem ho – muž výtečný, míval v kapse často nějaký grošák pro mne. Čímž mne naučil mlsat – zaplat' mu to Pánbůh!

A když viděli vejít oba pány, vstoupili k nám také ještě pan Šercl, soused náš z téhož domu „U dvou slunců“, hospodský, měšťan, ostrostřelec, a paní Šerclová, jeho choť. Oba v pěkných zástěrách bílých.

Pan Hartmann vypravoval – dle doslechu – o včerejší první jízdě z Vídně do Prahy. Jak prý bylo všude kolem (státního) nádraží lidstva „až černo. K umačkání – k umačkání!“ Jak přiřučel vlak s dvěma mašinami napřed a shromáždění křičeli: „Hoch! – Vivat!“ Jak pak zase kdosi vstoupil na mašinu, zatočil kloboukem, zvolal (německy): „Za deset hodin uvidím zase Vídeň!“ a mašina si prskla

a už lítla, aby dala ve Vídni zprávu, že první vlak šťastně sem dojel. Telegrafu totiž nebylo ještě tenkrát.

Chvilku bylo ticho. „A jakpak to jde? Kdo to táhne nebo tlačí?“ ptal se konečně můj otec.

„Nikdo. To táhne pára.“

„Pára...“ Hluboké ticho. Přemýšlení o té páře. Vrtění hlavou.

Paní Šerclová si vzdychla. „I vždyť on nás Pánbůh nějak ztrestá!“

„I však ono je v tom přece jenom něco tento...“ zase můj otec.

„Za deset hodin... vždyť by to žádná voj, nebo náprava nebo kolo ani nevydrželo!“

„*Všechno je ze železa!*“ na to pan Hartmann.

„To musí být peněz – to musí být peněz!“ bědoval pan Šercl.
„Kdyby to dali chudým!“

„A co se zkazí polí – u Pardubic je samé dobré pole!“ dodal Fiškandl.

„Jaktěživ mne k tomu nikdo nedostane, abych si tam sedla!“ zaříkala se maminka moje.

A chudinka dostála slovu. Mne ale nejvíce zajímal ten člověk, který stojí na mašině, točí kloboukem a volá: „Za deset hodin...!“ Od té doby jsem měl utkvělou představu, že každý řidič lokomotivy musí kloboukem točit. A podnes, kdykoli spatřím vlak, dívám se hned na lokomotivu a jejího vůdce. Ale klobouk se tam nezatočil ještě žádný.

Třetí svědectví a pravda: Také *plyn* začal kdysi v Praze, ten *svítivý plyn*. Je to *zcela jisté*, tak jisté, jako to s tou železnicí. A mohu dát svědectví ještě určitější, protože jsem sám při té věci byl jaksi činným.

Rok 1847.

Opět to byl pan Hartmann, který se u nás zastavil, pozdě navečer. A vypravoval:

„Na Staroměstském náměstí hraje hudba... Lidí všude jako o parádě... A to osvětlení, to je zázrak... jako ve dne – špendlík by mohl najít!“

No – tuhleto jsem musil vidět! Vytratil jsem se, bez čepice a jen tak v kajdě, a letěl Ostruhovou ulicí dolů k mostu a přes něj na Staré Město.

To byla krása! Svítilny na železných bidlech a v nich ty plameny jasné, široké, beze knotů. Po chodnících procesí lidu.

Díval jsem se blažen do plamenů, blažen do veselých, úsměvných lidských tváří.

Nemohl jsem se odtrhnout. Až když kolem ubývalo už lidí a já od kohosi zaslechl: „Bije jedenáct!“

Letěl jsem teď zase nazpět k mostu. Najednou byl padl na mne nějaký strach, nějaké takové tušení...

Za mostem, na Malé Straně, potkal jsem svého otce.

Obrátil se, neřekl slůvka a kráčel přede mnou.

Ach, to byla dlouhá – to byla těžká, palčivě němá, ukrutná cesta!

Konečně jsme přece došli. Otec otevřel domovní dveře a vkročil. Já vklouzl za ním.

A nežli dopadl zámek zas do své skoby, naplnilo se již tušení mé, v míře až žalné.

Takž doznává touha po osvětě trpkého příkoří hned od počátku časův!

Národní listy, 1888

Úprava Václavského náměstí

Něco dnes zbytečného, protože opravdového – na masopustní neděli! A přitom něco zrovna k smíchu laciného, protože zase jen nějaký návrh – „na zvelebení Prahy“. Ty můj milý bože, jak snadno se takové návrhy počínají a rodí! Já sám jsem jich už porodil několik. Z Petřína jsem, ponechav mu jeho smaragdovou, nenahraditelnou zeleň, učinil náš Slavín, naši Akropoli – překrásnou, velebnou. Městský park jsem předělal na samé stinné boskety a nastavěl do nich vlastenecké hermy. Můj přítel J. prodloužil zase Václavské náměstí zrovna až k radnici. A přítel E. proměnil vrch Žižkov na něco, co není ani nikde ve světě. Nemá snad také sám čtenář nebo neměl už několik návrhů podobně velkých? Člověk vypadá při tom tak duchaplný, čilý, vlastenecký, šlechetný!

Tentokráte ale nestavím přece do větru, mám pod sebou pevnou půdu. Upozorňujiť jenom na něco, co beztoho provést se musí, a chci jen, aby se na to pomýšlelo zavčas. Míním úpravu Václavského náměstí, nu a ta přece se musí stát!

Již se dovršuje hrdá, krásná budova Českého musea, jako sen šíří se jeho mohutné tvary, jeho galerie a báně zimním vzduchem a vypínají se k modrému nebi, oko chodcovo mimovolně a opětně se tam vznáší a rovněž mimovolně sklouže pak zase po vůkolí, po přístupu, po celém prostranství širém, ba velkolepém, a mysl po něčem touží. Z toho našeho náměstí Svatováclavského musí se ještě něco vyvinout! To musí být tak pro nás význačné a tak světově známé a chválené, jako benátské náměstí Sv. Marka, jako neapolská Piazza del plebiscito, jako pařížská Place de la Concorde, jako – nu krásnějšího náměstí není už ani ve světě nežli Place de la Concorde!

Nebojte se, nemyslím na nějaké napodobení, na nějakou kompozici, na něco strojeného, celých milionů vyžadujícího a – přec jen

nemožného! Těžko přenést někam porfyrovou dlažbu benátského náměstí, jeho chrám sv. Marka, kampanilu, orologio, arkády starých a nových Prokurazií atd. Rovněž nesnadno na našem Václavském náměstí rozepnout proslulý arkádový oblouk neapolský, ledaže by se za velké miliony skoupil dole Můstek s vůkolím, Kotce, Tarmark, a další miliony daly pak na stavbu sice pěknou, ale zde bezúčelnou. A nemožno také napodobit rozlohu pařížské Place de la Concorde, dát pražskému tomu našemu náměstí břehy oživené řeky, zeleň zahrad do nekonečné dáli, vyhlídku na paláce ministerstev, na Arc de triomphe de l'Etoile, na Madeleinu, na palác zákonodárního sboru atd. A kdyby se dalo, vždyť by se musil dát také ještě ten půvab jeden, který diváka tam na severním břehu Sekvany jímá: půvab, že tu člověk stojí na místě, na něž dějepisci lidští nezapomenou do sklonku světa!

A přece jenom je jistá paralela, že některá podoba mezi tím náměstím pražským a náměstím pařížským! I co do historického přídechu, byť tu malilinká. Třeba na náměstí Václavském nebyla stála gilotina a neskulilo se tu 3.000 hlav do koše katova, přece děly se popravy také tady a posud trčí z nároží „u Císařských“ železná tyč a pletená miska, do níž sťaté hlavy kladly se na obdiv. Třeba se tu neodehrávaly scény a akty velikých nějakých událostí, třeba tu nebyly bývaly tábory velikých vojsk, přece místo to ve válečných dějinách naší země, jmenuje se na stránce mnohé a mnohé. A bylo by teď věru vhodné a včasno, aby nám Tomek nebo jiný dějepisec napsal buď do některého časopisu nebo o sobě monografii Svatováclavského náměstí, jako občas i místní monografie jiné – zajímavost rostoucí Prahy toho žádá.

Co ale činí paralelu nejpřípadnější, je poloha obou míst. Znenáhle postupování do výše, u pařížské Place de la Concorde po Champs-Elysées až k Arc de triomphe, u našeho náměstí vzhůru k Museu. Komu bude svěřena úprava, bude moci postupu toho použití k efektům znamenitým. Již dnes je navečer, za plynového osvětlení, od

Můstku vzhůru pohled krásný, bude pak najisto báječný, až obsadí se prostranství po obou stranách velkými kandelábry jako na Příkopech, nebo až alespoň v hořejší části náměstí přijde elektřina ku pomoci.

Úprava se již musí stát. A musila by se již stát, i kdyby se nebylo stavělo ani to České museum. Svatováclavské náměstí je opravdu zanedbáno. Kdežto vozová cesta od státního nádraží až k řetězovému mostu dávno těší se krásné, osvědčeně praktické dlažbě, je dlažba podobná na Václavském náměstí jenom na dvou placekách, všude jinde nohy chodcovy při přechodech zrovna úpí, a těžší i lehčí povozy tu drkotají a skáčou jako někde po horské cestě. Kdežto dále v „hlavních“ ulicích jsou chodníky široké, pěkně stejné, je na „hlavním“ náměstí chodník každých dvacet kroků jiný, užší, nebo širší, vyšší nebo nižší, mosaikový, cihlový, mramorový, a jakýkoli jiný! A ty cesty v alejích, ty cesty v alejích! Nerovné, hrboaté, vyvstávající – ostrý štěrk proniká těžkou botou, noha zapadá do dolin a klopýtá hned nato zase o nezdolný vršek – aleje kolem venkovských našich malých měst jsou proti tomu věru hotový parketovaný salon!

Ovšem, mimo dobrou dlažbu musí se tu stát ještě některé věci jiné. Jenže na štěstí není potřebí ničeho, co by přesahovalo naše finanční síly. Sama skvostná budova musejní, korunující to náměstí naše, imposantní rozsah jeho, ku pěkné perspektivě přispívající, nenáhlý jeho výstup, jsou o sobě již hlavními, hotovými faktory působivého dojmu. Nikdo nebude žádat, aby město, zakoupivší řadou dvacet drahých domů, odstranilo např. onu nestejnost šíře, kterou se liší dolejší část náměstí od části hořejší. Tomu dovede nějakým optickým klamem sdostatek odpomoci umělec, třeba umělec zahradník. Rovněž nikdo neočekává, že zde Praha místo některých domů méně úhledných vystaví pro parádu jiné budovy velké. Soukromníci v tomto směru učiní sami znenáhla dosti. A kdyby ne – naší chuti nyní stačí pro dobu ještě dlouhou. Vzrůst

Českého musea jet' jedním z výsledků nynějšího českého života, a ty činžovní domy zde většinou rozsáhlé, velké, jsou právě dobrou reprezentací života toho reprezentujít' obchod, řemeslo, zkrátka náš „stav střední“, a v jiném stavu beztoho nekotví naše síla!

Čeho tedy pro náměstí žádáme, je: řádná výzdoba jeho nitra. Trochu zeleně – bez trochu zeleně a květů se při tom nechceme obejít, ať již nynější aleje zůstanou nebo později nezůstanou! Nevěříme tomu, že košatý strom je na Václavském náměstí věcí nemožnou – jen hezky mnoho zdravé země, zdravou peň a „zdravý“ dohled: vzduchu a slunce je dosti! Hlavní ozdobou však musí tu přičinit české *umění tvarné*. Jak známo, je také již usneseno, že v dolejším konci náměstí postavena bude socha sv. Václava. Nu dobře, mytická postava ta je vskutku reprezentantem českého národu, nejdávnější totiž minulost jeho, a to stejně katolíkům jak protestantům, nevěrcům jak věrcům, nepřátelům našim jak našim přátelům. Doufáme tedy, že socha ta neodkáže se až někam do 20. století, a že nebude postavena na sám počátek náměstí, kde stojí teď mohutný plynový kandelábr, nýbrž o nějakých padesát kroků dále, kvůli dojmu. Avšak sv. Václavem není ještě vše odbyto – nemůže být! Našemu citu schází ještě něco, tam na náměstí nahoře, hlavně asi tak v čáře mezi Smečkami a ulicí Mariánskou. Něco architektonicky pěkného, do architektoniky celého náměstí se hodícího, z dálky viditelného, nejen krásného, nýbrž významného. Něco, co vypráví o české přírodě, o bohatství české země, o činnosti českého lidu.

Myslím, že nejlíp by se tu hodil veliký *fontán*. Malebně upravený, mohutnými šumnými vodopády opatřený, alegorickými figurami obklopený. Asi jako ten pomník na Františkově nábřeží, jenže mohutnější rozměrem a temnější materiálem, barvou. A když ne ten fontán vysoký, tedy v jisté vzdálenosti pod sebou dva pěkné, vejčité bazény vodní, jeden představující „Labe“, druhý „Vltavu“, a dle toho taktéž obklopené figurami výmluvnými, srozumitelnými důkazy českého umění.

Snad by mnohému z nás byla jiná skupení, jiné figurální postavy, zejména historické, milejšími; ale to, co jsem právě pronesl, vyhovuje najisto všem stranám a všem náhledům, my bychom své „milejší“ podrobili tomu praktičtějšímu.

Tak jako by ostatní Praha najisto neměla ani námitky nejmenší, že nákladně se zdobí zrovna náměstí Václavské – v té věci by správa Prahy nalézala souhlas Prahy *celé*.

Národní listy, 1889

Květinová tržnice

Kráčel jsem zamyšlen a smuten. Dělané květiny – nemohu je vystát – a pojednou prý jich dámy užívají letos zase co ozdůbek na bálové šaty! Taková věc mne dovede rmoutit, že bych se do někoho zakous’! Květy jsou přece symboly ctností – jsou tedy dělané květiny symboly dělaných ctností? A pak – kdyby ti „dělaní“ květináři věšeli na svoje prožlукlé drátky alespoň tedy jenom napodobené růže a pomněnky atp.; oni ale také – vždyť jsem to viděl – zavěšují jablíčka – symbol „pokušení k hříchu“, a zavěšují smrkové šišticky, symbol – vždyť já se červenu – vždyť já ani nedovedu říci, čeho dle legendy o sv. Afře je šištika...

„Ted’ vás mám! Vy jste mne dal do novin!“ zahřmělo vtom zrovna přede mnou – sopránem tak stříbrným, že bych mu byl leknutím padl okolo krku. A on, tenhle soprán, umí k tomu ještě tak hezky hubičku špulit, špičatit...

„Já? Ale milostivá...“

„Vy! Nenapsal jste, že jsou v Praze ženské, které denně zajdou si k Ditrichovi, jen aby se podívaly na kytice? A nemyslil jste při tom zrovna na mne?!“

„Vždyť jste tam ale byla před chvílkou zase – viděl jsem vás z druhé strany...“

„No ano, ano – ale jenom na okamžik! Člověk má ted’ tak málo času – a víte: ono se tam – nic nevykuká...“

Nevykuká! To „vykukání“ má náramně praktické účely u městské dámy! Na ulici si „vykuká“, o čem se známými, přítelkyněmi a doma pak mluvit. Dvě dámy se potkají, přejdou, ohlédnou a zůstanou stát – jedna druhou prohlíží chladně a zpytavě, jako by se považovaly navzájem za pouhé rákosové „panny“ – konečně zase se pohnou: ta jedna si „vykukala“ střih sukně, druhá klobouk. Slečinka

stojí před výkladní skříní a stojí jako přimražena: budou asi nějaké jmeniny, nějaké nádherné svátky – slečinka „vykukává“ si vyšívací vzorek. Uvnitř knihkupeckého krámu sedí na pohovce dáma a obrací list za listem, samé kostýmní kresby; již tu sedí hodinu, zpřevrátila, co kde bylo, jeden z těch listů měla už dvacetkrát v ruce, a běře jej zas a zas. „Tak já děkuju – nenašla jsem pranic!“ „Vykukala“ si už svůj šibřinkový kostým, dovede jej doma kreslit nazpaměť!

Krásny jsou ty kytice za sklem Ditrichovým, někdy jsou věru s pravým uměleckým citem sestaveny a laděny, ale – račte odpustit, milostivá, že užívám Vašich slov a už zase Vás dávám do novin – ale: „ono se tam nic *nevykuká*!“

Snad mi odpustíte – vždyť já jsem vlastně taky trochu jako ženská! Když něco vím, nesmlčím – *a já teď zrovna něco vím*, už to mnou škube čtrnácte dní – už jsem s tím chtěl minule vyhrknout, když jsem se tu rozpovídal o ženských a o květinách...

Já vím – já vím, že v Praze se zřídí *tržnice květinová*! Ano – a sice na akcie – a to brzy, aby domácí zahradnictví mohlo se ctí obstát už za té jubilejní průmyslové výstavy roku Páně 1891! Železné loubí, světlé, chráněné před nepohodou, stavěné tak, aby se mohlo po případě ještě rozšiřovat. A tam zahradníci pražští budou dvakrát, čtyřikrát týdně zasílat povozy s květinami i s uřezanými květy; tam to přijme „ústřední“ osoba, obalí pěkně papírem, připíše udanou pevnou cenu a vystaví na odiv. Tržnice bude někde poblíže trhu s potravinami, kam docházejí pražské hospodyně – ženské neodolají, půjdou se podívat, koupí si za 10 kr. pelargonii nebo fuchsii v květu, vědouce, že jim ze znaleckých rukou a za oknem hned tak nepojde, koupí si za 5, za 10, za 20 kr. květů uřezaných, aby si je doma samy, dle vlastního vkusu srovnaly, rozdělily, v kytice svázaly, v pěknější, než jaké jsou ty nynější z Uhelného trhu...

A pak už se tedy také něco u Ditrichů a jinde „vykuká“.

Kdopak má hned tolik peněz, aby napořád kupoval kytice hotové, do nichž se brávají květy už dražší, aby platil za umění vazačské, aby

příplácel na velkotřídni činži! A ono je těch příležitostí u nás do roka tolik na presentování kytic i květin! Snad vás bude zajímati, sdělím-li, co o těch našich příležitostech řekla autorita již ondy mnou zde citovaná?

„Největší spotřeba květin,“ pravila, „byla by u nás v Praze ovšem o Dušičkách; tuť se zasílají věnce hojně na venek. Avšak – v tu dobu bývá u nás také zároveň největší nouze o květy, takže se musí kupovat mnoho věnců suchých. A nouzi té není pomoci: máme právě přechod z přírody do skleníků – venku už bývá vše zmrzlé a ve sklenících začíná nám to teprve kvést – a z jižních krajín, z ciziny, není-li chladné počasí, nesmí se vůbec ani objednávat – cestou se všechno nadobro zkazí!

Nejvíce práce jest vlastně tedy pro Štědrý večer. Tu prodávají se všeho druhu věci vázané, ale také velmi mnoho vysazovaných košíčků a podobných nádob na květiny s kořeny. Po Štědrém večeru pak přichází Nový rok, kdy také ještě upravené věci *s kořeny* se kupují, více však již předměty uměle z uřezaných květin vázané, košíčky, vozíky, rohy Štěstěny, zrcadla atd. A pak přijde v Praze, co se množství práce týče, svátek Jména Panny Marie v září, sv. Anny v červenci, sv. Josefa, Františky, Gabriely v březnu... Pro ostatní svátky není příliš mnoho práce...”

V pražském obecnstvu – lze to říci – je velká záliba v květinách. Bylo to vidět vloni při rozdávání kořenáčů školním dítkám – ať už pochodil spolek dotyčný prvního roku jakkoli, u nás má budoucnost! Je to dále vidět rok co rok „na letních bytech“, kde si lidé upravují zahrádky, nebo alespoň *nějaký* maličký záhonek – totiž když se jim vůbec podaří koupit někde dosti sazeniček k tomu! A bylo by to vidět za léta i v Praze samé, kdyby tu bylo lze koupit pohodlně a lacině květin, které nepovadnou hned do týdne!

Všemu tomu odpomůže tedy *tržnice*. V ní bude trh přímý, bez překupníků. Tam také z jara zahradníci pošlou prosté vrbové koše, dají do nich např. doprostřed sto macešek modrých a kolem těch co obrubu padesát macešek bílých – *záhonek*, ježž si může kupec ihned přenést pak někam do zahrádky! Tam bude skříňka, do níž

sám zahradník hodí objednávku, když bude něčeho potřebovat od jiných. A tam bude třeba také sklad některé velké, vývozně zahrady v jihu, na Riviére, a budou tu moci pak nakupovat naši obchodníci – doposud Praha podobného skladu ani nemá a kupuje se buď přímo z jihu, nebo prostřednictvím Berlína, Vídně atd.

Hlavní věcí ovšem zůstane produkce domácí. Je teď napohled trochu chudá, v poměru k dovozu z ciziny.

V listopadu je domácí produkce s dovozem tak asi na stejnosti, v prosinci má dovoz pro sebe asi $\frac{9}{10}$, v lednu $\frac{6}{10}$, únor je neurčitý (na jihu bývají v únoru mrazy, také např. růže už tam dokvétají, u nás pak ve sklenících teprve nenáhle přicházejí do květu), v březnu naše produkce nad cizou konečně vítězí, v dubnu je asi obrácen ten poměr, jaký byl v prosinci, atd.

Arci – v prosinci šťastný jih nás svým příspěvkem vždycky překoná, za mnohých z měsíců ostatních ale nastane výroba, že jí dnes ani netušíme! Ona vlastně u nás již je dosti živá, jenže nepřichází ku platnosti! Pro co si tu nepřijde „baba s nůsí“, to zpravidla v našich zahradách zahyne, jako by vyrobeno jen pro „kompost“.

„Vyrábět umíte,“ řekl tak asi pánům zahradníkům náš proslulý Frant. J. Thomayer při jakési schůzce, „ale obchodníci jste špatní! Toho důkaz: nikdo z vás dosud nezbohatl, ač již vaši otcové obchodní zahradnictví provozovali! Podívejte se na své soudruhy, kteří si zařídili krásné krámy, umějí svoje zboží obecenstvu ukázat, prodávají mu bez překupníků...“

A vyprávěl jim pak o květinářství a o květinářském trhu na pařížské výstavě.

„Nuže – zřídme my si něco podobného v Praze! Na akcie – ale prakticky – hbitě...!“

A oni přijali myšlenku jeho ihned i jižjiž učiní ji skutkem...

Pomáhej Pánbůh!

Národní listy, 1890

Za krásnou Prahu!

Konečně! Čtyřicet dní se postit – to je ukrutné! Vydrželi jsme to – vydrželi ovšem; ale ať to někdo zkusí teda po nás!

Že není toho postu ani tak zrovna na nás vidět? No ano, na obličeji, na zevnějšku těla; ale jak vypadáme uvnitř! *Náš* půst je skutečný půst! Jinde sobě polevují, rozdělují si to čtyřicetidenní na dvě polovice a zrovna jenom tři neděle po velkém masopustě slaví si už zase „malý masopust“ – „après le carnaval la micarême.“ A dovolí-li tomu jenom trochu trošičku podnebí a časy, odbývají sobě tu svou „malomasopustní rozpustilinu“ (nové slovo, velmi pěkné, utvořené v duchu nynější universitní češtiny) pod širým nebem.

Z Nizzy např. docházely letos popisy až úchvatné: květinová korsa, projížďky ve vyzdobených vozech, na promenádách celé květinové bitvy, po celém městě samá bílá domina – skvostné ceny pro nejhezčí masky, hřímavý potlesk nejpěknějším vozům, po celý den přecházející hudební sbory, zpívající houfy, navečer ohňostroj na moři, za pomoci velikých, elektricky ozářených válečných lodí – inu, nesmírná krása! V Nizze je mnoho cizinců, přemnoho bohatých lidí, kteří nejen mohou, nýbrž i chtějí za veselý okamžik, za míhavou hračku utratiti pořádný peníz těch u nás není.

Ted' jsou ti lidé v Nizze, zakrátko budou jinde. Rozjedou se po svých „vlastech“ a budou doma ukazovat, čemu se naučili. Také Vídeň má už po nizzánsku výročně z jara svoje květinové korso, díky bohatcům a hlavně sídlící tam šlechtě.

Nezávidím věru Vídni, aniž kterémukoli jinému městu podobných zábav a podobných lidí! Beztoho: jen ty veřejné zábavy jsou vskutku pěkný, které vyrostly nebo právě vyrůstají z národních zvyků, z lokálních potřeb; vše pak, co naneseno odjinud, má už ráz choroby, vysiluje lid, dává národnímu životu pochybený směr. Náš národ má

naprosto jiné životní podmínky než skoro každý jiný národ. Nemá šlechty, zaplat' Pánbůh, a nemá také dosud větších bohatců, bohužel. Kdo dnes u nás přece zámožnější, má ještě zcela jiné úkoly, než na hračky rozhodit peněz. My musíme základně jinak žít a jinak růst. Mým ideálem byl v tom směru vždycky národ Holanďanů: také ten byl bez šlechty, také ten vyrůstal jen z pracovitého, lopotně namáhajícího se lidu. Vzrostl, zbohatl – na školy, na umění, na zábavu ušlechtilou, na účely humánní dá miliony, o hračkách u něho neslyšíš. Je jako jediná litina, jako křemelová skála – křísnout do ní můžeš, ale neodskočí jediného zrnka, jen jiskry vyšlehnou, až mimovolně hlavou škubneš!

Nám Čechům doposud jde k duhu rozvoj tišší, domácnější. Někdy ovšem třeba také trochu vybočit zas z něho; ale jenom ne na příliš dlouho! Přiznám se – já nevím – ale já se např. té „jubilejní výstavy“ zemské skoro tak trošičku až bojím! Lehýnký mráz mi při myšlence běží po těle – asi snad jako hospodyně, když ví, že jí do domu padne četná, hlučná společnost, že po měsíce nebude ani svou paní, bude musit posluhovat, s úsměvnou tváří, že se jí bude stýskat po navyklém tichounkém koutku, a pak že bude všechno zpřevráceno, mnohé pokaženo – a najednou že tu bude zase kolem tak ticho – tak hluchó...

Cít trochu ženský, arci, ale přirozený. Mám zajisté upřímné přání, aby na čest naši vypadla výstava skvěle. Víím, že musíme jí proto ledacos přinést i v oběť. Ale jenom ne *přes* příliš mnoho! Jenom nezapomenout, že jako žijeme do výstavy, chceme žít i po ní! Neobětovat výstavě něčeho, co bychom jaktěživi nedovedli si pak více nahradit! „Nerozdávat“ ze samé pohostinnosti samy sebe! Talent k tomu máme – což je o to!

Abych ale nechodil jako kočka kolem té kaše! Mezi jiným a mnohým mluví se tedy také o několika vlečných drahách. O jedné na Letnou. Je nutná. O druhé na Hradčany. Je velice žádoucí. O třetí na Petřín. Bude vítána. Při této třetí spojují se nové podniky vlastně tři. Za prvé: elevátor, jenž má obecnstvo z malostranské nížiny

vyzdvihovat vzhůru na vrch. Za druhé: rozhledna na vrchu, věžítá, veliká. Za třetí: tramvaj, která by s Petřína hradčanským hřebenem jezdila kamsi na Letnou, po případě také obecenstvo od vrchního konce elevátoru dopravovala k rozhledně.

Co se týče té *tramvaje*, lze předpokládat, že za časů výstavy může býti dosti používána. Koho bude vozit po výstavě, alespoň pak ve dny všední, nejsem s to se domyslit. Že by jí bylo potřeba, aby dopravovala obecenstvo těch několik kroků k rozhledně, ať už elevátor ústí kdekoli, nenahlédne as nikdo. Ale – to mně nevadí, nejsem podnikatelem.

Co se týče *rozhledny*, nuže: nemáme praničeho podobného – ať se vznese! Může se stát proslulou, hledanou, světoznámou, může si dobýt místa ve všech příručních knihách cestovních, ve všech cestopisech, v paměti všech cestovatelů atd. V Evropě ani není pohledu, jenž by malebností svou rovnal se pohledu s našeho Petřína: pohled s Burghurlu na Cařihrad je ovšem ještě skvostnější, ještě úchvatnější; ale Burghurlu leží ještě za Bosporem, na *asijské straně*! Proslulý pak pohled s tvrze Sv. Elma na Neapol se zálivem – nemýlí-li mne české moje srdce – pohledu s Petřína na Prahu *se nevyrovná*, vzdor Vesuvu, moři a ostrovům! Arci nedíval jsem se s Elma za doby bouřné, pak snad je obraz stupňovaně krásný.

Tedy *rozhledna* – dobrá! Zvláště je-li rozhled s ní esteticky vypočten. Nestlačí-li Hradčany příliš dolů, nemá-li být – jak jsem kdesi četl – divákům horizont rozšířen někam *přes* Hradčany ku Podbabským vrškům – krásně profilované Hradčany musíť *zůstat zakončením obrazu*, jinak je zkažen! S nynějšího rozhledového pahrbečku na Petříně, nalézajícího se poblíž kostelíku a těsně nad zdí Seminářské zahrady, je pohled dnes nejpěknější, a kdyby estetickému rozpočtu při oné zamýšlené věžité stavbě nebylo vyhověno, byl by a zůstal by prostý pahrbeček také nadál nejlepší „rozhlednou“.

A co se týče *elevátoru* na Petřín – věc taktéž praktická, dobrá. Zvláště, ponese-li se jediným směrem, zde *skutečně* praktickým,

a tedy žádoucím: hned od Újezdské brány vzhůru mezi kasárny a „hladovou zdí“, zrovna k rozhledně. Ale zdá se, že s tímto místem je nějaká obtíž, která sice nemůže být neodstranitelná, trochu alespoň však věc zadrhuje, neboť navrhovatelé hledají místo jiné, našli prý „nejpříhodnější“ vzhůru Seminářskou zahradou, a vyslovují v novinách také již naději, že správcové zahrady té nebudou „podniku klást překážek bohdá žádných“.

A já zase doufám, kdyby tou vlečnou dráhou, tím elevátorem, zkazil se na hlavním štítu Petřína jediný zelený keř, zničilo se jen na sáh zeleného drnu, že správcové toho štítu *bohdá o podniku nebudou chtít ani slyšet!*

Byl by to *počátek konce našeho Petřína*. Počátek konce „krásné Prahy“, v jejímž panoramatu je *zelený* Petřín nejpůvabnějším místem. Zastavit Petřín budovami či cestami, nebo třeba jen jej ukrýt vysokými budovami dole u Vltavy, jakž k tomu učiněn vskutku již počátek, znamená: *zabít Prahu!* Zničit nadobro ten čarokrásný obraz, jaký se jeví divákovu zraku s pravého břehu Vltavy!

To by nám bylo pak pramálo platno, kdyby nějaký „karýrovaný“ otevřhuba nebo „frakonosný“ zmačkninos tam s té rozhledny zabručel dolů to své „beautiful!“ – „charmant“!

Ať jen nikdo neřekne: „Maličkost! Elevátor spotřebuje zdola nahoru jen asi 5-6 sáhů šíře. A dole jeden domek a nahoře jeden domek – a už dost!“

Ano! Ale už tam stojí několik těch domků! A když teď dva, dají se tam kvůli čemukoli příště zase dva. A když už bude jich tolik, bude Petřín už „beztoho“ zkažen, a o vhodná stavební místa, zvláště na tak pěkné vyhlídky, je v Praze „beztoho“ nouze – a zkrátka, ono to bude s naším Petřínem jako s tím oslem: přiložilo se na něho jen ještě jediné jablko – a zase jen ještě jedno – a opět jen ještě jedno – tak dlouho po jednom, až se osel natáh’ a bylo po něm!

Národní listy, 1890

Po katastrofě Karlova mostu

Nakreslil jsem trojhránek, připsal datum a teď – sám Pánbůh ví, co teď! Ani stopy po nějaké myšlence, jenom tak „nálada“ zcela všeobecná, neurčitá, šerá, mizerná – není to věru žádnou ledabylou frází, prosím-li čtenáře, aby dnes následujícího ani nečet, vždyť ani není možno, aby v tom něco bylo!

Moje myšlenky jsou Pražanky, a děje se jim arci tedy jako Pražanům a Pražankám teď všem. Točíme se a točíme pořád kolem jediného bodu. Letíme a letíme, ale jsme přivázáni za nožičku. Žlutá mlha po ulicích, jako když rodí se mor, těžké šedivé oblaky nad hlavami, jako když chtějí spustit crnky na potopu světa, a v čele, v hrdle, v prsou, v konečku každého prstu pocit, že „něco ještě se stane“! Minulý čtvrtek zřícení Kamenného, tenhleten čtvrtek – „oktáv“, „jubileum“! – zřícení železné výstavy – je to snad už to, co nám zlověstně vězelo ve všech údech? je to už konec? Zvolal bych: „Pomoz nám nebe!“, kdyby právě odtamtud nepadaly na nás teď všechny ty mizerné rány!

Vyjdeš si z domu – doma všechno na tobě leží. Ale dnes věru půjdeš si jinam, ne zase jenom vpravo nebo vlevo dolů k té ošklivé řece! Vystoupíš, zakýváš se, a vida – už zase jdeš vpravo nebo vlevo tam dolů! Předevčírem jsi alespoň s hlavní třídy sešel kamsi do uliček, aby ses tedy také osobně podíval trochu na tu spoustu; ale je tam takový divný výpar, dláždění pokryto hromadami mokrého podlažního šterku, stěny domů špinavy a vlhky až nad hlavu, všude po průjezdech kusy zabláceného náradí, všude u něho lidé polonazí, vytopení – malé děti natahují prosebně ručky, rozcuchané ženské vytahují ze škopků kus po kuse prádlo, bůhví už z kolikáté vody, a ono je pořáde černé, pokryté kalem, prosáklé smradem – fuj, a kdyby se to pralo padesátkrát, stokrát, vždyť to bude pořád kaná-

lem páchnout – jak je taková bída, takové neštěstí ošklivé, protivné, hnusné!

Jdeš tedy dnes zase už jen hlavní třídou. Sta lidí vedle tebe, před tebou a za tebou. Nepřetržitý lidský proud jako už po týden, ale bez svěžího hluku lidských proudů: chodíme ještě „celí pod vodu puštění“ – smutni. Někde se proud zaráží. Stavíš se také. Vyvěšené fotografie zbořeného mostu nebo některé známější končiny. Číslo časopisu s potopními ilustracemi. Oznámení potopní brožury. Mimovolně prohlížíš krámy i jiné než knihkupecké. Není-li u papírníka listovní papír se zbořeným Kamenným. Není-li u cukráře draganový už model toho Kamenného. Neupozorňuje-li módní výloha na „nejnovější“ dámské látky, „potopní barvy“.

Došoural jsi se, doklátíl někam až na nábreží. Vidíš, cos viděl už dvacetkrát. Díváš se polotupě na most. Bezmyšlenkově na letící vodu. Slyšíš a neslyšíš hlučící, kolem řeči.

„Kolikpak asi metrů letí tahle voda za sekundu? Bystré řeky prý přeletí čtyři metry“. – „Ale příbojná vlna mořská až osm set – vskutku!“

„Pořád kalná, samá čokoláda! Aj Vletavo, če mutiši – vždyť jsi jako čuně!“

„No ano, ,ta‘ povodeň! Staří ale říkali ,ten‘ povodeň, a ti ,povodňové‘ – jen vemte Hájka!“

„Inu – neštěstí! Ale neříká se: ,Sedě u vody vždy čekej bědy‘? Tak to bylo od jaktěživa a...“

„To jsou ty staré hříchy: pět milionů jsme si vypůjčili, a nevystavili jsme za ně ani tu silnici pod Letnou! Mohly mít těžké vozy alespoň nějakou teď cestu z Malé Strany!“ – „Když se o ní mluví teprve asi čtyřicet let!“

„Někdo by měl sledovat ty příspěvky v novinách a vypisovat, mnoho-li dají Židé!“

„Já vám povídám: tramvaj to udělala! Copak je to malé otřásání? Jak vjede vagon s některého konce na most, už se koleje třesou až na druhém konci!“

„Pan kaplan od sv. Haštala říká, že má stát tady na mostě sv. Maurélius; to že je ten pravý mostní svatý!“ – „I ty můj bože, a copak sv. Jan Nepomucký, ten není patronem mostů? Viděl jsem ho na mostech až v Haliči – když vám povídám! Tatičku svatý Jene – tohle ti ukrutně uškodí tam u těch lidí!“

Omrzí tě poslouchání. Rád by ses někam obrátil – ale kam? Nejraději takhle na Kamenný! Zdá se ti věru, že jediná rozumná a skutečně slušná procházka v Praze je tak asi od věže přes most ku Malé Straně a zase nazpět, a zase tam. Hezky zvolna, se zastávkami, s opíráním se o zábradlí a pohlížením k panoramatu ostrovnímu, s přehýbáním se přes tu bradelnou zídku a shlížením zase dolů, jak voda pod oblouky letí – takový zvláštní příjemný pocit přechází ti pak z kamene do těla, „ves most otrásá sě“ lehýnce, jako by v dřímotě, a celé tvé tělo chvěje se s ním... Někdy, když ledové kry do zdiva tlukou, nebo když velká voda bije, pocit ten se stupňuje, zrovna až k hrůze, ale hrůza ta je vábná, řekl bych vilná, nemůžeš se odtrhnout – pamatuji se dobře na rok 1845, jak zítka se mu pod lokty třásla, a jak za mnou stojící otec mimovolně mne držel za rameno: „Pojď už – neslyšíš?!“

Ano, ta procházka po Kamenném! „Pojďme ještě na Kamenný!“ zní tak často heslo za pozdní noci, zvláště za jasné letní, když společnost rozjařená odněkud vyšla a nikomu nechce se domů. A s hlukem se jde a vchází se na most, a tam, v dojmu toho nevyrovnatelně luzného obrazu při měsíčním světle, znenáhla hluk usíná – duma se zmocňuje srdce – ústa, pohnou-li se, ledaže šeptnou.

„Nejprve se vždycky pomodlím u sv. Kříže“, píše mi venkovanka, „a pak – pak mi cesta po mostě trvá věčnost! Loudám se, přecházím...“ I ba – tisícům a tisícům je ten most náš skutečný kostel! Je jakoby svatou cestou, někam k věčnému blahu. Je to divné – já sám, kdykoli jsem v životě zaslechl pořekadlo o „mostu vedoucím ku věčnosti“, ihned jsem měl před očima jenom most ten náš starý, nedohledně vyklenutý, s řadami dívajících se svatých.

Ach – jakž musí teď býti těm mým Malostráňákům drahým! Nechodí se každého rána dívat dolů, do utichlé Mostecké ulice, zdali se za noci nestal přece zázrak, není-li most zase zcelen?

To byla rána Malé Straně zrovna do srdce! Kamenný most je náš – nás vyrostlých na Malé Straně, rozumíte?! Vy ostatní se mu můžete obdivovat, můžete jej třeba i milovat – ale on je *náš*! Snadže vám to Malostráňák k vaší otázce přímo neřekne, ale najisto to cítí.

Někdyť se mu stane, že musí tedy za tím oním na Staré Město, z té své klidné, srdečné, milounké Malé Strany – je to jako výprava někam do světa. Dokud je na mostě, no, to je mu arci pořád ještě hej, vždyť Malá Strana ho doprovází, jde vedle něho po Kampě až do třetiny cesty, ale když pak dojde konce, a prošel už staroměstskou věží, tu pojednou cítí se tak opuštěn, ve světě tak cizím, chladném! A teprve, když je zase už na cestě zpáteční, když zůstavil za sebou už poslední hlučnou ulici, a vstoupil znovu na most, teprve pak je mu, jako by pojednou s něho spadla zas všechna tíže, jako by byl zachován, *ve svém*!

A teď Malostráňák na svůj Kamenný most ani už nesmí! Je odříznut od světa. Pavučiny zastrou podjezd jeho mostecké věže. Pýcha každého Malostráňáka, Mostecká ulice, „obraz velkoměstský“, omší, zešedne... No, nebude to trvat as věčně! Mostaři prý už dělají plány. Lidé už se radí, odkud vzít peněz.

A praví se, že jistý velkomyslný kavalír zavázal se páterům jesuitům, jakmile bude most vyzdvižen, že tam na svůj náklad postaví ihned novou sochu svatého Ignáce z Loyoly! Nejdůležitější by bylo tedy už obstaráno!

Národní listy, 1891

Poesie Prahy

Je Praha poetická? Působí poetickým dojmem? Vyvolává poetickou náladu? Je! Působí! Vyvolává! zní to kolem ze statisícerych úst domácích i cizích. Tak jest: Praha náleží k těm několika větším městům, o jejichž poetičnosti není ve světě ani nejmenší pochyby, a kteráž se považují zrovna za zlatodol poetických dojmů!

A přece – cože: *a přece?! Ano – přece!* Česká literatura, která by té poetičnosti měla být zrcadlem nejjasnějším, je vůči ní zrcadlem zrovna až slepým! Český literát, fňukající po dojmech, o ten zlatodol téměř ani nezavadí! Česká inteligence – „Bože, takové velké město, toť próza zrovna úmorná! Kdyby člověk jednou za rok někde venku se nezotavil!“ Zde ji už máte, tu frázi, zrovna tak blbou jako tisíce frází jiných: „Praha je velké město, *tedy* –“ atd.!

Jakž teprve děje se městům jiným! Tadyhle cítil Němec Bölsch potřebu, aby dokázal článkem zvláštním – a to skutečně duchaplným – že i ve velkých městech „žije poesie“; ujal se těch velikých měst, a co Berlňan jmenovitě Berlína. Nu ano, pověstně strážlivý Berlín má konečně snad nějakého zastání zapotřebí, zvláště u některého p. t. „titulárního“ pozorovatele, ačkoli ten bezpříkladně obrovitý jeho vzrůst, ten skvělý důkaz národní síly, hmotné i duševní lidské práce a překvapujících obrátů v dějinách světových má již sám v sobě motiv poetický – „mohutnost, síla, vznešenost obdržela již dávno v estetice svoje právo“! Ale odpovídat k otázce: je-li či není-li velké město vůbec poesie prosto, je – vůbec zbytečnost!

Kde je život, je také poesie. A i tam, kde ten život třeba zase již skles', vyhynul, je poesie: zřícenin, hrobu, zániku. Cožpak je měšťák jiný člověk než vesničan? Nebije v nízké chaloupce i v kterémkoli bytu vysokého městského činžáku totéž lidské srdce? Snad a najisto jeví se na zevnějšek poesie ve městě *jinou formou*; čistě lidský

základ její je ale *tentýž*. Rozdíl spočívá jenom v tom, že na lidech venkovských pozoruješ poetické zjevy a údaje ovšem mnohem snáze, různost povah že je tam ihned nápadna, že obvykle celý nějaký děj můžeš sledovat od počátku po konec, vidíš původ a příčiny, vidíš lidem až na dno duše. Na venkově jsi právě na venkovském sadě: stromy stojí dále od sebe, je jich málo, každý je ti ihned svojí zvláštností nápadný. Město ale je les: charakter jednotlivých stromů ztrácí se v charakteru celku. Uniformující, egalizující velké město vyrovnává i veškeré projevy citové musíš ten zevnější lak teprve pracně odklínout, abys přišel na povahu fládru. To ovšem vyžaduje určité vůle, veliké píše, času, talentu. Ano – *talentu*. Nemá ho každý!

„Jen sáhni v plné lidské živobyty žhavé,
co vylovíš, to vše je zajímavé!“
Jak rád bych podle Goetha jednat chtěl,
jen kdybych Goethovu též ruku měl!“

volá Schönthan za jiné i – za sebe.

Přemnohý prostě řekne: nevidím povrchem toho moře až dolů na dno, „*tedy* tam perel není“. A když někdy životní bouře vyhodí perlu na břeh a on přes ně zrovna až klopýtne, řekne: „Výjimka! případ jednotlivý, osamocený!“ A snad dodá: „Zde místo citu panuje čiré sobectví! Jeden nedbá druhého, ne jeho života, ne jeho smrti!“ Ano, takový je ve městě skutečně ten povrch! Truchlivé klinkání umíráčku každou chvíli padá s některé věže dolů do ulic; ale nikdo si ho tu ani nepovšimne, smích, hovor a hluk nese se dál, snad chodec ani neslyší. Ale vejdi do domu; nepozorován vnikni do domácnosti. Sotva zvonek cinkl, sklesne drhnoucí, pracující ruka: „Někomu se zvoní do hodinky!“ Oko se upře do kouta a rty se chvějí, modlitbou za něho, toho – zcela neznámého!

Já pravím: ve velkém sídle lidském žije *nepoměrně více poesie* nežli v malém sídle lidském! Je to tak přirozeno, že to lze i matematicky

dokázat. Vždyť se to má věru jako s loterií: již s hrstkou devadesáti čísel, co dá se s tou již amb a teren, kvateren a kvinteren dokázat! Co vše tedy „se vykombinuje“ v městě ze statisíců lidských srdcí a myslí!

A kde by bylo lidstvo dnes bez velkých měst, kde veškerý jeho pokrok, kde jeho *umění*, a tedy i *poesie*! Vždyť jsme přece slyšeli s jeviště, že sám básník uznal:

„... obchod a průmysl,
a věda, umění, jež jedině
nám lidem pomáhají ku pokroku,
těm nedaří se na šlechtických hradech,
ne v uzavřených kobkách klášterních!
Ty v městě kvetou, tam, kde v tlačenici,
jak když se jiskra křeše z kamene,
ve lidských zracích, stále buzených,
se jiskry ducha bujně pošlehují,
kde každý soused je ti soupeřem,
a každý budičem tvé vnitřní síly!“

Spíš, nežli: „Ve velkém městě není poesie,“ lze věru říci: Je jí zde na *moji* sílu, na *moji* vnímavost příliš mnoho! Pravý oceán – a moje myšlenkové veslo není dost pevné, moje citové kormidlo není dost jemné!

Co o jiných velkých městech, platí pak ovšem stejně o Praze. Také to, že každé město má ke všemu ještě svoji zcela *zvláštní* poetickou barvitost, dle rázu obyvatelstva, které to město z venkova doplňuje, dle svých dějin, dle krajinářského svého původu ad. A povídám: přenést ten její ráz do literatury, dovést jej slovně, umělecky obrazit a zapevnit, znamenalo by totéž jako dosáhnout již té kýžené „českosti“, tj. originalnosti našeho písemnictví.

Arci, ani Praha o sobě nestačí ještě cele na zmíněnou naši původnost. Větší polovinu musí přičinit český venkov. Lid náš vesnický,

jeho způsob myšlení a cítění, jádro jeho obličejů, živý duch jeho mluvy, jeho způsob života, jeho tisícileté zkazky a báje, jeho snění a bdění. *Studovat český lid*, necht' na venkově, necht' v městě, tot' úkol našeho spisovatele! A zajisté že ta druhá, řekněme třeba tedy ta menší polovina oné původnosti v Praze se pak najde: Praha ji chová, poctivě ji dodá!

Jaké tu bohatství, ten obrovský, všemi barvami hrající vír života! Ta historie dalekosáhlá, velkolepá, a tak pestrá – jenom se proberte Tomkovými dějinami, přece tak suše psanými: tisíce tu poetických motivů na epa, romány, dramata, na co chcete! Ovšem – *našich* motivů! Na něž *musí* být *tvůrčí síla*, kteréž se *musí* zpracovávat původně, pro něž není ve světové literatuře „předložky, šablony, vzorku“ a jež by se staly literárně ihned bezcennými, jakmile by se k nim užilo šablony cizí. Jenom ty motivy *studujte*, českou duší se do nich zahrubejte, však vám pravé, původní umělecké dílo vyrostе samo!

A což teprve ten skvostný, přírodou darovaný rámeček! Ta krajinářská krása, architektonická zdoňa, ta různost pohledů, ten přebohatý profil Prahy! V tom souhlasí as každý, že přírodní krásy naší Prahy nebylo v literatuře ani ještě co stafáže užito vděčně. Jaké obrazy by tu podal nějaký Scott, Gogol!

Co v Praze vidíme při prosté jen procházce, jsou přec hotové básně! Necht' Praha chvěje se životem při plném denním světle, necht' zadřimuje už pod clonou noční nebo v ranním šeru zvolna se budí!

Postavme se třeba jen navečer k Můstku, a pohlédněme vlevo na moderní Příkopy, kde tisícové všech stavů se hemží a tísní, stěrá světla šlehaají, kočáry hrčí, těžké vozy haraší, lidské hlasy a šum kroků v jedinou mohutnou vlnu hukotu se slévají – a pohlédněme zase vpravo na to širé, tiché, jakoby opuštěné a promrzelé náměstí Václavské, chaře se rozkládající a volně postupující až k temné výši, kde povznášejí se mohutné obrysy Musea jakoby strážného hradu – Akropolis české země!

Projděme se od vltavského břehu u Štvanice, cestou mezi Prahou a předměstími, až dolů k Botiči a zase k Vltavě, i přes ni pak dále až k Děvínu – téměř mílová cesta, a po ní nádraží za nádražím, samé jen hučící stroje, pískající lokomotivy, napomínající zvonky, tlupy hrnoucích se cestovatelů.

Vystupme na Vyšehrad, procházejme se jeho mlčelivými, jakoby otrouchnivělými prostranstvími, a ubraňme se – ubraňme, můžeme-li, aby mysl naše nezakolébala se pojednou na vlnících se dumách, aby nad naší hlavou náhle do závratné výše se nevzklenul chrám českých dějů a zrak náš se nezabořil v minulost, přes věky a věky, až do té mlhavé, šeré dálky prvního českého rána...

Vyjděme si jednou třeba také z města ven, a zatočme hned za hradbou do Kamenných lomů – poušť, jako bychom byli sto mil ode všeho společného života, rozvaliny jako z nějakého obrovitého města, a potkáme-li přece někoho, je to leda učenec, kterému zde ta bělavá opuka šepotá o životě zhynulém před statisíci lety, nebo nějaká postava sešlá, strhaná, rozsochatá, zpustlá, že ihned sobě vzpomeneme, jak Sue a Chateaubriand tu holotu montmartreských lomů líčí – až mráz nám přeběhne záda!

Sejděme pak zase Malou Stranou a krácejme znovu volně Petřínem vzhůru, až k „vyhlídce“. Ticho – posvátné ticho, jakoby v chrámu! Zdola, jakoby z nedozírné hloubi, vznáší se široký, velebný zvuk, slévající se z hukotu živého města, šumotu velké řeky, hřímotu rozpěněných jezů – jako když moře v dálce se bouří! A před námi tedy ten luzný, nevýslovně dojemný, vzduchovým šlojřem ověšený obraz Prahy! Viděl jsem věru mnoho, *podobného* dojmu užil jsem ale jen ještě jednou; když jsem s pobřežní asijské výšiny hleděl zpět do Evropy, na Cařihrad, div světa. A když je právě předvečer svátku a k výši petřínské letí sbor pražských zvonů – tu se ti zadrhne v hrdle dech – oči se pohnutím tlačí až z důlků!

Postavme se za letní noci, při měsíčním svitu, na Kamenný most a dívejme se po Vltavě vzhůru, na ty široké, bílým světlem poseté

proudy, na ty do vod ponořené, temnomodré ostrovy, vypadající jako do stříbra zabrané drahokamy, jako safíroví obři!

Zajděme si kdykoli na nábreží a pohlédneme odtud k Hradčanům, k svatovítské věži, s níž jako by dávná, veliká minulost hleděla do nynějšího našeho života – a k tomu budovnímu lešení, vršícímu se tam za tou věží, s něhož zase jako bychom my sami, tiší a zadumáni, hleděli do své budoucnosti dálné!

Zajděme si tamtéž pak zase k večeru, když slunce zapadá za Petřín a dodnes ještě čistým tam vzduchem poslední paprsky tak zlatě, tak jasně prostřelují, když z nich plamenná, krásná gloriola ovíjí naše Hradčany, jako by to věčné, to světové slunce samo spěchalo vystrojit apoteosu českých dějin, ozářit slávou snahy poctivého národa...

Atd., atd. – ba desetkrát ještě „atd.“!

Na Praze tedy vina není. Musí být jen na spisovatelích. Že mezi námi, v spisovatelském kruhu našem není dost české opravdovosti, ne dost národního vědomí, ba ani ne dost vědomostí a píle. Český spisovatel zpravidla Prahu ani *nezná* – jakž by mohl ledy bohatství jejího užít!

Přišel do Prahy snad co studující mladík, asi po gymnasiu, a víme, co v Praze takový mladík! Přijel, obdivuje se Praze, a obětuje si půl dne na Hradčany a na Malou Stranu. Jednou. Pak snad za dvě léta zase jednou. A pak už tam přijde jen, když musí.

Aby ale studoval kynoucí život kolem sebe, pozoroval společnost, vnikal do ní rozumem i citem, stále a stále a nejen za nahodilých potulek nočních, ani ho nenapadne! Je to namáhavé. Pohodlnější je mu: studium v knize. Už je napsáno ve světě tolik knih, však ona se v nich nějaká poetická nálada k básni, nějaká myšlenková pohnutka k novele najde!

Nejraději berou si naši spisovatelé nějaký „mythus“. Obzvláště takhle starořecký! Už sám titul – „Odysseus“, „Ariadně“ – tak půvabně zní, je akreditovaný, a čtenář si při něm sám už hned ledacos, ano i ledacos už zcela plastického myslí. A to je od čtenáře hezké.

Většina našich mladých básníků mně připadá jako skupina žáků výtvarné akademie. Studijní sál. Uprostřed sádrová socha nebo skupina, řekněme: Laokoon. V kruhu či polokruhu kolem sedí mladíci a kreslí. Všichni ovšem kreslí totéž: Laokoona – zase Laokoona – věčně Laokoona. Jenže jeden trochu v plnějším světle, druhý se širším stínem, dle toho, jak sedí. Něco přidávat, něco jináčit ovšem žádného nenapadne: zkazil by klasický vzor...

Zrovna tak má básník omluvu, když nepřidá k mythu nic svého, „nic nového“. Když jenom pevným, pěkně se nesoucím veršem znovu kreslí, co zná třeba už každý.

Vyšly básně od básníka A. Podívejme se na obsah! „Sapho“ – „Medea“ – „Nioba“ – „Pan“...

Od básníka B. – „Sapho“ – „Medea“ – „Nioba“ – „Pan“...

Od básníka C. „Sapho“ – „Medea“ – „Nioba“ – „Pan“...

1890

Jubilejní výstava

Stromovka

Upřímně potěšen důvěrou slavné redakce, která mi uložila, abych převzal referát o nejprvnějších, nynějších hned počátcích „jubilejní výstavy“ – pro vývoj pozdější má prý redakce lidi o něco rozumnější – uvazuju se tímto v čestný svůj úřad. Myslím, že redakce zvolila dobře: Za prvé: neviděl jsem na vlastní oči ze všech těch počátků ještě ani tolik, mnoho-li by za nehet vlezlo, můj ideální názor není tedy kalen pražádnou mizernou zkušeností! Za druhé pak: já téhle výstavě od srdce přeju. Čechové dávají sobě na ní záležet, obětují jí velikou práci, nesmírně mnoho peněz, ať jim to Pánbůh odplatí tedy stotísíckrát – ano, stotísíckrát – já jsem nóbl!

A za třetí – když člověk řekne jenom za prvé a za druhé, vypadá to tak chudě – mám zrovna teď dostatek času. Sedím doma, nevyjdu skoro ani na ulici. Jeť tam takový odporný, přímo ukrutný, řekl bych hanebný smrad i prach, obzvlášť ale v odpoledních hodinách – ona totiž prozíravá naše obec téměř ani nekropí, spoří si v řece vodu pro napřesrok – a člověk v tom prachu nevydrží pět minut! Co ale dělat, když člověk sedí doma? No tak tedy začnem!

Výstava bude ve Stromovce. Stromovka leží od Prahy na půlnoc a je „oblíbeným místem zábavním“. Ted' je to s tou zábavou tam ovšem trochu dotenka: štipec promenády, krapet muziky a basta! Ale dříve – ach ano, dříve! Týden co týden tam býval do nedávna např. nějaký duel, na šavle, na pistole, na ledacos. Až jednou jeden duelant zastřelil kozu železničního hlídače, „Spolek pro zvelebení chovu domácích zvířat“ se do věci vložil a bouchačku pokazil.

Stromovka pozbyla na pikantnosti. Ba ona jí ani „slavnost májová“, ba ani „Slamník“ nedodává v očích Pražanů už jaké půvabnosti

zvláštní. Dříve, ach opět ano – dříve! Když „Slamník“ trvával ještě po osm dní! A nastal den pak poslední a v Bubenči vystoupil na řečníště „extra zvolený, dobře učený měšťan pražský“ a měl k lidu výroční „volské kázání“. Prapodivný výraz! Krolmus vykládá, že tomu kázání proto říkalo se „volské“ (či „pro voly“), že do jeho vtipného textu zaznívalo z blízké obory (Stromovky) bučení turů a buvolů. Tak já teda ted’ nevím!

Ano, Stromovka bývala pouhou jen oborou, v níž pro zábavu panskou přechovávala rozmanitá zvěř a konány na prostranném rybníce rozličné slavnosti. Ještě asi do roku 1848 živen tam – na památku „velké minulosti“ – prastarý jelen, šedivý a kulhavý, zavřený v ohradce hned vpravo od zámeckého vchodu. Ale my děti ho nemilovaly, toho jelena. On se tak podivně koukal! Zrovna jako by chtěl říci: „No tak mi dejte přec tu svou housku!“ Roku 1804 přestala ale Stromovka být divokou oborou a stala se parkem, „jedním z nejkrásnějších v střední Evropě“. Péčí to purkrabího hraběte Chotka, jenž také upravil tamější vladislavovský lesní zámeček. Podivný muž, tenhleten Chotek! Praha má po něm tolik a tolik památek trvalé krásy. A od něho až dodnes byla už taková řada purkrabí a místodržitelů, ale po žádném... Nu a pak už z historie Stromovky nevím praničeho.

Stromovka tedy neslyne historicky, ale slyne přírodní krásou. A pokud se týče mne, pravím, že jsem měl Stromovku vždycky rád. Jenže za různých časů arci také zcela různě. Nejprve jsem si byl oblíbil z ní ten kousíček od Bubenečské brány vedoucí k Císařskému mlýnu, kudy jsem capával letního nedělního odpoledne s tatínkem. Ach bože, ty kozí syrečky v Císařském mlýně! A ty rybičky dole ve vodě, které se proháněly zrovna u povrchu a na něž se tak pěkně plivalo přes zábradlí! A ten kousek cukru, který mně tam vždycky podstrčila paní hostinská! Ach ano, v Císařském mlýně bývala zábava, býval život. Už Rudolf II. chodíval rád do Císařského mlýna!

Pak zase jsem si zamiloval osamělou, tichouňkou část až nahoře na vrchu. Tam jsem se za gymnasiálních časů chodíval učit náboženství. Položil jsem se do vysoké trávy, knihu pěkně vedle sebe – a díval se na broučky a koníčky, sál vůni mateřídoušky a svlačce, a naslouchal, jak hučí to modré, to veliké nebe... A z náboženství bylo na vysvědčení vždycky pak jen nějaké „tak – tak“.

Ale povyrosl jsem a chodil pak už jen dolů, „hájkem“ a lipovými alejemi. Tamť se procházely se svými guvernantkami mladinké šlechtičny – achich, tak krásné, tak bílé, tak vzdušné, a z těch jsem si jednu vybral, abych se do ní zamiloval. Ještě dnes stojí tam ta velká, vykotlaná lípa, do níž jsem fňukal vyznání lásky, připravené pro případ, že by přišla má maloundrlinkatá, milounkatá hrabínka jednou zcela sama. Jaká to škoda, že tenkrát ještě nebyly fonografy, a že nevězel jeden uvnitř té lípy – pětku bych za to dal, kdybych dnes...

A pak jsem si oblíbil už ten nejzapadlejší, nejtišší kout, až za železniční hrází. Kousek polí, kousek dubového křoví, nevelká vzrostlá doubrava, a v ní pocuchané, nízké, větrem poklácené stromy, ale nepřišla sem živá noha – lesní samota! Já nevím, na mne samota lesní působí vždycky tak zvláštně – ostatně snad na každého! Jakmile octnu se v lesní tišině a zde pak sám, pojednou les se mně ožíví. Z houštin něco vykukuje a hledí přímo na mne. Ve vrcholcích něco sedí a houpá se a šeptá. Vpravo vlevo ode mne jde něco s sebou pomalu, když já pomalu, rychle, když já rychle. Citelná, ale sladká úzkost padne na duši a noha mimovolně zaráží a najednou zase spěchá. Všude jsou duchové, kolem a kolem – ve vzduchu, mezi stromy, podél cesty...

A já v ně věřím – já se tu přiznám. Ach, jak rád já v ně věřím! Tamhle ta osamělá vodní tůň, tak tajuplná, nad níž ty světlé, tenké střely světelné létají sem tam – sem tam – „vodníkovy sítě“! Ten osmahlý, buclatý hošík, který se tu najednou na cestě namanul a pokulháváje uctivě pozdravuje – pražádná pochybnost: „divoké

dítě“! A ta babička stará, malá, suchá, o berličce – toť přece skutečná „polednice“! A teď ten náhlý, vzdálený zvuk, ne lidský, ne zvířecí – jenom se neohlížet – toť záludný „hejkal“!

A když vycházím pak z lesa a přicházím k dědině – tu černá slepice, která se tu hned za stavením sluní a tak tichounce, až z hloubi dlouhého krku pokvokává – nekvoká to o „zlatých vejcích“? A ten černý kocour, který tam na střeše obchází komín – vždyť je to „žmok“ – i ty chlapíku, počkej, já tě! A uvnitř pak v chalupě, v stáji a v stodole a na hůře, v světnici za stolem a na kamnech a na polici, všude nějaký skřítek, dobrý, upřímný...

Povídám vám, tam za tou železniční hrází, v té doubravce liché, chudé, tam byla krása! Znamenité místo! Vzhůru po vodě mají pravěcí duchové od Levého Hradce jenom tak několik kroků. Také mi vždycky hned přišli. Zasedli kolem mne, hleděli na mne tak přívětivě, jak pokrevní přátelé – zdálo se mi, že mne zrovna za něco považují – ani jsme mnoho nemluvili, jen tak...

Ach, zlatá – zlatá ty, nebeská poesie! Ještě jsi se v nové té době nesnesla na nás Čechy v plném svém jasu! Ale přijdeš, vid', až jenom naši pěvci nabudou té pravé, té svaté víry! Až celou duší budou věřit ve svůj národ, až neodolatelnou mocí budou přitaženi velikou českou minulostí, až budou sílu svou cenit dle síly národních našich hrdin, až srostou a více se neodloučí od duše lidu! Jen v ní, jen v té duši lidu nalezneme, čeho česká báseň potřebuje. Jen v lidu, ne v knihách! V knihách nalézáme jen samé Kainy, Ahasvery, Don Juany a podobnou už světoběžnou chasu, potloukající se po všech literaturách, šedivá schémata, pouhé už divadelní figuríny, při nichž básník nemá více co tvořit, na něž může zavěsit jenom ten nějaký myšlenkový svůj cár...

Eh – kam jsem se to dostal! Nu tak vidíte, že je Stromovka svůdná!

Napřesrok nebude ale už tak tichá a poetická! Jenže prý bude zase pak jinak svůdná! Právě prý vítězství pro Stromovku, tahleta výstava! Nebohá Stromovko! Druhý králi Pyrrhu! Vezmou ti pro

výstavu dobrou pětinu tvojí rozlohy – ještě jedno takové „vítězství“...

Arci, arci, něco se musí obětovat. A také se už obětuje. Četli jste přece, že už se také kopá lůžko pro vlečnou dráhu, ale šest set se vykopalo kvůli ní keřů z Letenské stráně – šest set keřů – a co tam provždy pokaženo půdy –! Ovšem, dráha na Letnou musí být; ale...

Ale, jestli mně přijdou ještě s tou zbytečnou, hříšnou dráhou nahoru na Petřín, tak ať hned do první ruky, která zakopne, hrom...

Pánbůh mě netrestej!

Národní listy, 1890

Referát o příští jubilejní výstavě¹

Bylo ticho. Seděli jsme každý na svém obvyklém místěčku. Já díval se při bílém „astrálním“ světle, vycházejícím ze stropu – je ku podivu, jak rychle opanovalo toto teprve as před rokem vynalezené světlo každíčkou domácnost – já díval se na fotogram, nalézající se v čele večerního (6) vydání „Národních listů“, a obrazící dnes ráno zrovna nad Pernambukem v oblacích svedenou první „vzduchovou bitvu“. A moje ženuška, které se dnes nebylo chtělo do divadla, seděla ve svém „poslušném“ křesle a bavila se – nu tedy posloucháním. Byla si z mahagonové naší fonotéky vybrala několik voskových pláští a teď si dávala od nich povídat nebo zpívat nebo co.

Pohlížel jsem chvilkami na ni přes noviny, patrně ji teď něco zajímá zcela zvláště. Už po třetí si šroubeček otočila zpátky! Na tváři jí sedí úsměv a někdy šlehne, jakoby mimovolně, okem po mně, a tu se úsměv ještě zšíří – snad se nebaví čímisi na můj úkor?

1 Musím ještě jednou zde výslovně podotknouti, že tento článek je další referát výstavní, čtenář by to sice ze článku samého ani neuhodl!

„Poslouchej, Márinko, mně se zdá, že provozuješ teď proti mně nějakou faleš!“

„Faleš? Pročpak! Já tě poslouchám.“

„To by bylo po prvé, co jsme svoji...“

„Ticho!... Hehe! Poslouchám tě, jak jsi zpíval s maminkou večer ‚Již jsem dost pracoval...‘ Křičíš, že není ani maminku slyšet... Ale při ‚už jsem svázán ukrutně provazy‘ začíná se ti sopráněk lámat... A při ‚ach nastojte, krev má všudy teče‘ už bečíš... hehehe...! Maminka tě konejší...“ „No tak počkejme trochu... vždyť můžeme počkat...!“ „Poslouchej – ty jsi měkký, zrovna jako kaše!“ A vstala z křesla.

„Mari...!“

„Je to pravda! Dokud jsem tě neznala blíž, myslívala jsem: To musí být drsný balbous...“

„Copak nebečí dítě každé...?“

„I mlč! Vždyť jsi podnes takový... hned se ti zadrhne hlas!“

„To není pravda!“

„Mám vyndat – tvoje vyznání lásky?“ a tvářila se, jako by chtěla přikročit k fonothéce. Ale přistoupila rychle ke mně, otočila mi bílé své ručičky kolem krku a...

* * *

Tato sice nepatrná, ale pro domácí můj život významu plná scéna udála se včera, dne 19. září r. 1921. Totiž – mohla by se udát roku 1921, kdybych např. se dnes znovu narodil, zase tak rost' a žil, jako jsem už jednou rost' a žil, ale měl v životě trošičku lepší štěstí, byl se někdy tak v 30. svém roce s nějakou Márinkou oženil... atd.

Nu ano – po 30 letech! Jakpak to může vlastně dlouho trvat, a fonograf se rozkročí už do praktického života! Vždyť už dnes, má-li Edisonův kluk tolik už rozumu, může si poslechnout, jak že před rokem bečel! A Stanley a Stanleyka mohou si třeba den co den vyslechnout, jak při jejich svatbě zvony hučely, varhany hrály, a sborové zpěvy zněly!

Po 30 letech! „Národní listy“ budou zčásti jen vycházet na papíru, zčásti ale na vosku, a budou řeči lepších sněmovních řečníků přinášet opravdu v plném „znění“. K nedělnímu číslu přidají mimo beletristickou také fonografickou už přílohu: Beethovenovu sonátu, zahranou včera v Petrohradě nějakým Ondříčkem, Rosinčinu kavatínu, zazpívanou nějakou Pattiovou předevcírem v Madridě.

Hned vedle „bazaru fotografického“ bude ve Ferdinandově třídě etablován „bazar fonografický“ – *„Sensační novinka! Poslední požár chathamských továren! – Jasně a výborně se slyší, jak dělníci volají o pomoc – zoufalé pak jejich výkřiky, když pomoci není a plameny je už pohlcují! – Hrozné, děsné, velkolepé!“*

Ve školách bude mimo „názorné“ vyučování také už „násluchné“. Ve večerních společnostech bude se rozdávát mimo slibného „menu“ stejně slibný „registre fonographique“. Domácí dceruška místo: „Prosím, запиšte se do alba“, zašeptá: „Prosím, zamluvte se mi do fonografu – prosím!“

Řečník, bude-li chtít, bude moci slyšet sama sebe – „To je protivný hlas, když křičím! Vskutku protivný – budu se musít mírnit!“ Učitel nebo kazatel bude si moci říci: „Můj milý, to jsi opravdu osel, když takhle...“ A operní zpěvák naučí se z fonografu stokrát více než z každé kritiky, bude věřit také už v trvalost uměleckých svých výkonů, v nadšení pozdních ještě pokolení nad jeho hlasem a uměním, a slavný tenorista bude ročně nejspíše žádat pak o deset tisíc míň.

Vyrostlý syn bude trávit po prvé v daleké cizině, v zákoutí třeba australském, sám a smuten. Ale o týden později obdrží poštou z Prahy už list a v něm malou plást' – a pojednou bude mu, jako by seděl za stolem mezi svými, slyšel jejich známé hlasy, navyklé rozpravy, vzpomínky, přípitek na něho samého...

A poněvadž každá materie se opotřebuje a dle dosavadních alespoň zkušeností fonografická plást' jen asi 2000krát opakuje, co byla zachytila, přijdou pak do novin zprávy naprosto nového druhu,

např. „Včera vydražována v ústřední dražební síni plást s proslulými posledními slovy J. N., největšího tohoto dobrodince lidstva. Lze si je poslechnouti již jen pětkrát, bylot' zvláště za let nejprvnějších trochu marnivě zacházeno se slovy těmi, ovšemže každému tak žádoucími, a neocenitelný zbytek vzbudil mezi dražebníky, kteříž se dostavili se všech konců světa, s milionovými poukázkami v kapsách...“

* * *

Smíšenina žertu i opravdovosti!

V prvním svém článku „o výstavě“ vyprávělt' jsem něco o duté, staré lípě, do níž jsem co mladík byl odříkával své vyznání lásky, a o lítosti, že v lípě nebyl tenkrát fonograf, atd.... A když jsem to následujícího dne četl pak vytištěné, tu se mi vykryštovala v duchu dnešní má úvodní scénka a přihrnulo se mi k ní na sta myšlenek...

Ano, ano – my už si dovedeme dnes něco, co se nám zdá důležité, co nás rozechvívá, co se nám líbí, co nám chutná, „chovat pro budoucnost“ – a to bez újmy rozkoše okamžité! Porcičku poesie, sousto minulosti, krajíček života! Jděte si domů, vy bohové, kteří jste dovedli Narcisovi darovat jen věčný život, ne ale také věčné v něm mládí – my sobě dovedeme sami dodat už i toho mládí, alespoň některých, těch sladounkých jeho chvilek...!

A to v plné jich životní síle! Fotografie nám podává dosud jen mrtvý, cize působící obraz: fonografie popadá nás ale dnes už zrovna u srdce: slyšíme živá ústa, chvějící se hrdlo, dýchající prsa!

Neseznal jsem bohužel sám ještě účinku zdokonaleného nyní fonografu; ale dovedu se dle popisu zcela dobře do otrnujícího tohoto účinku vmyslit. Někdyť se mně ted' stane, že zakašlu, chrchnu, promluví – a zrovna se leknu: „Tot' hlas mého otce, když už stárnul – zcela, ale zcela ten zvuk, který zněl před čtyřiceti lety!“

A mohu si věru pak pomyslit, jak by působilo živé slovo dávno zesnulé matky...

Jsou oslové, kteří fňukají, že poesie mizí se světa! I jděte, zvířátka měkouká; nemizí – přibývá! Snad že se mění, že je poněkud jiná, ale najisto není menší: *je větší*.

Národní listy, 1890

Jubilejní výstava – česká, národní výstava

Navštívil jsem tedy také už dohotovenou, instalovanou výstavu.

Je velkolepa? Je krásna?

Velkolepa? Nevím: s výstavami světovými jí neporovnáme, a z výstav zemských jsem žádné neviděl – schází mi měřítko. Krásna? Ano, krásna *jest, ba překvapujíc krásna!* A můžeme si slova ta směle stokrát a tisíckrát opakovat, aniž bychom se obávati musili, že někdo zacituje „Graeci omnia sua in inmensum tollunt“, čili: „Čech, jak hubu otevře, už se nadchvaluje“.

Zvláštní dojem! Viděl jsem na světě mnoho, velmi mnoho, podobně příjemných dojmů nemám ale přece mnoho v paměti! Hned jak vejde tím široko vysoko rozpjatým hlavním vchodem, jenž jako by svět venkovský vyzýval ku vhledu a soudu, je člověk zrovna opleten půvabným zjevem. Pranic, ale pranicoucí nic není v těch dvou místech přece společného, a vzdor tomu se mi jako blesk myšlenkami kmitl obraz vzdálený: proslulé benátské náměstí sv. Marka. Vpravo vlevo táhlé, krásné budovy, tam dole co uzavírka krásná ta budova hlavní s tím svým obloukovitým portálem, jakoby vedoucím do nějaké basiliky, a mezi tím prostranství upravené sice jen z měnivého květu, ale se stejnou umělostí architektonickou – ve všem svéráznost doby, na všem nevýslovná harmonie – v tom je ta podoba a výklad příbuzného dojmu. Všude elegance, nikde

nic dotěrného, každý a každičkový bod výmluvný důkaz, že jsme my Čechové na výši své doby – jako by tam na všem se chvěla třpytná plomba „fin de 19. siècle“.

Dojem tichý, okouzlující. Zastavíš se, zadíváš – lebkou šlehají myšlenky a krev proudí rychleji.

To zde chtějí umlčet? Chudáci! Ne, my nepostavili zde žádnou výstavu světovou. My postavili výstavu „jenom“ českou. A přece má význam světový.

Kdyby se z nynějšího výstaviště vznesl holub do výše, ani půl minuty by vzduchovou dráhou nepotřeboval a usedl by už na střechu pražského domu, kde před sto lety byla „výstava průmyslová“ – *první* na evropské pevnině. Od té doby výstavní ruch již po světě neustal, třebaže někdy, jak už s novými věcmi bývá, jevíly se v něm delší mezery. První výstavy byly tedy „industriijní“, a sice *zemské, národní*. Ale lidstvo brzo vycítilo, že nejen ten onen národ má se uvědomovat o svém pokroku průmyslovém a jeden jeho člen učit se od druhého, nýbrž že má se učit také národ od národa, a začaly si proto pak pořizovat výstavy *světové*. Ty dnes ovšem úlohu svoji ještě nedohrály. Ještě jsou končiny, kde ji teprve plniti počnou, jakož se stane tedy zanedlouho teď v Severní Americe, později as také ještě v Rusku, a rovněž se ukázalo neočekávané a netroufané faktum, že v místech jednotlivých lze světovou výstavu s prospěchem pořádati i *vícekráte* – arci, jsou-li to místa *skutečně* světová.

Výstavy světové, v nynější své skladbě, tedy ještě budou, a možno, že budou se opakovati v dlouhých časových mezerách, třeba ještě po staletích. Ale přece již upadají. Příčina leží v přílišné rozpjatosti myšlenky základní, v nedostizitelné ideálnosti „světových“ výstav vůbec. Nejsou už jen „průmyslové“; přibrali jsme do nich také výstavy umělecké, přibrali i veškeré zjevy přírodní – musili bychom zkrátka skleněnou střechou překlenout celou zeměkouli, abychom měli pravou výstavu „světovou“.

Výstavní ruch nastupuje tedy opět nové dráhy. Pořádají se světové výstavy *odborné*, např. umělecké. A vracíme se zároveň k výstavám *zemským* neboli *národním*. Bylo nám chvílemi přece jen poněkud úzko na tom okeánu širém. Báli jsme se sami o sebe, že v něm uto-neme. Uznáváme sice společný, kulturní všeho lidstva cíl, ale chceme na pouti k němu zachovat si i svoji individualitu. Cit ten hlásil se již na samých těch výstavách světových; hleděnoť uspořádáním co možná k tomu, aby sice stejnodružené tovary a plodiny dostaly se do přehledného skupení, aby ale při tom zároveň vynikla také veškerá individualita každého národa.

Dnes tedy má znovu důležitost výstava zemská či národní. Ovšem ale není už pouze „industriijní“. Nalézá se na ní pokud možno vše, co země a národ produkují, ať už v oboru jakémkoli, jako na výstavách světových chtělo či mělo se nalézat vše, co v jakémkoliv oboru produkovala celá zeměkoule, veškeré lidstvo. A k výstavám těm nejmodernějším náleží tedy ta naše pražská „Jubilejní“ po stu letech!

Škoda, že terén nebyl alespoň trochu, trošičku příznivější! Hledíme-li od hlavního vchodu – odkud se *musí* počítat na první rozhodující dojem – níží se před námi terén a hlavní budova, palác průmyslový, jaksi zapadá. Mít zde půdu lehce se vršící, nebo alespoň pláň, as by i nejotrlejšímu, nejledovatějšímu pozorovateli splynulo se rtů: „Velkolepé!“

Při každé větší výstavě zkoumá, chválí nebo pomlouvá „plán“. Jakýpak plán má ta naše? V první, přední polovině byl patrně: docílit harmonického, architektonicky dokonalého dojmu. A plán proveden znamenitě, ano úchvatně. V druhé, zadní polovině ale plán patrně utekl. A poloha půdy svislé a porostlé mu byla při útěku ošemetně nápomocna. Jako jinde hleděno také u nás k několika skupinám hlavním: myšleno na průmysl, na umění, na polní hospodářství, na strojnictví. A jako jinde také u nás objevily se věci, které nehodily se nikam do toho hlavního rámu, nebo v aristokratickém pocitu ani

se nechtěly hodit, a už začaly vyrůstat přívěsky čili annexy, boudy a pavilony, a roztroušeno jich po výstavišti alespoň kopa. Bez plánu, bez pravidel, někde na hromadě a někde zas poustevnícky; ale nevadí to – naopak, je to malebné, zajímavé. Jako také ani dost málo nevadí tucty a tucty ochutnaváren, pivnic, vináren, jídelen atd., to vše se tu vyrojilo zrovna přírodní, elementární silou: výstava by ani nebyla *česká*, kdyby neměla hospodný ráz našeho života – „hospoda naproti faře“, „hospoda na hospodě“.

A ona je výstava *vskutku* česká! Mohla být ale ještě češtější. Kdybychom byli totiž hned od počátku věděli a počítali, že budeme samotni. Byla by pak musila stát se obrazem veškerého nynějšího života našeho národa, ano i obrazem celého století našich dějin.

O rozvoji nové české literatury, tak významném, dějinně tak důležitém, výstava dnes např. ještě nevypravuje praničeho. A na lidové umění vzpomenuto v okamžiku nejposlednějším! Ba i ta „požehnaná chaloupka česká“ je tam také tak osamělá, neoduševnělá a jak by přece slušelo výstavě alespoň jednou vedle těch chystaných zábav a slavností, kdyby se z té chaloupky rozjela veselá svatba, rozproudilo vesnické posvícení...

Nu – hlavní budovy zůstanou zachovány příštím výstavám, zůstane jim asi celé výstaviště, lze učiniti mnohé tedy příště, co neučiněno dnes. Nezapomeňte mně pak ale na annexe pro nás nejvýznamnější: postavte tam chrámek „*českého pluhu*“. Pěkný – třeba zlatý!

Pluh je nejvýznamnějším symbolem naším. V bájesloví našem je on obrazem blesku, prorývajícího mračno. A český pluh skutečně byl tím bleskem, který proryl mračno, stažené jako příkrov nad národem. Stotisíckrát už řečeno a znovu s pohnutím řečeno, že ves, že chalupa, že rolník zachoval český národ.

Udělejte mně tam, prosím, prosím, ve Stromovce také takovou výstavu pluhů!

Víte, ono by to tak lechtalo, kdyby mezi nimi na povýšeném místě, jakoby na trůně, panoval pluh český! Nemohli bychom si na „průmyslové výstavě“ pro budoucnost české práce ani přátí slibnějšího symbolu!

Národní listy, 1891

Výstava v zimě

Já už vím, jaké to bude!

15. října nával lidstva, že takového nikdy ani nebylo. Všechno ve slavnostním oděvu, Rezinky v nejslavnostnější. O 4. hodině odpolední „první výstavní tah“; hudba, jásot, rámus. A pak vystoupne pan hrabě Zedtwitz na pódium, kolem něho v půvabném věnci celý výbor. Pan hrabě se ukloní: „Pánové a dámy! Děkujeme z upřímného, hluboko pohnutého srdce za přízeň, kterou jste nás a náš podnik tak přestědře obmýšleti ráčili. Prohlašuji výstavu za skončenou!“ – „Sláva! Výborně-é!“ zahlučí to hromem po celém prostranství. „Opakovát! – Opakovát! – Opakovát!“ Pan hrabě se objeví znovu, bude se klonit, krčit rameny, a – zmizí. „Opakovát! – Opakovát!“ Pan hrabě se zase objeví – atd. – desetkrát za sebou. Konečně ale vystoupne ještě jednou, ukloní se, přikročí k dirigentskému pulpitu, převrátí výstavní partituru kupředu...

Vtom vyhodí Hynaisův genius na plakátech do výše levou ruku místo pravé a stočí nohy do kliky nalevo místo napravo. Kasír u hlavního vchodu vyšoupne okýnko znovu si nad hlavu. Pan Vojtíšek namázne turniket... A výstava započne znovu... „Nové období, od 15. října do 15. března.“

To vše se stane jistě, neúprosně, neodvratně, s onou „elementární silou“, o níž čítáme v našich novinách. A bude dobře, že se tak stane! Už v náhradu za zmoklé léto!

Zimní výstava! To ještě ve světě nebylo! To bude po celém světě šuškáni, povídání, obdivování! Zdárný výsledek je při tom zcela nepochybný. Vždyť už samo to naše rozkošné výstaviště! Arci se pak více už nebude mluvit o „milém stínu košatých stromů“, o „svěžím brčálu lučního pažitů“, o „křovním koncertu slavíků, pěnkav, drozdů“ atd. Po štítech výstavních budov pak bude přeletovat už jenom věrný náš chocholouš, v křovinách zacvrliká si písklavý střízlík, ve větvích vysokých stromů zakváče vrána. Ale ten daleko, daleko ještě zvýšený půvab venkovského zátiší, až zimní příkrov rozloží se krajem! Až mlhy vystoupnou z Vltavy a převalí se širým sadem. Až šedivé jíní každou větvíčku dostara ovousatí. Až pod nohama bude chroupat sníh a praskat ledový škraloup. Jak tu budou pak ty dívčí nožičky cupitat – cupitat! Jak budou mužští těžké své kroky do dálky natahovat a své velké ruce do hloubky kapes strkat!²

Ovšem se musí přírodě také za zimy pomoci. Zima nám musí dodat zcela nových výstavních předmětů, nových přízdob. Zavčas např. se musí postavit velká, velikánská trámová kostra, hned počátkem mrazů pilně spoustami vody zalévat, aby se utvořila kouzelná *ledová jeskyně*, s rampouchy – „stalaktity“, dlouhými jako topol... „*Světelný fontán*“ přeloží se sem, do jeskyně... Na cvičišti upraví se *kluziště pro velké*, u „skluzavky“ *kluziště pro malé*. Zároveň *sněhový vrch*, s něhož se bude lítat po malých sáňkách dolů... Na Letenské pláni bude stát nebetyčný *vrch ledový*, znázorňující množství letos v Čechách napadaných krup, a pod ním budou ve stanech prodávat roztomilé, jen tak asi metr vysoké „vršíčky“, znázorňující, mnoho-li přišlo „krup na jednu hlavu...“ O nutné zahřítí se nebude v těch 5.555 hospodách, které do té doby při výstavě vzrostou, arcipražádná nouze; hlavně ale požene se omrzlý člověk do „české hos-

2 Smekat klobouky se asi letos v zimě nebudou. Moskevské dámy rok co rok prodávají pánům medaile (k nošení na prsou) a věnují svou tržbu nějakému dobrému účelu. Nejspíš učiní naše dámy letos něco podobného, pro Ústřední matici.

pody“ na štamprli „vajkslovky“, na skleničku „hořké“ nebo kalíšek „ořechové“, „na šálek česnekového oukropu“ nebo „talíř houbové polívky“, na „misku horkých bramborů v munduru...“

Středem výstavy zůstane ovšem Průmyslový palác. Denně bude kolem něho velké „promenádní klouzání“ mladého světa. A maminky bruslících dcer budou zatím sedět v paláci uvnitř (vystavovatelé a skříně jejich se pro zimu vyhodí). Palác bude příjemně prohřát, a to různými způsoby: rourami s teplou vodou, rourami s teplým vzduchem, kamny kachlovými, otevřenými francouzskými „komíny“ atd. Kolem stěn, kolem sloupků a v rádkách a kroužcích uprostřed budou pohodlná sedátka. Roztomile se to bude plácát a klepat!

Jest to beztoho věc jenom spravedlivá, dámám našim za zimy tam umožnit a zpříjemnit takovéhle „podvečerní táčky“. Praha přenesla své elegantní denní promenády letos ven do výstavy, a dnes už uznává se všeobecně, že klep *ještě nikdy* tak krásně nám nezakvet’ jako nyní! No, on tu byl arci vždycky talent, vždycky! Jen co je pravda: pomluv jako kapek při polním dešti u nás. V Praze, o kom se nedá nic, ale pranic říci, co by mu uškodilo v něčích očích – „Ten? Dejte mně pokoj s tím lumpem!“ – Praha je „hlavním městem médisance“, o ní řekl prý kdosi: „Co jiná světová města pro civilisaci a pro průmysl, je Praha pro klep...“

Talent, to se rozumí, má se podporovat, a proto bych poukázal na jistý zvyček pařížských dam. Schovávají totiž za nynějšího výročí třešňové pecky a štopky, zbylé na talířích, a usuší si je. Když pak v zimě je pěkná ženská společnost kolem otevřené pece pohromadě a polena vesele hoří a klípek se mile daří, hodí domácí paní hrstku té souše do ohně... „Poslouchejte, to ty dušičky našich bližních pěkně praskají! – To nám to voní!“ Snad by mohly dámy k výstavním svým táčkům přinášet tedy peckové příspěvky v sáčkách, jako přispívají k piknikům...

To budou arci jen tak ty pravidelné, ty zábavy všední; my musíme ale pro zimní období výstavní uspořádat také ještě novou řadu

zábav *zcela neobyčejných*! Předkládám jich slavnému výstavnímu výboru ihned tady hezounký růženec;

I. *Výstava krasotinek*. Dodatek k letošním výstavám letním. Troje oddělení: a) Děvčátka právě teprv rozpučelá, a dámy v plné, svěží ještě své kráse. („*Čtvrtá letošní výstava růžová.*“ – Pavilon zahradnický.) – b) Dámy dopěkna nalíčené a moučkami čistě zasypané. (Pavilon výtvarného umění.³⁾) – c) Staré panny. (Pavilon retrospektivní.)

II. *Slavín*. Jakmile napadne sních, sejdou se naši sochaři v pavilonu výtvarném a uformují z něho národní „Slavín“. Postavy vynikajících na Parnasu českém osobností, mrtvých i živých. („Přihlášky vyprošují se zavčas“.) Celé postavy, v nadživotní velikosti; hermy s poprsím. Zvláštní vstupné ve prospěch Matice Ústřední. Uprostřed síně atrakce: *fonograf*. (Experiment spiritistický? Uslyšíme tu snad hlasy svých mrtvých?) – Zrak můj se zabodává do budoucnosti. – Vidím: obecenstva je plná síň. Právě zasedají a vpravují si sluchátka do uší. Naslouchají. Pojednou to škubne všemi tvářemi, veselost hraje v očích – poznali lámový hlas Mošnův...

„... Hehé, tedy jsme tady v tom ‚Slavíně‘!“ Pěkná společnost – pěkná... má úcta... úcta...! Dobře je vyvedli, z dobrého materiálu. *Ze sněhu*! Jsou tu tři dny, a už ta jejich krása plave! Zcela ale v pořádku: zrovna jako v životě! I ty můj bože – čehože všeho se nedomýšlí takový mezulánek!

Zpívá:

Básník si myslí: „Jsem národa chloubu,
velká a věčná!“ A sotvaže oněm,
sotva ho kalupem vyvezli z brány,
nikdo už ani zde nevzdechne po něm!

3 Pražský vtíp: „Pročpak jen se ta paní tak zasypává?“ – Policejní předpis: „Kde je kluzko, tam se sype!“

... Psal prý pro národ – jenom pro národ! Copak má z *toho národ*? Copak se mu z jeho spisovatelů zachytilo v duši? Z Máchy „Byl první máj, to lásky čas“ (6 slov), „Daleká cesta má, marné volání“ (5 slov), dohromady 11 slov – ostatní moh’ si Mácha nechat! Z Hála „Pojď, milá, sem a poklekni, budem se modlit spolu“ (9), „Lásko! Věčně stejná ve své kráse, věčně různá ve svém hnutí...“ (11), dohromady 20. Z Čelakovského „O radostné cestování, jaké mají velcí páni“ – 7 slov. Nejslavnější je ještě Kollár – *velký básník*! – z toho říkáme skoro čtyřicet slov – „Často chudá pastuchova...“, „Pracuj každý s chutí“ a nejčastěji se slyší, na pražských Příkopech, „Napravo šíře hledím, nalevo zrak bystře otáčím...“

Ach bože, ta spisovatelská, ta učenecká sláva, jak vábí, jak dráždí! Jak se tam teď všichni naši mrtví tlačí na Vyšehrad, aby neměli daleko pak na „Fišerku“. No počkejte, jen až vstoupí mezi vás Petr Fišr, k poslednímu soudu! Až ty nehodné shodí nalevo dolů přes vyšehradskou skálu do propasti, a ty hodné...

III. *Závody bruslové*. Na cvičišti. Ceny: zemská, městská, pražská, dámská, měšťanské besedy, šlechtického kasina...

IV. *Velké sanice* – „*květinové korso*“ (květiny ovšem umělé).

V. *Všeobecná polemika česká – mazání se sněhovými koulemi*. Na prostranství balonovém. Obrovský jux! Nikde jinde nevidáno! Do sněhu se namíchá pořádných křemelů; koule se oválí v čerstvém blátě...

VI. *Honby*. Dnes štvanice jelenů. Zejtra lovení bobrů. Pozejtří honba na medvědy. Honba se odbude dopoledne; odpoledne přijdeme my obecnstvo, medvědí paznehty cucat.⁴

VIII. *Plesy a věnečky*. Něco ale nového: o půlnoci řada opravdových zásnubů, při hudbě, gratulacích, křiku...

IX. *Veliké zabíjení*. Nevídané, obrovské! Po tři dny napřed výstava prasat; v budovách: „Chov dobytka“. Zároveň výstava zelí v pavi-

4 Recept v Zíbrtově „Kuchařstwj“.

lonu zahradnickém. Pak tedy slavné zabíjení při hudbě a zpěvu; 4 kapely, 2 zpěvácké spolky; zcela nové zabíjecké stroje (budova „hospodářského průmyslu“). Nato velké paření (v „kotelně“). Pak nabíjení jitrnic, vaření, pečení (ve „strojovně“). A pak „prasečí hody“. Pomyslete si 10.000 lidí; každý drží v levé ruce krajíček chleba, v pravé ruce kouřící se jitrnici, a protahuje ji skrz zuby...

X. Druhý tah výstavní, dne 12. února...

Ale, čtenáři... čtenáři...! Pročpak mne pořád popotahuješ? Vždyť vím, co chceš...! Že jsem vynechal číslo „VII.“? A že to bude nejspíš „Štědrý večer...“? Inu ovšem – tedy „Štědrý večer“.

Když já ale nerad bych spustil dnes do moll! Nerad se za řeči zajím... pohnutím...

To bude ovšem krásné – nevýslovně krásné! Právě jednou svátky – „svátky lásky“!

Pospolitě hody tisíců! Všude ta radost – tak upřímná, tak hluboká! Ty pohledy – to tisknutí rukou – to vzájemné se překvapování...

A uprostřed Průmyslového paláce, vysoko do kopuly, strůmek náš hlavní. Pod ním celá záplava darů. „Pro český národ“.

A na prvním místě něco tu ve velkém kuvertu... Dopis... Vzadu pečeť – „Česká dvorská korunovační kancelář...“

Národní listy, 1891

Výstava starých mládenců

Přece to byla jen jedna, jediná řádka! A já jsem na ten „vtip“ nebyl ani zrovna přespříliš pyšen! Ale zajelo jako dýka! Hned v úterý týden přilétl rozčertěný, andělskou rukou psaný lístek: „Když navrhujete výstavu starých panen, pročpak nenavrhujete také *výstavu starých mládenců*? Vyzývám Vás, *abyste* navrh‘! Hned příští neděli – jste-li muž poctivý a spravedlivý...“ Zalezl jsem do své poctivosti a spraved-

livosti jako zajíc do máku a do zelí a byl jsem tichý. S bohorovnou nonchalancí mluvil jsem „příští neděli“ O něčem zcela jiném. Ale ihned zase v úterý byl tu lístek... „Tedy jste nenavrhl! Já vím teď, co o Vás...“ Inu – *nenavrhl!* Protože... protože...

Protože, kdyby tam byla starých mládenců celá sbírka, za 24 hodin by Stromovka uschla a zpusla! Děti po širé Praze by dostaly psotník. Na čtyři míle kolem ovoce by zčervivělo. Brambory shnily. Ptactvo vyscípalo po nebi i po zemi... To by byl ukrutný pohled... hrozný... hrozný...

Už to slovo „*starý mládenec*“! Naznačující něco naprosto protimyslného, nepřirozeného... baziliška, „velikou potvoru hadův...“ To se přiznám: něco protivnějšího na tom světě neznám! Já, když takového chlapa vidím – držte, prosím vás, držte mne...!

Bože – jak krásný výraz, jaký vznešený pojem je ve slově „stará panna“! Stará – ale lilium! Nedotknutá – nedotknutelná! Bytost tichá, obraz oddanosti svaté! Snadže kamenitý svět a trnitý život do její duše naházely zloby; ale panna dovedla všechnu zlobu vpravit aspoň do společenské formy a ještě nás – andílek – tou zlobou svou baví!

Zato – starý mládenec! Jed – jed – a jed. Zloba nezkročená, společensky protivná. Ropucha, při jejímž pohledu se obrací žaludek. Tvor, kterému se snad každý na světě vyhne, vždyť – pro pánaboha – starý mládenec nesmí s jinými lidmi zasednout dnes už ani k témuž stolu... je tomu zrovna půl hodiny, co mně pošta vysypala na můj stolek gratisexemplář knihy:

*„Starý mládenec
sám sobě
kuchařka,
čili 300 receptů...“*

Podívejte se přece na něho, *kde* jen chcete! Po ulici kráčí sám a sám; pomalu, s kamennou tváří, těžkým, necitným okem: vyhýbají se mu jako zestárlé dánské doze. V divadle chrká a bručí, že soused abonent honemhonem přidá stovku a vezme si sedadlo nahoře v lóži. V hostinci sedí v nejzazším koutku, u nejodlehlejšího stolku, na nejodvrácenější židli, jako nakažlivý nemocný – a kdokoli ho nezná a sklepníka se zeptá... „I to je takový starý mládenec!...“ žádný stav, žádný charakter, žádný „pán“ – nic, pranic na světě, jen „starý mládenec...“

Stará panna dojíká! Budí soucit, politování, alespoň u toho, kdo ji nezná. Ano, četl jsem na staropanenský osud již i výborné básně. Se starým mládcem ale politování nemá nikdo! Literatura se ho bojí. I ten rozpustilý úsměšek národní písně se mu vyhýbá. Příslloví lidu opatrně ho obchází a zatahuje žahadlo před ním jako pes ohon. Není divu: *prosycená zloba*! Říká-li se, že „ve dvou babách vězí tři čerti“, mělo by se věru říkat, že v jediném starém mládcovi vězí pět krokodýlů, sedm štírů, devět hadů, jedenáct netopýrů...

I vždyť já netvrdím, že starý mládenec je už od narození zlý! Ach ne – on *také* je synem lidské matky! Ale stal se! Možno, kdyby se nebyl *stal*, že by byl z něho doposud zcela spořádaný člověk. Řekněte mu třeba ještě dnes: „Pane N., vidíte, vy jste přece už také přes čtyřicet?“ či: „Prosím vás, řekněte mně, proč vy se neoženíte? Eh – dvacet byste jich ještě dostal místo jedné!“ a tvář jeho se povyjasní a bude mít na okamžik výraz téměř lidský. Ba někdy se u něho jeví docela i stopy jakési ušlechtilosti. On dovede např. tajemství zachovat, mlčet – spolehněte se, velectěné dámy, na to, že dovede mlčet! A byl jsem již při tom, že se ujímal lidí, kterým se pošklebovali takto všichni ostatní. Např. manželů „paroháčů“ – „No já, pánové, věru nevím,“ řekl s obzvláštním důrazem a v jeho hlase chvělo se cosi jako přesvědčení, „copak je rohy nosit nějaká hanba? něco snad hyzdícího? Podívejte se přece, pánové, na Michelangelova

orohatělého Mojžíše – jaká vznešenost! Na Jupitera Ammona – jaká síla! Když tedy, pánové, proroci a bozi...“ Ano, tak skutečně mluvil!

Jenže – jak jsem už řekl – on *stal* se zlý. Když pak už jednou začal, také pokračoval: jeho zloby přibývalo – přibývá denně, vůčihledě. A to jen: pro ukrutnou lítost vnitřní. Ne snad lítost nad tím, co ve svém životě hanebného spáchal, nýbrž čeho kdy kde v tom genu – omeškal! I vždyť já to vím – já mu to řekl už několikrát do očí: „Vidíš, trdlo,“ řekl jsem, „co bylo vloni, nikdo nedohoní...!“

Ukrutná nemoc tohle staromládenectví! Řekl bych: alkoholism. Vždyť víte, co piják! Ráno zlomený, zvadlý, malomocný; ale podejte mu skleničku „spravedlivé“ a oživne. A zrovna tak starý mládenec: pověste mu na krk mladou, hezkou holku – ale spravedlivě mladou a hezkou – mžikem osvěží o desíletí!

A nemoc nakažlivá, až nebezpečně! Dnes, tvrdí každý, je „mnichů v Čechách více než před Husem“. Chod'te pak po nich, po těch mniších-mládencích, a interviewte je po příčinách – interview je módou!

První vám řekne: „Nemohu děti vystát!“ Druhý: „Ženy dnes požadují mnoho; kdo nemá 3.000 ročně, musí na ně krást nebo dluhy dělat.“ Třetí: „Jsem misogyn – žen já nenávidím!“⁵ Čtvrtý: „Chci žít se ženskými v míru; to však v manželství nejde.“ Pátý: „Nenávidím militarism; nechci přispívat k němu rozmnožováním lidstva.“⁶ Šestý: „Zamiloval jsem se do svobodného stavu.“⁷ Sedmý: „Nestojím o hubičky dovolené.“ Osmý: „Ano, kdybych napřed věděl, že skutečně budu šťasten!“ Devátý: „Nemám chutě na parohy.“ Desátý: „Chudou bych neuživil a bohatá by se domnívala, že je mou velitelkou.“ Jedenáctý: „Manželství je próza života; já jsem přítel poesie.“ Dvanáctý: „I když trvá manželství tak dlouho!“

5 Lež! On je miluje! Ale – vždy deset najednou.

6 Zase lež. Až umře, dostane na hrob: „Zde odpočívá od činů, jichž nikdo nezvěděl...“

7 Jako ďábel do suché orby – ne?!

Tucet odpovědí – *tucet lží!* To je právě zvláštní příznak té nemoci, že nutí je ke lži! Je to *chřipka*: každý udává jiný symptom, a každý se mýlí.

A z tohohle chumlu měla by se tedy udělat „výstava“? *Jakpak?*

Přiznám se: přemýšlel jsem o tom. A ihned se dále přiznám: jediné myšlenky nemám!

Měla by se výstava udělat „světová“? Pouze česká? Jenom pražská?

Dobrovolně oni se staří mládenci nepřihlásí. Musilo by se sáhnout tedy zrovna jen k násilí. Aby např. z venkova každý okres, nebo aby v Praze každá ulice zaslala svého nejpovedenějšího, a z těch aby soudcovský sbor vybral teprv ty *pravé*.

A jak to pak uspořádat. „Výstava krasotinek“ a „výstava starých mláďenců“ – to je věc dvojí! Starý mládenec se neusmívá, neodpovídá, nebaví: s ním se nemůže na pódium! Dát ho tedy do klece? Jako medvěda, hyenu? S nápisem: „Nedráždit!“? No, to snad také nejde! Nejlíp by asi bylo, postavit řadu cel, jako v klášteře; chodbou kolem nich by se proudilo obecenstvo a hledělo dovnitř dveřmi, ze skla, jasného, neprolomného.

Ale – zdalipak by obecenstvo *přišlo*? Ovšem, pohled by byl náramně poučný: pro mladé holky, pro jich otce a matky, pro pány manžely. Snad by bylo také dobře, úředně ty vystavené „mláďence“ pak fotografovat, jako se fotografují jiní podvodníci a sestavují do alb; nejenže by takové album, vyložené např. na magistrátu, posloužilo veškerým rodinám v městě obrazy určitých osob, ale ono se cvičí na těch obrazech oko *vůbec* – a vždyť je známo, že má zločinec význačnou tvářnost! Proto také by se mohla pak celá výstavní kolekce propůjčit ještě jinam – Hagenbeck by mohl výstavu vozit i z města do města – český výrobek by tím slavil ve světě triumf.

Bohužel arci poučná stránka lákavá jen málo! Musívá se užít jiných ještě lákadel. Já bych zde něco věděl. Získat hezkou *krotitelku*, šestnáctiletou, kyprou, v přílehlavých trikotech a krátkých sukních. „Od 4-6 odp. produkce.“ Krotitelka by vklouzla do cely. Hrála by si

s netvorem, kladla by mu ruce kolem krku, honila by ho bičem do kola – konečně vidouc, že se přece už budí jeho dravost, by pozadu rychle zas vyskočila... A vtom by spustil neviditelný zpěvácký sbor:

„Dej si pokoj, starej!
dej si pokoj:
jsi celej zlámanej,
provazy svázanej,
dej si pokoj...!“

To by byl opravdový jux! A což *soudcové*? Vlastně: *sudičky* – myslímť, pro ten úřad že by se hodily jenom ženské. Starší, zkušené. Ale dovedly by toho, při všem svém rozumu, aby se výstavní předmět svěřil s napáchanými svými špatnostmi? A což *kritika do novin*? Já si dovedu nyní myslit jen jedinou možnou formu: „Číslo I. Pravá bestie...“

Poměrně ještě menšího přemýšlení daly by pak *ceny*.

První cena: zlatá kukačka.

Druhá cena: stříbrná kukačka.

Třetí cena: měděná kukačka.

Čtvrtá cena: vycpaná kukačka...

Národní listy, 1891

Jan Neruda

Praha

Ilustrace na obálce Václav Jansa: Nové zámecké schody
Redakce Markéta Teuchnerová

Vydala Městská knihovna v Praze
Mariánské nám. 1, 115 72 Praha 1

V MKP 1. elektronické vydání
Verze 1.0 z 9. 10. 2019

ISBN 978-80-7602-845-6 (epub)
ISBN 978-80-7602-846-3 (pdf)
ISBN 978-80-7602-847-0 (prc)